

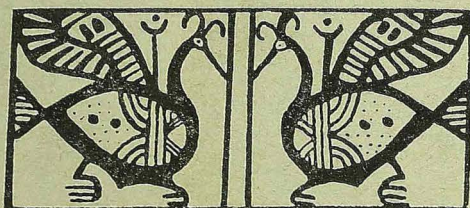

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΜΕΡΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

25/30

25

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος έκδοτης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Λήδρας 114, Λευκωσία.

Έτησία συνδρομή £ 1,250 μίλς

Έτησία συνδρομή έξωτερικού £ 1,500 μίλς

Τιμή τεύχους £ 0,125 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισέ καὶ φωτογραφίες ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΛΙΘΕΡΣΗ ΓΛ.: Τρία ποιήματα	σ. 1
ΒΡΑΧΑ ΦΡ.: Συνέντευξη με τον καθηγητή κ. Γιάννη Κακριδή	3
ΠΕΡΝΑΡΗ Α.: Έκκληση (ποίημα)	5
ΦΤΛΑΚΤΟΥ Τ.: Ποιητικό σχέδιο από ένα γραφείο (ποίημα)	6
ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗ Δ.: Το νήμα (ποίημα)	7
ΣΙΤΑΡΟΥ Δ.: Μουσικές ανασυνθέσεις έργων του Σιοπέν από τον Κ. Χρυσάνθη (μελέτη)	8
ΒΟΚΟΒΙΤΣ Ν.: Νοσηλεύομενος (ποίημα)	11
ΒΟΥΣΗ ΟΛΓΑ Σ.: Τρία ποιήματα	12
ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗ Α.: Προσπαθώντας να εγγίσουμε την ποίηση (μελέτημα)	13
ΧΡΥΣΑΝΘΗ Κ.: Τα είκοσι χρόνια του περιοδικού "Lirica Hispana" (μελέτημα)	16
MISTRAL G. — J. IBARBOUROU — J. ARISTEGUIETA (μετ. Κ. Χρυσάνθη): Ποιήματα	17
ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ Μ.: Αυτή τη γη (ποίημα)	20
ΠΑΝΑΓΗ ΕΙΡΗΝΗΣ: Στο δάσκαλο (ποίημα)	21
ΧΡΥΣΑΝΘΗ Κ.: 'Ο Καλομοίρης και το δημοτικό τραγούδι της Κύπρου (επιστολή)	24
UNGARETTI G. (μετ. Μαργαρίτας Δαλιμάτη): Ποιήματα	25
ΠΑΤΤΙΚΗ ΜΑΡΙΑ Σ.: Το ψέμα των διακοπών (διήγημα)	31
ΚΑΡΜΙΟΥ ΧΡ.: Πύραυλοι (ποίημα)	32

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ — Κ. Χρυσάνθη: 'Η ποίηση και η εποχή μας — Φο. Βράχα: 'Ενας άγωνιστής — Κ. Χρυσάνθη: 'Η «παγκόσμια μέρα της ποίησης», Γλαύκος 'Αλιθέροσης και η παγκόσμια μέρα της ποίησης, ΟΘΑΚ και θέμα ήθικης τάξεως, 'Η κριτική και οι κριτικοί — Κ. Χρυσάνθη: 'Ο άπολογισμός της δεύτερης μας χρονιάς — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — 'Α. Χριστοφίδη: Είρη. Παναγή «Μνήμες στη Νύχτα», Μ. Πασιαροδή «Ποιήματα» — Κ. Χρυσάνθη: Τάξη Γκασσιόπουλου 'Ο γυμνός της νύχτας» — ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ — Κ. Χρυσάνθη: 'Ο κ. Μ. Μ. Παπαϊωάννου και η καταστιχογραφία του — ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ — ERRATA.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Γ'

ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1962

ΑΡ. 25

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ — 1958

Ἐπιασε ξαφνικά ἡ βροχή· μὰ εἶν' ὄλα
ξυπόλητα. Προσέχουν· μὴ τὸ πέλμα
πατήσει· καὶ προωθοῦν τὰ σωματάκια
μὲ τὰ δακτύλια — ἀναπηδώντας ρεῖθρα.

Δρόμοι, λακκοῦδες, πλήμυρρα, παιγνίδια.
Ζυμώνουν λάσπη καὶ ἀμολοῦν βαρκοῦλες
χάρτινες ταξιδεύοντας μαζί τους.

Νὰ λυπηθῶ; Γιατί;

Ἡ χαρὰ εἶναι τέτοια
τῆς τόσης ἀλλαγῆς καὶ περιπέτειας
ποῦ νοιώθουν οἱ μικρὲς καρδοῦλες, ἔτσι
σὰν τὴν Ψυχὴ ποῦ βγαίνει ἀπ' τὸ βομβύκι,
μὲ χρυσοπά φτερὰ καὶ βελουδένια.

Καράβι! Ἐνα ταξίδι ἡ ζωὴ μας ὄλη!
Παιδάκια ξέγνοιαστ' ἄταχτα παιδάκια!
Μ' ἀργότερα ἡ γενιὰ σας θὰ τὸ μάθη
τὸ μυστικὸ ποῦ ξαίρασαν οἱ Ἀργοναῦτες.

ΝΕΡΟΚΟΤΒΑΛΗΤΡΙΕΣ

Σὰ μιὰ γραφὴ σ' Ἑλληνικὸ ἀμφορέα.

Περνοῦν κάτι μορφές, χαλκογραφίες,
μὲ κάτι, σὰ Φαραωνικὰ σημάδια:
Παριῆς στεγνές, κορμιὰ ἀποστραγγισμένα,
μὰ ὀλόρθες, μὲ μιὰ ὕδρια στὸ κεφάλι.
Τέλεια ἰσορροπία! Ἀγκυλιασμένο
κρατοῦνε τὸ νεογνὸ. Τὰ δυὸ τρία, ἄλλα
γραπκῶνουν τὴ μελλάγια, μὴ χαδοῦνε
καὶ χωριστοῦν τὴ μάνα τους, ποῦ εἶν' ἔγκυα!
Τὴν εὐθυτένεια τῆς ψυχῆς θαναμάζω!
Μάνα ἱερή, πηγὴ τῶν διψασμένων,
παρθένο βλέμμα καὶ πορεία αἰώνων!
Μητέρα, προσκυνῶ τὰ πέσματά σου
τὸν ἅγιο μόχθο τῆς ζωῆς καὶ ἀγάπης.
Νερὸ τοῦ κόσμου καὶ δροσιὰ εὐλογίας.

ΕΓΩΚΕΝΤΡΙΣΜΟΣ

Ντυνόμαστ' επιδεικτικά, ὄντας νέοι
 κι ὑποτιμούσαμε — Ἐπαρση τοῦ Ἐγώ μας —
 τοὺς ἄλλους φίλους. Οἱ κατώτεροί μας!
 — Δὲν ἔχουν μέλλον:

ὁ Α — Β — ὁ Γ...

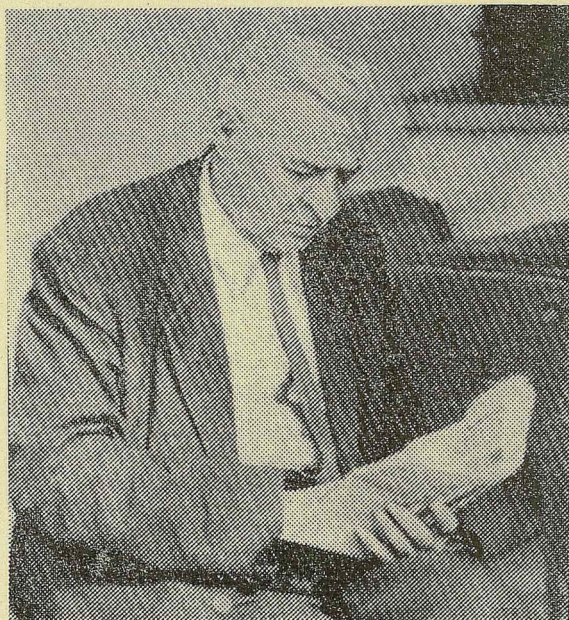
Καὶ σύμφωνοι, οἱ δυὸ τρεῖς καὶ μεταξὺ μας,
 ἐντάσσαμε τὴ θέση του ὁ καθένας
 κατὰ τὴν ἀνεξάρτητη βουλή μας!
 — Τὸ Γκαῖτε; Θὰ τὸν ὑπερβῶ!

Κι ὁ Σαίξπηρ

μετρᾷ τὸ δῆμα του. «Αὔριο κι αὔριο κι αὔριο...»
 — Σήμερα Ἐγώ! Στέκω· θὰ ὀρίζω αἰῶνες!

Σήμερα, πέρασε ὁ μῦθος μας αἰῶνας.
 Σήμερα, πέρασε ἡ ζωὴ μας ὅλη!
 «Μακρὰ εἶν' ἡ Τέχνη καὶ βραχὺς ὁ βίος».
 Μᾶς ἀναμένει ὁ ἐξοστρακισμὸς μας...
 Σκιὰς τῶν ἡρώων! Ζητοῦμε τὴ συγνώμη!
 Καὶ ὧ πρώτοι φίλοι, ἐγκαταλελειμμένοι
 ξαναγυρίστε πρὸς ἐμᾶς, μὲ οἶχτο κι ἀγάπη,
 γιατί δὲν ἐκπορθήσαμε τὴν Τροία,
 κι ἡ Ἑλένη, μένει φαντασία καὶ θροῦλος
 σὲ νύχτες καὶ φωτοπηγές ὀνείρων.
 Ἄλεξ, 1961.

ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡ Σ Η Σ

Ὁ ποιητὴς Γλαῦκος Ἀλιθέρης

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ Κ. ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΚΡΙΔΗ *

Ο καθηγητής κ. Γιάννης Κακριδής, ο Έλληνας κλασικός φιλόλογος με το ευρύτατο διεθνές κύρος, δεν είναι μονάχα ο εξαιρετός επιστήμονας που λογαριάζεται παντού σαν αυθεντία πάνω στον Όμηρο, το Θουκυδίδη και τους άλλους κλασικούς. Είναι κι ένας βαθύτατος κι ολοζώντανος Έλληνας, και συγχρόνως ένας μεγάλος Δάσκαλος — Άλληθινός Ποιητής. Δίπλα του — είτε μέσ' από τις πολύχυμες σελίδες των συγγραμμάτων του, είτε υπό την επήρεια του υποδειγματικού, άνησυχου και πολυδύναμου λόγου του, είτε μέσα στην άπλη άτμόσφαιρα της φιλικής συντροφιάς — νιώθεις ν' αναμοχλεύεται και ν' ανθίζει όλόκληρος ο έαυτός σου. Ο άνθρωπος του μοιάζει με φωτιά που σπιθίζει καυτές τις ιδέες και που άπλώνει παντού γύρω για να πλάθει, έλο να πλάθει και ν' αναστήνει. Όσοι είχαν το προνόμιο να μαθητεύσουν κοντά του — στο Έθνικό Πανεπιστήμιο έλλοτε και τα τελευταία χρόνια στη Θεσσαλονίκη — τον νιώθουν μέσα τους σαν μίαν άκοίμητη πρόκληση πνευματικής πάλης κι' έλληνικής έγνοιας.

Και οι ξένες πανεπιστημιακές έδρες που τον φιλοξενούν μαρτυρούν την τεράστια άκτινοβολία του, και την πολυσήμαντη συμβολή του στη φιλολογική έρευνα κι' έρμηνεία. Δεν είναι μόνο η σκέψη που άνοίγει δρόμους* είναι ή καταπληκτική εύαισθησία του που ξεδιπλώνει τα μεγάλα κείμενα σαν άτρύγητους κάμπους παιδείας κι' όμορφιάς. Μέσα του ή έλληνική παράδοση και πραγματικότητα ζει σαν μοναδική πνευματική άρχοντιά, που άρδεύεται άπ' ό,τι άξιο πρόσφερε κι' εξακολουθεί να προσφέρει ή ποιότητα της έλληνικής ράτσας στην όποια πιστεύει μ' όλη τη δύναμη της ψυχής του. Στην Κύπρο ζήσαμεν, αυτές τις μέρες, και τον ίδιο και την διακεκριμένη φιλόλογο και συντρόφισσά του Καν Όλγαν Κακριδίη, σε μιά σειρά μαθημάτων που έπεσαν σαν ευεργετική βροχή πνευματικής χαράς. Για τα συγγράμματά του, τα πολυάρθρια άρθρα και μελετήματά του, τη γόνιμη συνεργασία του με τον Καζαντζάκη δεν θα μιλήσω. Έδώ μιλάει ή ίδια ή παρουσία του.

Φ.Β.ΡΑΧΑΣ

1. Τί μαθήματα δώσατε γιά τους εκπαιδευτικούς μας στην Κύπρο, και σε ποιό σκοπόν απέβλεπαν;

Σάν κλασικοί φιλόλογοι που είμαστε ή γυναίκα μου κι' εγώ, ήταν φυσικό τα μαθήματα που δώσαμε ν' αναφέρονται στην άρχαία έλληνική φιλολογία. Άπό το άπεραντο πεδίο της φιλολογικής έπιστήμης νομίσαμε πως θα βοηθήσαμε περισσότερο για μιά γόνιμη συζήτηση με τους έδω συναδέλφους, άν διαλέγαμε τον τομέα της έρμηνείας των φιλολογικών μνημείων. Έτσι στο πρώτο εισαγωγικό μάθημα ζήτησα να δείξω με ποιά πνευματική και ψυχική προετοιμασία πρέπει να πλησιάζουμε το άρχαιο κλασικό κείμενο και με ποιό τρόπο να ζητούμε να άποσπάρουμε τα μυστικά του. Τέσσερα μαθήματα άφιερώθηκαν στον Όμηρο και στην ιστορία του έλληνικού έπους γενικά. Η γυναίκα μου μίλησε για τα παλαιότερα στάδια της έπικής ποίησης, που άρχίζει άπό τα μυκηναϊκά μύθους χρόνια, και για την ένότητα της Όδυσσειάς* εγώ άσχολήθηκα με το όμηρικό πρόβλημα και με την προσωπικότητα του Όμήρου, ακόμα έρμήνευσα τό Γ της Ιλιάδας. Άκολούθησαν έρμηνείες άποσπασμάτων άπό τη Σαλπώ και τον Αισχύλο. Το τελευταίο μάθημα ήταν άφιερωμένο στη μελέτη ενός καθολικού νόμου της ποιητικής γλώσσας.

2. Με ποιόν τρόπο νομίζετε πως θα μπορούσε το Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης να συμβάλει στην περαιτέρω σύσφιξη των πνευματικών δεσμών μας με το Κέντρο;

Τό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης που νιώθει βαθύτατη περιήφάνεια πως είχε μαθητή του τον άλησμόνητο Κυριάκο Μάτση, παρακολούθησε με δλόφνηχη συμπάθεια και άγωνία μαζί με τους άλλους Έλληνες τον άγώνα του ήρωϊκού αυτού νησιού. Και τώρα, σαν πνευματικό Έδραμα που είναι, είμαι βέβαιος πως θα σταθή στο πλευρό της άξιας πνευματικής ήγεσίας της Κύπρου και θα βοηθήσει με όλες του τις δυνάμεις στην προσπάθειά της για ένα έλο και πιο φωτεινό μέλλον. Άπό τη συνεργασία αυτή δεν είναι μόνο οι Κύπριοι που έχουν να άφεληθούν. Άν κρίνω άπό τό τί πήραμε, άπό τό τί δυνάμωμα ψυχής νιώσαμε αυτές τις λίγες μέρες που ζήσαμε κοντά σας — είμαι βέβαιος πως μιά τέτοια συνεργασία θα είναι και για τό Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης όφέλιμη και γόνιμη. Για την εδδωση ενός τέτοιου σκοπού μίλησαμε ώρες πολλές με τους φωτισμένους συναδέλφους και φίλους έδω και καταστρώσαμε ένα σχέδιο. Έλπίζω πως τό Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης γρήγορα θα έχη τη χαρά ν' άναγγείλη κάτι τό θετικό. Άν μπορούσε ή Φιλοσοφική Σχολή, τό Πανεπιστήμιο μας να ιδρύσει στην Κύπρο ένα Κέντρο Έλληνικών Σπουδών, δε θα είχαμε να εύχησούμε τίποτε καλύτερο. Πρέπει όμως να συνεννοηθώ με τους συναδέλφους μου και με τη Σύγκλητο του Πανεπιστημίου μου.

* Μεταδόθηκε άπό τό ΡΙΚ στις 7 Σεπτ. 1962.

3. Κύριε Καθηγητά, ένα ερώτημα καιριο για τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Κύπρο ιδιαίτερα: Πῶς θὰ μπορούσε νὰ ξαναζωντανέμη ὁ κόσμος τῶν ιδανικῶν μας γιὰ νὰ ξαναδώσῃ πίστη καὶ φτερά στοὺς νέους μας;

Γιατί λέτε: «νὰ ξαναζωντανέμη»; Ὅταν ἕνας λαός, ὅπως ὁ Κυπριακός, ἀγωνίστηκε μὲ τόση ἔξαρση καὶ τόσο πάθος γιὰ τὴν ἐλευθερία του, δὲν ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ μιλήσουμε γιὰ ξαναζωντανέμα ιδανικῶν. Τὰ ιδανικά ζοῦν μέσα στὴν ψυχὴ τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ — τὰ ἴδια ιδανικά ποὺ φλόγισαν τὴν ψυχὴ τῶν ἑλλήνων ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια ὡς τὰ σημερινά, πάνω ἀπ' ὅλα τὸ ιδανικὸ τῆς ἐλευθερίας. Αὐτὸ τὸ ιδανικὸ, ποὺ ὅπως εἶπα, ζεῖ ἔντονα μέσα στὴν καρδιά τοῦ κάθε Κυπριώτη, εἶναι τώρα χρέος τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων νὰ τὸ κρατήσουν ἀσθηστο. Καὶ κάτι ἄλλο ὅμως: πέρα ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν νὰ βοηθήσουν τὸν Κυπριακὸν λαόν, προπαντὸς τοὺς νέους, ν' ἀνάψῃ μέσα τους ὁ πῦθος καὶ τὸ πάθος νὰ ὀλοκληρώσουν καὶ τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν τους ἐλευθερίαν. Ἐνας λαὸς πολιτικά, πνευματικά καὶ ἠθικά ἐλεύθερος, αὐτὸ εἶναι τὸ ιδανικὸ ποὺ κήρυξαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, εἶναι τὸ ἑλληνικὸ — κάθε ἐποχῆς — ιδανικὸ. Γιὰ τὴν ἐκπλήρωσή του θὰ μοχθήσουμε καὶ μεῖς καὶ οἱ ἐρχόμενες γενεὲς καὶ εἴμαι βέβαιος ποὺ θὰ τὸ χαροῦμε κάποτε ν' ἀνθίξῃ πάνω σὲ ὅλο τὸν ἑλληνικὸ χῶρον, σὲ ὅποιον γωνιά τῆς γῆς χτυποῦν ἑλληνικὲς καρδιές.

4. Πῶς τοποθετεῖται σήμερα τὸ θέμα τῆς Κλασικῆς Παιδείας;

Τὸ πρόβλημα τῆς Κλασικῆς Παιδείας εἶναι ἀρκετὰ πολὺπλοκο καὶ θὰ μπορούσαμε νὰ μιλοῦμε ὥρες πολλὲς πάνω σ' αὐτό. Ἐνα θὰ ἤθελα μόνον νὰ τονίσω ἐδῶ: Ἀκριβῶς σήμερα ποὺ παρακολουθοῦμε μὲ θαυμασμό καὶ δέος τὴν πρόοδο τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀκριβῶς σήμερα ἔχει ἀνάγκη ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ τὴν κλασικὴν παιδείαν. Μέσα στὴν ἀναστροφή ποὺ προκαλοῦν στὸ ρυθμὸ τῆς ζωῆς μας οἱ καταχτήσεις τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας κ' ἀκόμα τῆς τεχνικῆς γενικὰ ἐπιστήμης, τὸ μόνον στήριγμα γιὰ νὰ μὴ χαθοῦμ, γιὰ νὰ μὴ χάσουμε τὴν ἀνθρωπιά μας, γιὰ νὰ μὴ καταστήσουμε κ' ἐμεῖς ἀψυχες μηχανές, σὰν αὐτὲς ποὺ κατασκευάσαμε καὶ τώρα κοντεύουν νὰ μᾶς ἀφανίσουν — τὸ μόνον στήριγμα εἶναι τὸ ξαναγύρισμα στὴν ἐντατικὴ μελέτῃ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Ἐκεῖ θὰ ξαναβροῦμε τὴν πίστη στὸν ἀνθρώπο, ἐκεῖ θὰ χαροῦμε τὸν ἀνθρώπο, ὄχι αὐτὸν ποὺ συχνά εἶναι, ἀλλὰ αὐτὸν ποὺ πρέπει νὰ εἶναι, ἂν θέλῃ ἀλήθεια νὰ λέγεται ἀνθρώπος.

5. Πῶς βλέπετε, σὰν κλασσικὸς φιλόσοφος, τὸ πρόβλημα τῆς παιδευτικῆς ἀξιοποίησης τῆς παράδοσης τοῦ ἔθνους μέσα σ' αὐτὸ ποὺ εἶναι καὶ πρέπει νὰ γίνεται ὁ Νέος Ἑλληνισμός; Ἡ παράδοση τοῦ ἔθνους μας εἶναι ἀπὸ τίς πιὸ πολυτίμες μέσα στὸν κόσμο — ὅλη ἡ ἑλληνικὴ παράδοση, ἀπὸ τὸν παλιὸ Ὅμηρον ὡς τὰ σημερινὰ ἔθιμα καὶ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀπὸ χρόνιά ἔχω πάψῃ νὰ βάζω ὄρια ἀνάμεσα στὴν ἀρχαία καὶ στὴν μεσαιωνικὴ Ἑλλάδα, ἀνάμεσα στὴ μεσαιωνικὴ καὶ στὴ νεώτερη. Δὲν θέλω νὰ εἶμαι κλασσικὸς φιλόλογος, θέλω νὰ εἶμαι ἑλληνολόγος, γιατί βλέπω τίς ἀξίες τοῦ ἑλληνισμοῦ ν' ἀνοθοῦν στ' ἀγιασμένα χῶματα τοῦ τόπου μας σὲ κάθε περίοδο τῆς ιστορίας. Γι' αὐτὸ πιστεύω πῶς ὁ δάσκαλος ποὺ δὲν ἀξιοποιεῖ ὀλοκληρῶν τὴν ἑλληνικὴν παράδοση δὲν κάνει τὸ χρέος του. Εἶναι ἀλήθεια πῶς ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι σύντομη καὶ δύσκολα μπορούμε ν' ἀγκαλιάσουμε ὅλο τὸν ἑλληνικὸν κόσμο μέσα στὰ 4.000 κάπου χρόνια ποὺ ζεῖ πάνω στὰ χῶματα τῆς Ἑλλάδας. Κανένα ὅμως ιδανικὸ δὲν εἶναι ἀπόλυτα κατορθωτό, αὐτὸ τὸ ξέρουμε. Ὅσῳ ξέρουμε καὶ κάτι ἄλλο: πῶς γιὰ νὰ κατορθώσῃ ὁ ἀνθρώπος κάτι σημαντικό, πρέπει οἱ σκοποὶ ποὺ βάζει νὰ εἶναι μεγάλοι καὶ ἀκατόρθωτοι.

6. Θὰ μπορούσατε νὰ μᾶς πῆτε μερικὰ πράγματα γιὰ τὸ ἔργο καὶ τίς φιλοδοξίες τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης;

Κύριο ἔργο τῆς ἡ Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης θεωρεῖ πῶς εἶναι νὰ καταρτίσῃ κατὰ πρῶτον λόγον καλοὺς λειτουργοὺς τῆς Μ. Παιδείας στὴ Μακεδονία, κ' ἀκόμα νὰ βοηθήσῃ τοὺς προικισμένους νέους νὰ ἐργαστοῦν ἐπιστημονικά. Οἱ ἐπιστημονικὲς φιλοδοξίες τῶν ἴδιων τῶν Καθηγητῶν μπαίνουν σὲ δεύτερη μοῖρα, γιατί τὸ χρέος μας πρὸς τοὺς νέους τῆς Ἑλλάδας τὸ νιώθουμε πιὸ μεγάλο ἀπὸ τὸ χρέος μας πρὸς τὴν ἐπιστήμην. Κι' αὐτὸ τὸ διδασκαλικὸ χρέος παλεύουμε νὰ τὸ ἐκπληρώσουμε μὲ ἀπὸλ. τὴν πίστη καὶ βαθειὰ συναίσθηση εὐθύνης, ἀκόμα μὲ ἀμέριστη ἀγάπη πρὸς τοὺς νέους ποὺ ἔρχονται κοντά μας μὲ τὴν δίψαν τῆς μάθησης.

7. Ποιὲς οἱ ἐντυπώσεις σας ἀπὸ τὴν Κύπρο καὶ πῶς βλέπετε τὸν ἀγῶνα τῆς γιὰ τὴν πνευματικὴν προκοπὴ τῆς;

Δύσκολα θὰ μπορούσα νὰ ἐκφράσω τὴ συγκίνηση τῆς γυναίκας μου καὶ τὴ δική μου τὴν ὥρα ποὺ πατούσαμε τὸ χῶμα τῆς Κύπρου. Ἀκόμα ὅμως λιγότερο μπορῶ νὰ ἐκφράσω τὰ αἰσθήματά μας τώρα, ὅστερα ἀπὸ τὴν διαμονή μας στὴν Κύπρο. Ἡ καλωσσύνη καὶ ἡ εὐγένεια τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, ὁ πῦθος τοῦ νὰ κρατηθῇ πνευματικὰ πάνω στὸ δέντρο τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ λαχτάρα τοῦ νὰ μείνῃ Ἕλληνας, γιὰ τὴν ὥρα πνευματικὰ καὶ ἀργότερα μὲ τοῦ Θεοῦ τὴ βοήθεια καὶ πολιτικά, ὅλα αὐτὰ μᾶς γέμισαν βαθύτατην συγκίνηση καὶ μᾶς ἔκαναν νὰ φύγομε ἀπὸ τὴν Κύπρο ἀκόμα πιὸ Ἕλληνας καὶ μεῖς. Φεύγω ἀπὸ τὴν Κύπρο

χωρίς να φοβούμαι για τὸ τί θὰ φέρῃ ὁ καιρὸς. Μίλησα μὲ ἀγαπημένους παλιούς συμφοιτητές μου, μίλησα μὲ ἀγαπημένους παλιούς μαθητές μου, γνώρισα καὶ ἄλλους πνευματικούς ἀνθρώπους. Τοὺς εἶδα ὅλους νὰ δονοῦνται ἀπὸ ἓνα φλογερὸ πάθος: νὰ θέλουν νὰ κρατηθοῦν Ἑλληνες στὸν πνευματικὸ τομεᾶ γιὰ τὴν ὥρα, ἀφοῦ ἡ μοίρα δὲ θέλησε νὰ τοὺς ἐνώσει καὶ πολιτικὰ μὲ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὅταν ἡ πνευματικὴ ἡγεσία δονεῖται ἀπὸ τὸ πάθος αὐτό, ὅλα θὰ πάνε καλά. Ὁ Θεὸς νὰ σκέπη πάντοτε τὴν Κύπρο!

ΕΚΚΛΗΣΗ

Εἶναι κάποιες μακρότατες, κάποιες ἀτέλειωτες ὥρες
 πού ἡ ψυχὴ σέρονται τρεμάμενη στὰ σκοτεινὰ μονοπάτια τῆς ἀνίας.
 Ἐποζητᾷ τότε τὴν ἀλλαγὴν, ἃς εἶναι καὶ σὲ βαλτοτόπι,
 ἃς πρόκειται νὰ βουλιάξῃ ὡς στὸ λαιμό,
 ἃς εἶναι νὰ πνιγῇ σὲ ὑποῦλο τέναγος.
 Ἐσύ, ψυχὴ μου, μὴ παραδοθῆς στὴν ἀνία.
 Δὲν εἶναι πνιγμὸς φοβερότερος ἀπ' αὐτή.
 Δένε κόμπους τὸ δάκρυ καὶ πέτα τους χάμω, σημάδια, νὰ ξαναβοῆς τὸ δρόμο σου,
 ἂν δὲν θῆς νὰ ξεμακρύνῃς ἀπ' τὴν ἀλήθεια.
 Δένε κόμπους τοὺς στεναγμοὺς καὶ κρέμα τους στ' ἀγκαθερὰ κλαδιὰ τῶν θάμνων,
 ἂν δὲν θῆς νὰ χαθῆς στὸν παραλογισμό.
 Ἡ Κλαυδία προειδοποιεῖ τὸν Πόντιο Πιλάτο, «μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ τούτῳ...»
 Ἄκουσε τὴ φωνὴ τῆς, ἂν δὲν θῆς νὰ σταυρώσῃς τὸν Ἰησοῦ σου.
 Μέσ' ἀπ' τὴ λαγκαδιὰ τῆς ἁμαρτίας, ἡ φωνὴ τῆς σωτηρίας.
 Στέρξε νὰ τὴν κορεμάσῃς χαϊμαλὶ στὰ στήθια σου,
 νὰ τὴν κάνῃς διάδημα στὸ μέτωπό σου,
 πόδημα στὶς τρύπες ἀπ' τ' ἀγκάθια πατοῦσες σου.
 Θὰ σὲ φυτέψω, ψυχὴ μου, περιβόλι μ' ἀγαπάνθες καὶ μυσοσωτίδες,
 ξερορίζωνοντας ἔνστικτα καὶ πόθους, γιὰ τὸ ἄμεσο δόσιμο.
 Γιὰ νὰ νικήσω τῶν καταγίδων τὴ μάνητα καὶ τῶν χειμώνων τὰ νέφη
 καὶ ν' ἀντικρύζω πάντα ἥλιο καὶ φῶς μέσα καὶ γύρω μου.
 Γιὰ μένα καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους.
 Μὴ γίνῃς ὁ ἀναξιόχρεος νοικάρης πού τὸν πετοῦν στὸ δρόμο.
 Ποτὲ μὴν πῆς ἄρρωστο συναισθηματισμὸ τὸ χᾶδι πού σοῦ ζητοῦν.
 Ποτὲ μὴν ἄρνηθῆς ἓνα φιλὶ πού ζητιανεύουν ἀπὸ σένα.
 Ποτὲ μὴ δειλιάσῃς μπροστὰ στὴν «παρεξήγηση»,
 γιὰτὶ παρεξήγησις εἶναι μονάχα ἡ ἄρνησις ὄχι τὸ δόσιμο.
 Μὲ τὴ θέρημ τῆς καρδιάς προσφέρει κανεὶς περισσότερα παρὰ μὲ τὴν παγεράδα
 τοῦ πλούτου.
 Ἡ καρδιὰ εἶναι πάντα δική μας ὄχι καὶ τὸ χρῆμα.
 Τὸ χᾶδι καὶ τὸ φιλὶ ἀναλίσκουν τὴν ὕλη σὲ θυσία
 γιὰ νὰ συντηροῦν τὴν ἀκεραιότητα τῆς ἀνθρωπιᾶς.
 Τὸ χρῆμα συντηρεῖ μὲ τὴν ἀνάλωσις τῆς ἀνθρώπινης ἀκεραιότητος τὴν ἄγони
 περηφάνεια.
 Θὰ σὲ σπείρω, ψυχὴ μου, περιβόλι μ' ἀγαπάνθες καὶ μυσοσωτίδες
 καὶ θὰ τὸ ποτίσω μὲ τὸ αἷμα τῆς καρδιάς μου
 γιὰ νὰ βλέπω ματιῆς μ' ἀστέρια χαρᾶς,
 γιὰ νὰ χαίρομαι ὀλοχρονὶς τὴν ἀνοιξή.
 Κι ἂν σωθῇ τὸ αἷμα μου καὶ σβήσω,
 ὅμως θὰ ζῇ τὸ περιβόλι, γιὰ τοὺς ἄλλους, ὅλο φῶς.

ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟ ΕΝΑ ΓΡΑΦΕΙΟ

Τι πολύτιμες ώρες πού χάνω
 Κλεισμένος σ' αυτό τὸ γραφείο
 Πάνω ἀπὸ ἀριθμούς, φόρμουλες καὶ βιβλία
 Μετρώντας τις μέρες μου μὲ κέρδη καὶ ζημιές
 Καὶ σχέδια κι' ὑπομνήματα...
 Σχέδια μᾶς πεζῆς ἀναζήτησης
 Δίχως καρδιά, χωρὶς αἰσθήματα
 —Τί ζημιές πού ἀφήνει αὐτὴ ἡ πορεία
 Στὴν ψυχὴ μου.

Εἶμ' ἓνας δεσμώτης, ἀνάμεσα σὲ τόσους δεσμώτες
 Μῆς παράξενης μοίρας
 Μῆς ἀλλόκοτης τάξης
 Πού πεθαίνει ἀπὸ ὑπολογισμό ἢ καὶ «σοφία»
 Πού ζεῖ μὲ ἀριθμούς, «Δοῦναι καὶ λαβεῖν»—
 Δοῦναι χωρὶς αἰσθήματα
 Λαβεῖν χωρὶς καρδιά.

Κι' ἔξω ἀπ' τὸ παράθυρό μου
 Σφύζει ἡ ζωὴ!
 Τὸ δειλινὸ πασπαλίζει τις στέγες
 Μὲ τὴ χρυσὴν ἀγλύ του
 Τὰ πρῶτα χελιδόνια
 Φτερουγίζουν ἔξαλλα ἀπὸ μέθη
 Οἱ ἄνθρωποι τρέχουνε, χαίρονται, μιλᾶνε
 Ἀδελφωμένοι ἢ ἀδιάφοροι
 Ζοῦνε, πᾶνε στὶς δουλειές των,
 Ὁ πλανώδιος πωλητῆς
 Μὲ τὴ σερνάμενη φωνή του,
 Ὁ μαραγκὸς σμίξει τὸ ξύλο
 Πού μοσκοβολάει,
 Τὰ παιδιὰ τοῦ ἀπέναντι σπιτιοῦ
 Τσιρίζουν ἀπὸ χαρὰ ἢ τρομάρα,
 Σκυλιὰ ἀλυχτᾶνε,
 Κουδούνια ποδηλάτων
 Ποδοβολητὰ κοριτσιῶν
 Πού σχολᾶνε ἀπ' τὸ ἀντικρινὸ παρθεναγωγεῖο.
 Κλάξον αὐτοκινήτων πού ξεμακραίνουν,
 Ὁ συνειθισμένος κουλουράς
 Μὲ τὰ «δειλινιάτικα κουλούρια»,
 Βοητὰ μακρινὰ κι' ἀδιόρατα
 Ἡ ζωὴ πού ζεῖ
 Ἡ ζωὴ πού πεθαίνει.

Εἶμαι ἓνας δεσμώτης ἀπ' τοὺς τόσους δεσμώτες
 Καὶ θᾶθελα νᾶνοῖξω τὰ φτερά μου
 Σὰν τὰ χελιδόνια

Πού σπαθίζουν τούς αϊθέρες·
 Μά ἔχω διπλώσει ἀπὸ καιρὸ τὰ φτερά μου
 Μοῦ ψαλίδισαν τὰ φτερά μου
 Χωρὶς νὰ τὸ νιώσω...
 Κι' εἶμαι ἕνας δεσμώτης
 Ποῦ τὸ πολὺ - πολὺ ἀτενίζω
 Μὲ πικρία, ἀπ' τάνοιχτὸ παραθύρι
 Τὸ παραθύρι τοῦ γραφείου μου
 Τὸ παραθύρι τῆς ψυχῆς μου
 Τὸ παραθύρι τοῦ κόσμου,
 Ποῦ ἀτενίζω τῆ ζωῆ
 Ποῦ κινεῖται, διαλύεται, φεύγει
 Φεύγει σὰν τὸ δειλινὸ ποῦ πασπαλίζει
 Τὶς στέγες μὲ τὴν χρυσὴν ἀχλύ του
 Σὰν τὸ σούρουπο ποῦ πέφτει
 Μὲ τὴν ἀλλόκοτη σιγή του
 Καὶ σκεπάζει τὰ πάντα
 Μ' ἑναγώνιο σκοτάδι καὶ μυστήριο.

Τ. Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΤΟ ΝΗΜΑ

Προχώρησα πολὺ μέσ' τὸ λαβύρινθο τοῦ χρόνου.
 Ὅμως δὲν ὑπάρχει λόγος ν' ἀνησυχῶ.
 Γιατὶ στὸ δρόμο μου ξετυλίγω κάποιον νῆμα.

Τὸ νῆμ' αὐτὸ εἶν' στεριωμένο
 ἔξω ἀπ' τὸ λαβύρινθο τοῦ χρόνου·
 ἐκεῖ στὸ σύνορο τῆς παιδικῆς μου ζωῆς.
 Τὸ νῆμ' αὐτὸ εἶν' ἀπὸ διάφορα κομμάτια συνθεμένο:

Πῆρα ὄλο τὸ σπάγγο τοῦ χαρταετοῦ μου
 καὶ τὸν ἔδεσα μὲ τὸ σχοινὶ ποῦ ἄπλωνε τ' ἀσπρόρουχα ἢ μάνα μου.
 Μετὰ πρόσθεσα σ' αὐτὸ τὸ λουρὶ τῆς κατσίκας μας
 καὶ τὸ σχοινὶ ποῦ πηδοῦσα ὕψος μετὰ φορᾶς.
 Κι' ἔτσι ἔφτιαξα τὸ μίτο τῆς Ἀριάδνης μου!

Δὲν ξέρω ποιὸς εἶναι ὁ Μινώταυρος ποῦ μὲ περιμένει.
 Ἢ φθορά; ἢ μοῖρα;
 Ὅποιος καὶ νᾶναι.

Ὅταν θᾶξω ἀναμετρηθῆ μαζί του
 (ποῦ ἐλπίζω νὰ τὸν νικήσω),
 θ' ἀκολουθήσω τὸ νῆμα μου
 ποῦ θὰ μὲ βγάλει στὰ λημέρια τῆς παιδικῆς μου ζωῆς.
 Κι' ἐκεῖ, σὰν θὰ θραφῶ μὲ τὶς πρωτεῖνες
 τῶν παιδικῶν μου ὀνείρων καὶ δυναμώσω,
 θὰ ξεμνήσω καὶ πάλι ἀπ' τὴν ἀρχή!...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΜΠΟΥΛΙΔΗΣ

ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΑΝΑΣΥΝΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΣΙΟΠΕΝ ΑΠΟ ΤΟΝ Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Ἡ ἀποψη τὸ νὰ ἐμπνεύσῃ ἡ μουσικὴ τὸν ποιητὴ ἔτσι πὺ νὰ ζητήσῃ νὰ ἀποδώσῃ σὲ στίχους τὶς ἀρμονίες τῶν ἤχων φαίνεται κάπως πρωτότυπη.

Κι' ὅμως ἀν κάμῃ κανεὶς τὴν ἀντίστροφον σκέψῃ κι' ἀνατρέξῃ στὸ ρεπερτόριο τῆς Μουσικῆς Τέχνης θὰ βρῆ πὺς, ὄχι μόνον ἡ μουσικὴ ὀφείλει ἕνα μεγάλο τῆς μέρος στὴν ποίηση, γυνικά στὸν ἔντεχνο λόγο, ἀλλὰ καὶ στὴ ζωγραφικὴ.

Ἔτσι ἄλλοτε δένει σὲ τόνους κι' ἀρμονικὰς συνηχήσεις τοὺς τόνους τῶν χρωμάτων πὺ κλείνουν ζωγραφικοὶ πίνακες — τέτοια δείγματα εἶναι λ.χ. ἡ τρίτη κίνηση τῆς 1ης συμφωνίας τοῦ Μάλερ ἢ τὸ παινιστικὸ ἔργο «Εἰκόνες ἀπὸ μιὰ ἔκθεση» τοῦ Μουσσόρσκυ, πὺ ἡ ἐμπνευσμένη ἐνορχήστρωση τοῦ Ραβέλ τὸ ἔχει ξαναζωντανέψῃ μὲ μιὰ ὀλίγελα καινούργια πνοή' ἄλλοτε περιγράφει χαρακτηριστὰς, ἐπεισόδια, σκηνὰς δραματικὰς ἢ κομικὰς ἀπὸ μεγάλα λογοτεχνικὰ ἔργα, ὅπως εἶναι λ.χ. ὁ «Δὸν Κιχώτης» τοῦ Ριχάρδου Στράους, ὁ «Φάλσταφ» τοῦ Β. Ἐλγκαρ, ἡ «Δαντικὴ» συμφωνία ἢ ἡ «Συμφωνία τοῦ Φάουστ» τοῦ Φρανς Λίστ, κι' ἕνα σωρὸ ἄλλα ἔργα περιγραφικῆς μουσικῆς — συμφωνικά, πιανιστικά, μουσικῆς δωματίου κ.λ.π. — κι' ἄλλοτε πάλι ἐκεὶ πὺ ἡ σύνδεσὸς τῆς μὲ τὸν λόγο εἶναι ἄμεση, προεκτείνει ἢ συμπληρώνει τὴν ποιητικὴν ἰδέαν ἢ ὑπογραμμίζει τὰ συναισθήματα πὺ πλημμυρίζουν τὸ στίχο (ὄπερα, χορωδιακὰ ἔργα, τραγούδια, lieder, μουσικὴ ὑπόκρουση στὸ θέατρο κ.λ.π.).

Κι' ὅμως πάλι αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ μουσικὴ, μπορεὶ νὰ δώσῃ ἐμπνευση γιὰ δημιουργία εἰκόνας, νὰ ἐρμηνευτῆ ζωγραφικὰ ἢ φωτογραφικὰ. Τὸ κινηματογραφικὸ ἔργο «Φαντασία» τοῦ Walt Disney βγήκε ἀπὸ μιὰ στενὴ συνεργασία Disney - Stokowski, ὅπου γιὰ νὰ συντεθῆ κάθε εἰκόνα μελετήθηκε μὲ προσοχὴ ἢ παρτιτούρα, περὶ ὅπου μὲτρο μὲ μέτρο.

Ἡ προσπάθεια ὅμως ν' ἀποδοθῆ στὸν ἔντεχνο λόγο, περὶ ἢ ποιητικὰ, ἡ ἐμπνευση πῶναι διάχυτη στὰ ἔργα τῆς μουσικῆς τέχνης, ν' ἀποδοθοῦν τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα πὺ κάνουν ἕνα μουσικὸ ἔργο νὰ ζῆ — τὸ συναίσθημα, ἡ σκέψῃ ἢ ἡ ποιητικὴ του διάθεση, πὺ συχνὰ εἶναι τόσο ἀκαθόριστῃ κι' ἀσύλληπτῃ — εἶναι φαινόμενο σπανιότερο.

Κι ὅμως ὁ Ρομαίν Πολλάν, ὁ βαθὺς αὐτὸς γνώστης τῆς τέχνης καὶ σοφὸς μουσικολόγος, στὰ μνημειώδη συγγράμματά του γιὰ τὸν Μπετόβεν, ἀναλύοντας μὲ προσοχὴ καὶ μὲ μιὰ σπάνια διαίσθησι τὴν πορεία τῆς σκέψῃ καὶ τοῦ συναισθήματος μέσα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ δημιουργοῦ, φτάνει συχνὰ τὰ ὅρια μιὰς ἀληθινὰ μεγάλης λογοτεχνικῆς περιγραφῆς.

Ἡ προσπάθεια τώρα ν' ἀποδοθῆ ποιητικὰ ἢ μουσικὴ ἐμπνευση, ὅπως στὴν περίπτωσι τῶν μουσικῶν ἀνασυνθέσεων τοῦ κ. Χρυσάνθη μὺ προκάλεσε ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, κι' εἶχα γράφει πρὶν λίγα χρόνια ἕνα σημείωμα πάνω στὶς ἀνασυνθέσεις τῶν Παιδικῶν Σκηνῶν τοῦ Σιοῦμαν, ἀναλύοντας ταυτόχρονα καὶ τὴ μουσικὴ. Στὸ σημείωμα αὐτὸ θὰ πῶ λίγα λόγια γιὰ τὶς ἀνασυνθέσεις μερικῶν ἔργων τοῦ Σιοπέν, πὺ εἶναι, ὅπως καὶ ὅλες οἱ ἀνασυνθέσεις τοῦ εἶδους αὐτοῦ ἢ προσωπικὴ ἀντίδρασι τοῦ ποιητῆ στὸ ἀκουσμα τῶν ἤχων τῆς μουσικῆς τους καὶ ἴσως ἴσως ἀνάλογες μὲ τὴ ψυχικὴ του διάθεσι μιὰς ὀρισμένης στιγμῆς. Πάντως δέχονται καθαρὰ μιὰ λεπτὴ ποιητικὴ καὶ μουσικὴ μαζὶ εὐαισθησία κι' ἀντίληψη.

* * *

Ποιητικὴ πνοὴ χαρακτηρίζει τοὺς ρομαντικοὺς συνθέτες καὶ πληθωρικὸ αἶσθημα ξεχύνεται μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο τους. Μιὰ ὑπέρομετρα συναισθηματικὴ φρίσι, ὅπως ἦταν ὁ Σιοπέν, δὲν μπορεὶ παρὰ τὸ ποιητικὸ στοιχεῖο νάβαι τὸ βασικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς δημιουργίας του. Ἔτσι τὸ ἔργο του μπορεὶ ν' ἀποτελῆ στόχο γιὰ ἕνα ποιητὴ μὲ λεπτὴ διαίσθησι.

Στὸν ἀπαλό, λιχνιστικὸ ρυθμὸ καὶ μελαγχολικὸ τόνο τῆς Μαζούρκας Op 68 No 2 ὁ ποιητὴς φέρνει στὴ φαντασία του ἕνα κομμένο τριαντάφυλλο καὶ πλέκει τοὺς παρακάτω στίχους:

Ἐπὸ δυνάμενη πνοή, τριαντάφυλλο κομμένο,
ἀπ' τὴν κορφή κατρακυλὰς καὶ στὰ κλωνάρια μπαίνεις,
χορεύεις λίγο καὶ χτυπὰς καὶ τώρα ἀνεμισμένο
καρφώνεσαι στ' ἀγκάθι σου καὶ πάλι κατεβαίνεις.

Χωρίζεσαι ἀπ' τὰ σχήματα, τὸ χρῶμα, τὴν λιακάδα,
σκαλὶ στὸ μνήμα προχωρεῖς κι' ἀν ζαλισμένο ὡστόσο
χορεύεις, πνεῦμα τοῦ ρυθμοῦ σὲ φυτικὴ ὀμορφάδα,
χορεύεις σὰν τὰ ἡλιόφωτα βελόνια μὲς τὴ δρόσο.

Ἄπο παλάμη σπρώχτηκες καὶ πήρες τώρα φόρα;
Σκαλί τῆ σκάλα τ' οὐρανοῦ σὲ νῆματα ἀνεβαίνεις,
κουνᾶς τὸ σχῆμα σου ἐκλεχτά, τρελλὸ ἀπὸ Μῆη μιὰ ἄρα
κι' ὄρμας σὰ στήθος, σὰ φιλιῖ μά... πάλιν κατεβαίνεις.

Τὸ χῶμα ἀνοίγει τὴν καρδιά, μιὰ φύχτα, καὶ προσμένει
τ' ὠραῖο κορμάκι ποῦ κυλᾶ, τριαντάφυλλό μου ἔσενα.
Χόρευε μὲς τὸ κύλισμα σὰν κόρη ἐρωτευμένη
κι' ἔχε τὰ δάκρυά σου κλωνιὰ τοῦ χρυσαφιοῦ κρυμμένα.

—Νάτο! χτυπᾶ σ' ἓνα κορμὸ καὶ κόβεται ἡ πνοή του,
δυὸ γύρους δίνει δλόγυρα καὶ σπρώχνει τὸν ἀγέρα,
πῆδᾶ ψηλὰ καὶ στέλλει πιά στ' ἀστέρια τὴν ψυχὴ του
καὶ σπαραγμένο σέρνεται στὴ γῆ, σκορπίζει πέρα.

Τὸ θέμα καὶ τὴ πλοκή τοῦ ποιήματος ὑποβάλλει ἀσφαλῶς τὸ κομμάτι σὸν σύνολο, ὅμοιος ὁ κ. Χρυσάνθης συχνὰ πετυχαίνει ποιητικὲς εἰκόνες ἀντίστοιχες μὲ τὸ πνεῦμα ἐναλλασσομένων μουσικῶν φράσεων, ποῦ ἡ κάθε μιὰ ἔχει καὶ τὴ δική της διάθεση. Ἡ σχέση αὐτὴ μερικῶν στροφῶν μὲ ἀντίστοιχες μουσικὲς φράσεις, ποῦ φαίνεται τόσο στὸ πρελούτιο ἀρ. 20, ὅσο καὶ στὸ Νανούρισμα, εἶναι ἰδιαίτερα ἀξιοπρόσεχτη στὸ ποίημα αὐτὸ ἀνάμεσα στὶς εἰκόνες τῆς τρίτης στροφῆς καὶ τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ κομματιοῦ (proco riu mossa). Στὴν πρώτη πρόταση τοῦ δευτέρου μέρους ἡ μελωδία μεταπίπτει ἀπὸ τὸν ἐλάσσονα στὸν μείζονα τόνο, ποῦ δίνει τὴν ἐντύπωση, πὼς κάποια ζωντανὴ πνοὴ πήρε τὸ μισοπεθαμένο τριαντάφυλλο μὲ τὸ σπρώξιμο, ὅπως κι' οἱ ἀξιομειώσεις στὴν ἔνταση ὠρισμένων φθόγγων δίνουν τὴν ἐντύπωση τῆς ἀπαλῆς τῶν κίνησης, ὅταν «σπρώχθηκε ἀπὸ παλάμη, πήρε φόρα καὶ σκαλί τῆ σκάλα τ' οὐρανοῦ ἀνεβαίνει.... Τὶς λέξεις... «πάλιν κατεβαίνεις» ὑποβάλλει ἡ δεύτερη πρόταση τοῦ μέρους αὐτοῦ ποῦρχεται σὰν anticlimax τῆς προηγουμένης μελωδίας. Δὲν ξέρω ἂν ἡ ἀντιστοιχία αὐτὴ ἔγινε ἐνσυνείδητα ἀπὸ τὸν κ. Χρυσάνθη ἢ ὄχι.

Μὲ τὴν ἐπάνοδο τῆς μουσικῆς στὸ πρῶτο μέρος, ὁ ποιητὴς συνεχίζει τὶς δυὸ τελευταῖες στροφές τοῦ ποιήματος, ὅπου τοῦ τριανταφύλλου κόβεται ἡ πνοὴ καὶ σκορπίζει πέρα, μαζί μὲ τὶς νότες τῆς μουσικῆς.

Μαζοῦρικα Ορ 68 Νο 3. Εἶναι καταφανὴς ἡ χορευτικὴ διάθεση ποῦ κλείνει ὁ πεταχτός καὶ σίγουρος ρυθμὸς τοῦ μοτίβο, πάνω στὸ ὁποῖο ὁ Σιοπὲν κτίζει τὴ Μαζούρικα αὐτὴ. Ἐνας ζωηρὸς παλμός τῆ χαρακτηρίζει, ποῦ φτάνει στ' ἀποκορύφωμά του στὸ δεύτερο μέρος (proco riu vino), ὅπου κανεὶς μεθὰ μέσα στὸ στροβίλισμα μᾶς φιγούρας τοῦ χοροῦ. Ὁ ποιητὴς βλέπει ἐδῶ «τὰ κρεμεζιά φουστάνια», τὶς ἄσπρες κορδελλίτσες π' ἀνεμοδέρνονται... καθὼς καὶ τὴ «λάμψη κ' ὁμορφιά» ποῦ κλείνει αὐτὴ «ἡ γλυκαμένη ζωὴ» τῶν ἤχων τοῦ Σιοπὲν στὸς παρακάτω στίχους του:

Ἐφτὰ παντρέματα ἄς ἠχήσουν στὸ καλάμι,
μάτσο ἀηδόνια καὶ καρδοῦλες τὰ βιολιά.
Γαρούφαλα στοὺς δόστρυχους καὶ κρίνα γάμοι,
πουλάκια ἄς παίξουν στὰ κοχύλια αὐτιά.

Τὰ κρεμεζιά φουστάνια, οἱ ἄσπρες κορδελλίτσες
π' ἀνεμοδέρνονται σὰν ἀσημιὰ ζαμπάκια,
κομπιὰ χρυσὰ σὰν παιδικὲς μυτίτσες,
ἄστρα διαμάντια στὰ ποδάρια τὰ γοβάκια.

Κι' οἱ ζῶνες χρυσοπλούμιστες καὶ τὰ γιορτάνια
ἄστρα πλεγμένα στὴ κλωστή καὶ γιασεμιὰ,
καὶ τὰ θραχιόλια ἄς ἀνεμίζουν σὰν στεφάνια
μὲ στάχυα χρυσακάπνιστα καὶ μὲ φλουριά.

Ἄς τὸ στολίσουν τὸ κορμὶ τ' ἀνθοβλαστάρι,
κι' ἄς στάξει μέσα στὶς καρδιὲς ὁ παιδεμός,
τ' ὄνειρο ἄς φτάσει καὶ τὴ σκέψη μας νὰ πάρει
ἐκεῖ ποῦ πρωτοπαίζει καὶ πηδᾶ τὸ φῶς.

Ἄλλο ἀπὸ λάμψη κι' ὁμορφιά τὶ νᾶχει τάχα
ἢ γλυκαμένη αὐτὴ ζωὴ; Ἄνθους λειβάδια,
δάση χλωρὰ, γιालοὺς φτερὰ μονάχα
τοῦ νοῦ καὶ τῶν ματιῶν καὶ τῆς καρδιάς μας χάδια.

Να ν ο ύ ρ ι σ μ α. Ὑστερα ἀπὸ δυὸ μέτρα ναυοριστικοῦ ρυθμοῦ, ἀκούεται μὴ ἀπλῆ πλαστικὴ μελωδία, πὸν θυμίζει Πολωνικὰ ναυορίσματα. Στὴν πορεία τοῦ κομματιοῦ ἡ μελωδία αὐτὴ πλέκεται ἀριστουργηματικὰ σὲ παραλλαγές καὶ σὲ σημεία παίρνει μὴ ἰδιάζουσα, λεπτή, δπάλλινη λάμψη. Τῆ λεπτὴ αὐτὴ λάμψη πούναι διάχυτη μέσα στὸ θαῦμα αὐτοῦ τοῦ μικροκόσμου τῆς μουσικῆς ὁ κ. Χρυσάνθης παρουσιάζει μὲ μὴ ἀκτίδα, πὸν πλανιέται ἐκεῖ κ' ἐδῶ καὶ στὸ τέλος κτυπᾷ «στὴ δίπλη τῶν σθηθῶν παρθένας πὸν πλαγιάζει...καὶ σπάζει. Πολὺ καλὴ ἡ παρομοίωση καὶ στὴν πλοκὴ του τὸ ποίημα πετυχαίνει θαυμάσιες εἰκόνες. Ὑσως νᾶναι τὸ λυρικώτερο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα. Ὅμως νομίζω πὸς τὸ κομμάτι αὐτὸ τοῦ Σιοπὲν κλείνει κάτι πέρα ἀπ' αὐτὲς τὲς εἰκόνες· ἓνα ὁλόκληρο κόσμο διαθέσεων καὶ συναισθημάτων, παρὰ τὸ μικρὸ του μέγεθος:

Ἡ πρώτη ἀκτίδα χτύπησε στ' ἀπάνω φύλλα,
παραμερίζει τὰ κλαδιὰ καὶ πάει στὰ χόρτα,
τρυπώνει σὰν τὴν ὄχεντρα σὲ στίβα ξύλα
καὶ κρούει μ' ἀσήμια δάχτυλα τὴν κάθε πόρτα.

Τ' ἀγκάθι τὴν ἀγκύλωσε κοντὰ στὸν φράχτη,
παραπατᾷ στὴ ρίζα μιᾶς ἐληῶς καὶ πέφτει,
μπαίνει στὸ τζάκι, φιδοκλώθεται στὴ στάχτη,
παραπλανιέται καὶ χτυπᾷ μὲς τὸν καθρέφτη.

Σὲ βόστρυχο μεταξωτὸ γλυκὰ κυλάει.
Μυρίζεται τὴ φλούδα μιᾶς ὀπώρας τώρα.
Στὰ γυαλιστὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ γλυστραίει.
Σ' ἐνὸς ἀνθοῦ τὰ πέταλα πηδαίει μὲ φόρα.

Πέφτει στερνὰ στὴν τραχηλιὰ τὴ γιασεμούλα,
στὴ δίπλη τῶν σθηθῶν παρθένας πὸν πλαγιάζει,
κυλάει - κυλάει στὸ νυχτικὸ καὶ στὴ μεσόουλα
χτυπᾷ μὲ τὴν ὄρμη τοῦ τρελλαμοῦ καὶ σπάζει.

Καλὸ ταξίδι, νάνι σου, γλυκιὰ ἀκτιδίτσα,
ἀγγέλισσα, στὸν οὐρανὸ γυρίζεις πάλι,
ὅπως στὰ φύλλα τοῦ τριαντάφυλλου σταλίτσα
πάγινε ἀτμός καὶ σὰ νεφάκι ξεπροβάλλει.

Π ρ ε λ ο ῦ ν τ ο Ἰ α ρ. 20. Ἐν ὁ Σιοῦμαν στὰ κομμάτια του μικρᾶς πνοῆς, σὰν ἐκείνα τῶν παιδικῶν σκηνῶν λ.χ., ἀρκεῖται συνήθως σὲ μὴ ἢ δυὸ μελωδίες νὰ τὲς ἐπαναλαμβάνῃ ἢ νὰ τὲς μεταφέρῃ αὐτούσιες σὲ ἄλλο γειτονικὸ τόνο, ὁ Σιοπὲν κάνει τὸ ἀντίθετο. Παίρνει ἓνα χαρακτηριστικὸ μοτίβο, τὸ δουλεύει καὶ μέσα ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῶν ἀρμονικῶν καὶ δυναμικῶν ἀντιθέσεων ἐκφράζει μεγαλύτερη ποικιλία ψυχικῶν καταστάσεων.

Τὸ πρελούντιο αὐτὸ εἶναι ἓνα κλασσικὸ δείγμα τῆς τεχνοτροπίας του αὐτῆς. Εἶναι ἡ ἐπεξεργασία ἐνὸς ἀγοῦ καὶ μεγαλόπρεπον, πένθιμου καὶ ἡρωϊκοῦ μᾶζι μοτίβου, σὲ δυὸ μόνο γραμμές, πὸν κάνει τὴ πορεία του ἀνάμεσα ἀπὸ τονικότητες καὶ δυναμικὲς ἀντιθέσεις καὶ στὸ τέλος ξεψυχᾷ.

Μιὰ θαμπὴ καὶ μακάθρια ἀτμόσφαιρα εἶναι διάχυτη στὸ σύντομο αὐτὸ πρελούντιο, πὸν ἔχει χαρακτῆρα πένθιμου ἐμβατηρίου.

Ὁ Κ. Χρυσάνθης μπῆκε ἀπόλυτα μέσα στὸ πνεῦμα τοῦ κομματιοῦ αὐτοῦ. Τὴ δύναμη καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια πὸν χαρακτηρίζει τὸ μοτίβο αὐτὸ στὴν ἀρχή, ὁ ποιητὴς ἀποδίδει μὲ τὰ βαρεῖα βήματα ἐνὸς ἥρωα παντοδύναμου, πὸν τὸν φαντάζεται «νὰ αἰχμαλωτίζει χειμάρρους καὶ «νὰ σπάξῃ βράχια» κ' ὕστερα, παρᾶλληλα μὲ τὴν ὁρμονικὴ πορεία τῆς μουσικῆς καὶ τὸ μαλακώτερο δυναμισμό της νὰ «φτάνῃ στ' ἀπαλὰ λειβάδια καὶ ν' ἀχολογᾷ ἀρμονικὰ» ὅσπου στὸ τέλος νὰ ξεψυχᾷ καὶ νὰ λησμονιέται μὲ τὸ σῆσιμο τῆς τελευταίας συγχορδίας.

Βαρὺ τὸ βῆμα τοῦ ἥρωα τὰ χόρτα φαλλιδίζει
καὶ τὰ δεντρὰ ξυλοκοπᾷ,
τοὺς τρελλαμένους χεῖμαρρους στὸν ἦχο αἰχμαλωτίζει,
σπάζει τὰ βράχια καὶ περνᾷ.

Κάποτε φτάνει στ' ἀπαλὰ τοῦ λειβαδιοῦ τὰ μάκρη
κι' ἀχολογᾷ ἀρμονικὰ
σὰν τὰ κορφολογήματα στὴν πιδὸ ἀνθισμένην ἄκρη
πὸν μὲς τὰ φῶτα σπαρταρά.

Καὶ τέλος φτάνει στὰ νερὰ ποῦ μήτε τὰ χτενίζει
 μιὰ τόση γαλανὴ πνοή.
 Τοῦ ἥρωα τὸ βῆμα ξεφυχά. Στὴν πλάση δὲν ἀξίζει
 μηδὲ τοῦ ἥρωα ἡ ζωή.

Ἡ ἐρμηνεία σὲ στίχους τοῦ πρελούντιου αὐτοῦ νομίζω πὼς εἶναι πιστωτέρα ἐκείνης τῶν ἄλλων κομματιῶν τοῦ Σιοπέν.

Ἡ προσπάθεια αὐτῆ τῶν «Μουσικῶν Ἀνασυνθέσεων» τοῦ κ. Χρυσάνθη, ποῦ ἐκτείνεται σὲ ἓνα κύκλο μουσικῶν κομματιῶν διαφόρων συνθετῶν, εἶναι ἀρκετὰ ἀξιοπρόσεχτη. Ἐκφράζει τίς ἀντιδράσεις τοῦ δικοῦ του ψυχικοῦ κόσμου καὶ τῆς δικῆς του φαντασίας στὸ ἄκουσμα τῆς μουσικῆς τῶν ἔργων ποῦ ἀνασυνθέτει σὲ στίχους· ὅπως δὲ ἀνάφερα πρὸ πάνω, οἱ ἀνασυνθέσεις αὐτὲς δείχνουν μὰ λεπτὴ εὐαισθησία καὶ μὰ ἐξαιρετικὴ μουσικὴ διαίσθηση κ' ἀντίληψη τοῦ δημιουργοῦ τους.

Λ. ΣΙΤΑΡΟΣ

ΝΟΣΗΛΕΤΟΜΕΝΟΣ

[Στὸν Β. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗ
 Δ/τὴν τῆς Β' Χειρουργικῆς Κρατικοῦ Πειραιῶς]

Στὴν πολιτεία μὲ τίς βαριὲς ἀναπνοὲς
 καὶ τοὺς ἀσβεστωμένους τοίχους,
 μέρα τὴ μέρα,
 βάραινε γιὰ μᾶς, ἡ συλλογὴ του!
 Τὸ παραβάν, ἐμπόδισε νὰ δοῦμε τὴ φυγὴ του,
 μὰ ἦταν ἀδύνατος πολὺ καὶ γέρος.
 Ἄλλαξαν τὰ σεντόνια του δυὸ νοσοκόμοι,
 καὶ τὸ κρεβάτι καρτερεῖ κάποιον καινούργιο!
 Ἄνακουφίστηκε γιὰ λίγο ἡ ἀδελφὴ!
 Γινόταν ἀπαιτητικὸς ὁ μελλοθάνατος:
 Ἄφοῦ δὲν εἶχε ἀνάγκη συνδρομῆς,
 κοντὰ του τὴν καλοῦσε,
 νὰ τὴν κοιτάξει λαίμαργα στὰ μάτια!
 Ὅμως ἐκείνη, γι' ἄλλα ἐτάχτηκε...
 Δὲν τῆς περίσσευε ὥρα,
 τὴν καρτεροῦσαν οἱ πολλοὶ γιὰ λύτρωση,
 κ' ἔπρεπε ν' ἀγρυπνᾷ στὸν ἤχο τῆς καρδιάς τους!
 — «Ἡ "NOVALGIN", εἶναι γιὰτρὸς εὐεργετικὴ,
 καὶ σᾶς εὐχαριστῶ!»
 Χαμογελᾷ ἡ ἀγάπη του νὰ σὲ παρηγορήσει:
 — «Μὲ λίγο θάρρος, σίγουρα, θὰ πᾶνε ὅλα καλά».
 Σ' ἓνα τραπέζι ἐμπρὸς χειρουργικὸ,
 νοιώθεις τὸ «θάρρος» ποῦ εἶπε, νὰ σὲ συγκλονίζει!
 Ἄλλὰ τὸ «σίγουρα», νικᾷ τοὺς δισταγμούς,
 κ' ἀφήνεσαι στὴ Γνώση καὶ στὴν Τέχνη του,
 Ἔργο νὰ γίνεις, τῶν χειρῶν του!

(Ἀθήνα)

ΝΙΚΟΣ ΒΟΚΟΒΙΤΣ

ΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ

Όλοι μαζί σας κινήσανε,
 τὰ βράχια, τὶς μέρες μας ἀκράτητη ζωὴ νὰ γεμίσουν,
 βαθιά μας νὰ φυτέψουν τὸ γέλιο τους, τὸ βουβό τους τὸ κλάμα.
 Κύματα χυθῆκαν στὰ κύματα οἱ πατέρες μας, ὡς ἑμᾶς τὴν πνοή τους νὰ συνεχίσουν,
 τὸ πιότὸ τῆς ζωῆς μιὰ στιγμή νὰ μὴν ἀφήσουνε νὰ στραγγίξει,
 ὡς ἑμᾶς νὰ σύρουν τὴ μέθη τους, τὸν ἄνεμο τῆς ματιᾶς τους.
 Μὰ σεῖς μονάχα ὡς τώρα στεκόσαστε, λευκὰ λουλούδια ἀκόμα στὸ κύμα,
 ἔσεῖς οἱ μοναχικοί, πὺν εἶχατε τῆς σιωπῆς τὴ χώρα κυκλώσει,
 ὅλα στὸν κόσμον ξανά νὰ τὰ δώσετε μὲ φῶς κ' ἀγέρα πλεγμένα,
 ἔσεῖς τῆς νύχτας φάρτοι ὑψηλοί, πὺν ἔρχεται ἡ ψυχὴ μας καὶ σᾶς γυρεύει,
 ζεστασιὰ νὰ βροῖσκει σὰν τὰ πουλιά, παρηγοριὰ στὸ σκοτάδι.

ΠΡΑΓΜΑΤΑ

Αἰώνια μᾶς περιμένετε, χαμόγελο ταπεινοσύνης ντυμένα,
 στὶς πηγές σας νὰ σκύψουμε κ' ὡς λεγόμαστε πιὸ δυνατοὶ ἀπὸ σᾶς.
 Μιὰ ζωὴ ἐρχόμαστε ὀλοένα σὲ σᾶς,
 στὸ μυστικό σας νὰ λυγίσουν τὰ πόδια μας,
 εὐτυχία νὰ γεμίσουν οἱ χοῦφτες μας, γαλήνη ἢ καρδιά μας.
 Ἡμερᾶ στέκετε ἐκεῖ, στοὺς βᾶτους, στὰ σκοτάδια καὶ στὰ νερὰ
 καὶ γλυκὰ, σὰ θεοὶ ἀπόμακροι, μᾶς γελάτε
 κ' ἀπ' τὰ δάκρυα περιμένετε πρῶτα κ' ἀπ' τὰ αἵματα νὰ πλυθοῦμε,
 εὐγνώμονα νὰ σᾶς δώσουμε τὴν ἀγάπη μας,
 ποτὲ νὰ μὴ σᾶς χάσουμε πιά.
 Γιατὶ τὰ θήματά μας γνωρίσαμε στὸ δικό σας τὸ φῶς,
 γιατί ἐνωθήκαμε μὲς ἀπὸ σᾶς μὲ τὴν ἀνάσα τοῦ κόσμου,
 γιατί ὑπακούσαμε σὰν παιδιὰ στὸ δικό σας τὸ νόμο:
 πράγματα γύρω μου, αἰώνια, βασιλικά, περισσότερο ἀπὸ μᾶς δυνατά.

Ο ΜΕΓΑΛΟΣ

Μὲς ἀπὸ φτωχὲς χαραμάδες ὀλόκληρος χωρεῖ καὶ περνᾷ
 μὲς ἀπὸ θυρόφυλλα ταπεινὰ χαμηλώνει τ' ἀνάστημα καὶ διαβαίνει,
 τοῦ σπιτοῦ σου τὸ τζάκι κάθεται ἀγνώριστος, στὴν αἰλή,
 στὸν ἀντίλαλο ἀκούγεται τοῦ μικροῦ σου τοῦ δρόμου, στὶς φωνές τῶν παιδιῶν.
 Ἔχει ἀπορρίξει ἀπὸ πάνω του τὶς χλαμύδες ὅλες, τὸ στέμμα ἀπ' τὴν κεφαλὴ
 κ' ἀπ' τῆς καρδιᾶς ζητᾷ, εἴσοδο νᾶβρει νὰ μπεῖ, τὸ δύσκολο δρόμο.
 Ἔχει ἀλαργέψει τὸ πόδι του ἀπ' τὶς λεωφόρους τὶς φωτεινές,
 ἐκεῖ πὺν μιὰ ζωὴ μὲ πόνο τὸν καρτεροῦσες γιὰ νὰ περάσει:
 Αὐτόν, τὸν Μεγάλον, πὺν φάνηκε ξάφνου στῆς ταπεινοσύνης σου τὴ στροφὴ.

ΟΛΓΑ ΒΟΤΣΗ

ΠΡΟΣΠΑΘΩΝΤΑΣ ΝΑ ΕΓΓΙΣΟΥΜΕ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ

(ΣΧΕΔΙΟ ΓΙΑ ΕΝΑ ΤΑΞΕΙΔΙ)

Δοκιμάσουμε να προσεγγίσουμε την ποίηση... Ποιό δρόμο θ' ακολουθήσουμε; Πώς θα τὸν ξεχωρίσουμε ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς πεζογραφίας; Πῶς θὰ δεβαιωθοῦμε ὅτι πῆραμε τὸ σωστὸ δρόμο κι ὅτι φτάνουμε στὸ τέμα; Ποιά εἶναι ἡ οὐσία τῆς ποιήσεως;

Νομίζω ὅτι επικρατεῖ γενικὰ σύγχυση γύρω ἀπὸ αὐτὰ τὰ προβλήματα. Πρόχειρα, πιθανὸν νὰ δοιστῇ ἀπὸ τὸν πρῶτο πὸν θὰ ρωτήσης σὰν ποίηση ὁ ἔμμετρος, ρυθμικὸς λόγος. Εἶναι λοιπὸν ποίηση ὁ ἔμμετρος λόγος; Καὶ ποιητὴς ὁποῖος ἔχει εὐχέρεια στιχουργική; Ἡ ποίηση δηλαδὴ βρίσκεται στὸ στίχο; Μποροῦμε νὰ δεχτοῦμε τὸν ἔμμετρο λόγο σὰν προϋπόθεση. Ἄλλα καὶ πάλι μὲ ἐπιφυλάξεις. Γιατί, ἂν ποίηση βρίσκεται μόνο στὸν ἔμμετρο λόγο, τί εἶναι τότε ὁ Nizinsky τοῦ Σεφέρη, τὰ πεζογράμματα τοῦ Ρεμπώ, ἡ Hysteria τοῦ Eliot; Ἔχουμε κείμενα, αὐτὰ κι ἄλλα, πού, ἀπολυτρωμένα ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ στίχου, ἀποτελοῦν οὐσιαστικὴ ποίηση. Βρίσκονται πάντως πῶς κοντὰ στὴν ποίηση ἀπὸ θάλασσα στίχων πὸν ἀκολουθώντας σχολαστικὰ τοὺς κανόνες τῆς στιχουργίας φτάνουν σὲ ἀδιέξοδο ποιητικὸ. Δὲν εἶναι ἐπίσης σπάνιο νὰ δημουρηγῇ ποιητικὲς ἐντυπώσεις ἕνα πεζὸ κείμενο. (Μ' αὐτὸ τὸν ὄρο ὑποδηλῶ ἕνα κείμενο πὸν ἐνσυνείδητα γράφτηκε γιὰ πεζό. Στὰ προηγούμενα παραδείγματα εἴχαμε ποιητὲς πὸν θέλησαν νὰ δώσουν ποίηση, ποιητικὸ κείμενο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ πλαίσια). Διαβάστε ἕνα κείμενο τοῦ Παλαδιαμάντη. Τὴν «Παναγία τὴν Γλυκοφιλοῦσα» λ.χ. Ὅστερα ρίξτε μιὰ ματιὰ σ' ἕνα ὁποιοδήποτε στιχούργημα. Τὸ «Χῶμα Ἑλληνικὸ» λ.χ. Ποῦ βρίσκεται ἡ ποίηση; Μποροῦμε νὰ προχωρήσουμε καὶ νὰ μιλήσουμε γιὰ ποίηση στὴ ζωγραφικὴ, στὴ μουσικὴ, στὴ γλυπτικὴ. Ὅμως προτιμοῦμε νὰ περιορίσουμε τὶς συζητήσεις μας στὴν περιοχὴ τοῦ λόγου. Θεωροῦμε ὀρθὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ στίχος εἶναι συνήθως μόνον προϋπόθεση, ὄχι ἀναγκαῖα, γιὰ τὴν ὑπαρξὴ αὐτοῦ τοῦ στοιχείου πὸν ὀνομάζουμε ποίηση.

Κι ἔτσι βέβαια δὲν προχωρήσαμε παρὰ ἐλάχιστα, κι ἀρνητικά. Ἡ διαπίστωση ὅτι ὁ στίχος δὲν εἶναι ἀναγκαῖα προϋπόθεση τῆς ποιήσεως δὲν μᾶς βοηθεῖ παρὰ λίγο στὴν προστάθεια μας νὰ φτάσουμε στὴν ποίηση. Τί εἶναι αὐτὸ πὸν κάμνει ἕνα κείμενο νὰ ξεχωρίξῃ ἀπὸ ἕνα ἄλλο, φαινομενικὰ ὅμοιο; Τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ ἀπροσδιόριστο πὸν ντύνει μὲ μαγεία ἕνα στίχο καὶ τὸν κάμνει νὰ ὑποβάλλῃ; Τί εἶναι πὸν λείπει ἀπὸ ἕναν ἄλλο καὶ τὸν ἀφήνει ἀδιάφορο νὰ χάσῃ στὸ κενὸ καὶ νὰ μὴ βρῖσῃ καμιά ἀνταπόκριση; Γιατί μᾶς ἀφήνουν ψυχροὺς — στὴν πῶς εὐνοϊκὴ ὑπόθεση — στίχοι σὰν αὐτοὺς:

Ὅταν ὦ Νὰὲ Παρθένε τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς
ὦς μετέωρον ὄραϊον
εἰς γλαυκὸν αἰθέρα πλέον
μὲ τοῦ Φοῖβου τὰς ἀκτῖνας παίξεις τὰς ἑσπερινὰς

καὶ μᾶς θεομαίνουν στίχοι σὰν αὐτοὺς:

Ἄλαφροσκοπιε καλέ, γιὰ πὲς ἀπόψε τί ἔδες
Νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια.

Γιατί μᾶς ἀφήνουν ἀδιάφορους αὐτοὶ οἱ στίχοι;

Τὸ πατρικὸ μας σπίτι, στὸ λιμάνι,
πὸν γνώρισε δυὸ ὀλάκαιρους αἰῶνες
σὲ τέσσερις στεκότανε κολῶνες
παμπάλαιο ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Ὀσμάνη

καὶ μᾶς δονοῦν οἱ στίχοι τοῦ Σεφέρη.

Τὸ σπίτι σὰν τὸ καλοκοιτάξης μέσα ἀπὸ τὶς γρίλλιες.... κλπ.

Τί εἶναι αὐτὸ πὸν κάμνει νὰ διαφέρῃ ἕνας στίχος σὰν αὐτὸ;

Φωλιάζουν οἱ σταυραετοὶ στοῦ βράχου τὰ στεφάνια

ἀπὸ τὸν στίχο:

Ἄστραψε φῶς καὶ γνώρισεν ὁ νηὸς τὸν ἑαυτοῦ;

Ἔχουμε σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις λέξεις παραταγμένες, λέξεις τῆς ἴδιας γλώσσας βαλμένες ἔτσι πὸν νὰ τηροῦν μετρικὸς κανόνες, σὲ παραδοσιακὸ ἢ σ' ἐλεύθερο στίχο. Εἶναι λοιπὸν ζήτημα λέξεων; Μήπως τὸ καλὸ ἢ κακὸ ἀποτέλεσμα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπιλογὴ «καλῶν» ἢ «καλῶν» λέξεων; Ἀσφαλῶς θὰ ἦταν ἀστείον νὰ δεχτοῦμε ὅτι στὶς περιπτώσεις πὸν ὁ στίχος μᾶς συγκινεῖ αὐτὸ ὀφείλεται στὶς «ὀραϊεῖς» λέξεις πὸν χρησιμοποιεῖ ὁ ποιητὴς. Τότε τὸ πρόβλημα πὸν ἀντιμετωπίζουμε ὄλοι οἱ ἐπίδοξοι ποιητὲς θὰ ἦταν ἀπλό. Θὰ γινόταν ὕστερα

από διεξοδική έρευνα, στατιστικές κλπ. ένας κατάλογος «ώραιοι» λέξεων που θα μπορούσε ό κάθε επίδοξος ποιητής να χρησιμοποιήσει και τό πρόβλημα τής δημιουργίας πραγματικής ποιήσεως θα λυνόταν. Άλλά είναι προφανές ότι δέν είναι ζήτημα «ώραιοι» λέξεων. Οί λέξεις που χρησιμοποιούνται σ' ένα δημοφο στίχο βρίσκονται οί ίδιες σε πάρα πολλά ποιήματα, που καταχρηστικά καλούνται έτσι. Έκείνοι που επιδιώκουν τις ώραιες λέξεις καταλήγουν άνόητοι ώραιολόγοι, γιατί οί λέξεις δέν είναι ποτέ ανεξάρτητες από τό φορέα τους κι έχουν τόσο βάρος, φαίνεται, όσο κι ό φορέας.

Είναι μήπως όμως ζήτημα άναμείξεως τών λέξεων; Είναι ό πραγματικός ποιητής ένας άλχημστής του παλιού καιρού που παιδεύεται να βρη τις σωστές αναλογίες, να πετύχη τον όρθό συγκερασμό τών στοιχείων, να βρη τή σωστή σύνθεση για να φτιάση από τό λίθο, από τό άμορφο ύλικό, τό καθαρό χρυσάφι; Αιτή ή σκέψη μās σταματά περισσότερο; Έπρόσθησε στο νοϋ στίχους, ποιήματα που μās συγκίνησαν και δίβουλοι στοχαζόμεστε. Άπό τή θύμηση μās περνούν στίχοι τέτοιοι:

Βαριές, πλατιές οί στάλες
πέφτουν οί μεγάλες
τής βροχής,
κι άριές·
κλάμα βουβό, και πώς άχεις,
πώς άντηχείς
μες στις θλιμμένες τις καρδιές,
άντάμα με σπασμένες δοξαριές! κλπ.

Δέν έχουμε εδώ ένα παράδειγμα που πείθει για τήν άλήθεια τής «όρθης αναλογίας»; Και τί άλλο έχουμε από λέξεις θαμμένες με σοφό και άνεπανάληπτο τρόπο στη σειρά; Έπάρχει τίποτε πέρα από τις λέξεις εδώ; Κρύβεται τίποτε πίσω από αυτές; Και στο «Τραγούδι του Φθινοπώρου» του Βεργιλίου τι έχουμε άλλο από λέξεις; Δέν προσεγγίζουμε σ' αυτές τις περιπτώσεις οί λέξεις τους άφηρημένους ήχους, δέν άποδεσμεύονται από τό νόημα που τις συνοδεύει στην καθημερινή ζωή τους, στην άτελετέτη περιφορά τους από στόμα σε στόμα, στην τριβή τους μέσα στα άπειρα κείμενα; Και μήπως άραγε ό ποιητής δέν κάμνει τίποτε άλλο από ένα μουσικό που συνδυάζει ήχους για να δώσει άρμονία; Και άληθινή ποιήση τό έσχατον όριο τής επεκτάσεως τής θεωρίας του συμβολισμού; Είναι δυνατό πράγματι να άποδεσμευτή ή λέξη από τό περιεχομένο της, να γίνη άφηρημένος ήχος άκόμα και στην πιο άκραία περίπτωση;

Ξαναλέμε γνωστούς στίχους, φθάνουν μέσα μās ήχοι μουσικοί, μās γοητεύουν. Προσπαθούμε ν' άκροαστούμε, βάζουμε τό αυτί κοντά τους, αν ύπάρχει τίποτε πέραν θέλουμε να τό αισθανθούμε. Προσεκτικά, έναγώνια τελικά, επιμένουμε. Πίσω από τους ήχους, από τις λέξεις άκροαζόμεστε τήν καρδιά του ποιητή, νοιώθουμε τήν ψυχή του να πάλλεται, φτάνουμε στο άδυτο, εγγίζουμε τα μύχια, εκεί που μόνο ό ίδιος θάχε δικαίωμα να κατεβή, μα που τό κοχλάζον ένστικτο εκφράσεως που τον βασανίζει ώθει στην κοινή θεά.

Οί λέξεις είναι βέβαια τό ύλικό. Ό ποιητής τό βλέπει σκόρπιο μπροστά του, σαν τον ζωγράφο που κοιτάζει έρωτηματικά τα χρώματα. Τι θάναι τό αποτέλεσμα; Πώς θα μεταχειριστή τό πολυμεταχειρισμένο ύλικό, έτσι που να δώσει κάτι καινούριο, κάτι τό πρωτοφανέρωτο; Γιατί δε θέλει ή φωνή του να είναι άπόηχος άλλης φωνής, δε θέλει ό δικός του λόγος να συγχέεται μ' άλλο λόγο και να χάνεται, θέλει να μιλά σα να μιλά ό άνθρωπος για πρώτη φορά, να εκφράζεται έτσι που ή δική του ή φωνή να ξεχωρίζει μέσα σ' όλες τις άλλες που προσπαθούν ν' άκουστούν. Οί λέξεις είναι μπροστά του, τό πνεύμα του εργάζεται πυρετώδεια, διατάζει, από τήν άνάμειξη τους τί θα βγη; Άπό τήν άνάμειξη τών χρωμάτων τί θα δοθής; Ένα κόκκινο ξεπλυμένο, ξεθωριασμένο, άδιάφορο ή ένα χρώμα ζωηρό, έντονο, που υποβάλλει; Χρειάζεται μεγάλος τεχνίτης να κατέχη τή γλώσσα, έστω και ένστικτωδώς, αλλά μόνο αυτό άρει; Ένας καλός τεχνίτης θα γράψη τεχνικά, αλλά ποτέ δε θα είναι καλλιτέχνης.

Πόσο είναι τό διάστημα που χωρίζει τήν τεχνική από τήν τέχνη; Ένα βήμα, ή μια άβυσσος;

Τι χωρίζει τήν επιδερμίδα από τήν ψυχή, τον έγκέφαλο από τό πνεύμα; Σκεφτόμαστε τή στιλβερή επιφάνεια μερικών ποιημάτων. Διαβάζουμε στίχους τέτοιους:

Ποιά φωτοστέφανα ειδυλλίων! Ζαρκάδια φύγετε άπ' εδώ
φύγετε άπ' τήν εύθυμία του καταρράκτη
που σπάζει όλο τον ήχο του τσαγγρίζοντας τα μέτωπα
των έσπερίων παρθένων
Ουράνια τόσα πλεύσετε μες στους κρυστάλλους και τους
ουράνους που έστειλαν ως εδώ κεχριμπαρένια πλοιάρια
Είναι μια μαγική φωτιά που άνοίγει τα ριπίδια των
βουνοπλαγιών μέσα στα έμβρόντητα ταξίδια μās κλπ.

Τί λείπει ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐξαίρετα θαλμένες λέξεις, ἀπ' αὐτὲς τὶς πολύχρωμες σαπυνοφουσκαές; «Λόγια γιὰ λόγια κι ἄλλα λόγια — Ἀγάπη ποῦ εἶν' ἡ ἐκκλησιά σου»;

Ἐμεῖς ζητοῦμε τὴν ἐκκλησιά τῆς ποιήσεως. Φτάσαμε μέχρι τώρα ὡς τὴν πρόσοψη. Κοιτάζουμε μὲ προσοχὴ τὸ σχέδιο, τὸν ἐξωτερικὸ διάκοσμο, ἀχνόουμε ἀδιάκριτες ματιές ἀπὸ τὰ παράθυρα, ἔχουμε πλυθῆ στὴν πηγὴ τοῦ αἰθρίου, γυρεύουμε νὰ ποῦμε μέσα. Θέλουμε νὰ σταθοῦμε μπροστὰ στὴν ὄραία πύλη. Ἀνοίγουμε τὴν καρδιά τοῦ ποιητῆ, εἰσερχόμαστε καὶ σηκώνουμε τὰ μάτια. Πάνωθὲ μας ἐπιβλητικὸς ὁ τροῦλλος τοῦ Παντοκράτορος, τοῦ Νοῦ.

Ἡ ἐπιφάνεια χωρὶς τὸ βάθος χάνει τὴ βασικὴ διάσταση. Τὸ ἐπίπεδο ὑστερεῖ ἀπὸ τὸ στερεό. Ὁ ποιητῆς, ἀναλογιζόμαστε, δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι ἕνας φωνογράφος κι ἡ ποίηση δὲν εἶναι δυνατό νὰ εἶναι δίσκος γραμμοφώνου. Πίσω ἀπὸ τὶς λέξεις πιστεύουμε πὺς στὴν ἀληθινὴ ποίηση κρύβεται ὁλόκληρος κόσμος. Αὐτὸς ὁ κόσμος ζητεῖ ἐκβιαστικά νὰ πάρη μορφή. Ἡ ποιητικὴ δημιουργία ἀναγκαστικά θὰ ὀφείλεται σ' ἕνα ἐκβιασμό. Οἱ ἀνησυχίες, οἱ ἀγωνίες, οἱ χαρές, οἱ στοχασμοὶ τοῦ ποιητῆ μοιάζουν μὲ τὰ ἀνάλογα αἰσθήματα τοῦ καθενός. Ἡ ὁμοιότης ὅμως σταματᾷ στὸ γενικὸ περιγραμμά. Τοῦ ποιητῆ οἱ στοχασμοὶ καὶ τὰ αἰσθήματα εἶναι πολλὰ πὺς ἔντονα καὶ διαθέτουν δύναμη κινητικῆ. Κινοῦνται πρὸς τὰ ἔξω καὶ αἰτοῦνται τὴ μορφοποίηση. Ἐνα ἀληθινὸ ποίημα δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ λυγρῶνει τὸν ποιητῆ. Πιστεύουμε πὺς γιὰ καιρὸ ὠρμάζει στὴ ψυχὴ τοῦ ποιητῆ, κ' ὅταν ἔλθῃ ἡ ὄρα ζητᾷ νὰ βγῆ, καθὼς τὸ παιδί ποῦ θὰ γεννηθῆ. Στὴν ποιητικὴ δημιουργία δὲν ὑπάρχει καθωρισμένο χρονικὸ ὄριο, ὅμως ἡ κύση εἶναι τόσο ἀναγκαῖα ὅσο κι ἡ κύση ἑνὸς παιδιοῦ. Ἀπὸ ἕνα ἀληθινὸ ποίημα θὰ πρέπει νὰ νοιώσουμε αὐτὴ τὴν ἀνάγκη, αὐτὴ τὴν ἀκατανίκητη δύναμη ποῦ τὸ ὄθησε πρὸς τὰ ἔξω. Ἐμεῖς θὰ κάνουμε μελετώντας τὸ ἀντίθετη κίνηση. Θὰ μεταθέσουμε σταθερὰ τὸ ποίημα πρὸς τὰ πίσω, ὡς τὴ ζητούμενη ἐπαφή. Ἄν δὲ γίνῃ ἡ ἐπαφή, τότε γινόμαστε καχύποπτοι. Τὸ «ποίημα» ἔμεινε μετέωρο, χωρὶς ἔρρισμα. Ἄν ὅμως αἰσθανθοῦμε στὴν κίνηση αὐτὴ τὸ ζεστό, ἑσωτερικὸ κόσμο τοῦ ποιητῆ, μπορούμε νὰ παραδεχτοῦμε τὴν ἀνάγκη τῆς δημιουργίας καί, ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη, τὴ γνησιότητα τῆς ἀφρησίας. Ἄν λείπῃ αὐτὸ τὸ ὑπόβαθρο γνησιότητας, δὲν εἶναι δυνατό νὰ ὑπάρξῃ ποίηση. Ἀπὸ τὴν ἀφρησία βέβαια ὡς τὸ τέρας μεσολαβεῖ ἕνας ἀδιάκοπος δημιουργικὸς ἀγώνας, ποῦ γίνετα μέσα στὸν ποιητῆ, εἴτε ἀσυνείδητα εἴτε συνειδητά. Ἀπὸ τὰ θεμέλια ὡς τὴν στέγη ὁ ποιητῆς ἐπίμοχθα θὰ οἰκοδομῆ.

Ἄν ἕνα ποίημα δὲ «συγκινεῖ», τοῦτο δηλοῖ ὅτι τὸ ὑποκείμενο ποῦ στέκει ἀπέναντι τὸ ποίημα χάνει κάθε ἀνθρώπινη ἐπαφή, δὲν βρῖσκει τὴν ἀνθρώπινη παρουσία. Τὸ ποίημα σ' αὐτὴ τὴν ἀρνητικὴν περίπτωσι ἀποτυχαίνει νὰ συγκινήσῃ γιατί δὲν ἀντιπροσωπεύει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ χαρτὶ πάνω τὸ ὁποῖο εἶναι τυπωμένο. Ὁ ποιητῆς λείπει ἀπελευστικά, εἶναι σὰν τὸ «Βασιλιά» τῆς Ἀσίης» ποῦ μάταια ψάχνουμε νὰ τὸν βροῦμε, ἕνα κενό. Ἀνίσταρτος, φευγάτος ἀπὸ τὸ «ποίημα» του, ἀπὸ μακριὰ πιθανὸν νὰ ψελλίξῃ λόγια - λόγια - λόγια ποῦ φτάνουν ὡς τ' αὐτιά μας κι ἐξοστρακίζονται. Μετροφυλλοῦμε συλλογές, διαβάζουμε χιλιάδες στίχων, οἱ στίχοι ποῦ γράφτηκαν χωρὶς νὰ ἦταν ἀνάγκη νὰ γραφτοῦν μᾶς ἀφήνουν ἀδιάφορους, μᾶς ἀπωθοῦν, προκαλοῦν τὸ μείδιμά μας. Γιατὶ γράφτηκαν; Στρεφόμαστε μὲ στοργὴ σ' ὅτι θεωροῦμε καυτερὰ ἀληθινό. Μ' ἀγάπη διακρίνουμε πίσω ἀπὸ τοὺς στίχους τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου καὶ στοχαστικὸ ἀπὸ ψηλὰ τὸ Νοῦ τοῦ ποιητῆ. Δὲν ἀμφιβάλουμε οὔτε γὰ μᾶς σαγμὴ ποῦ ἦταν ἀνάγκη νὰ γεννηθῆ αὐτὴ ἡ ποίηση, ὅμως αὐτὴ ἡ λυτρωτικὴ γέννηση ἔγινε χωρὶς πόνους τοῦ δημιουργοῦ;

Ὅπως ἡ γέννηση ἑνὸς παιδιοῦ, φυσιολογικὴ καθὼς εἶναι, συνοδεύεται ἀπὸ πόνους, τὸ ἴδιο κι ἡ γέννηση ἑνὸς ποιήματος. Γιὰ νὰ φτάσῃ στὴ μορφὴ ὁ ποιητῆς ἀπόχθησε. Δέχτηκε τὸ ἄμορφο ὕλικό, τὸ μῆνυμα καὶ τὸ ἔπλασε. Ὁ Νοῦς ἐπάπτεψε τὴν κύση κι ἔλεγξε. Ἀπόκοψε, ἀπόσυρε, ἐπέσυρε, ἄφησε. Ὅμως ὅ,τι μένει δὲν πρέπει νὰ φέρῃ τὰ σημάδια τοῦ μόχθου. Ἀρτυδίωτο στὴν ἐπιφάνεια, νᾶνα σὰν τὸ γλυπτό ποῦ τὸ δεχομαστε ἀπόλυτα, καθὼς εἶναι, σὰν νὰ ἀποκαλύφτηκε ξαφνικά ἔτσι, χωρὶς προεργασία, χωρὶς παρελθόν. Κοιτάζουμε γύρω - γύρω τὸ ἀγαλμα, βλέπουμε τὴν ὄψη, στυλπνὴ ἐπιφάνεια, θαυμάζουμε τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς. Μποροῦμε μὲ λίγη προσπάθεια νὰ φανταστοῦμε ὅσα προηγήθηκαν, τὸν καλλιτέχνη νὰ κοιτάξῃ τὸ μάρμαρο, νὰ δουλεῖ ὡςες σκαλίζοντας. Ἄλλὰ τὸ ἴδιο τὸ ἀγαλμα δὲν προδίδει τὸν κόπο, τὴν ἐπίμονη δουλειά, τὴ μακρόχρονη προεργασία. Τὸ ἴδιο τὸ ἀληθινὸ ποίημα. Δὲν μποροῦμε νὰ τὸ φανταστοῦμε σὲ διαφορετικὴ μορφῆ, εἶναι μοναδικὸ κ' ἀνεπανάληπτο, ἡ μορφὴ ποῦ πῆρε ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀναγκαστικά αὐτὴ καὶ δὲν ἦταν δυνατό νὰ ἦταν ἄλλη. (Καὶ μένει ὁ Σολωμὸς μὲ τὴν ἄκρα συνείδηση καλλιτεχνικῆς εὐθύνης ποῦ ἰδιαίτερα τὸν χαρακτηρίζε νὰ μᾶς ὑποδεικνύῃ τὸ δύσκολο δρόμο τῆς ποιήσεως. Κι αὐτὸ βέβαια τὸ παράδειγμα τὸ ἔχουμε γιατί ὁ Σολωμὸς δὲ δημοσίευσε κι ὁ Πολυλάς δὲ θέλησε νὰ παραλείψῃ τίποτε ἀπὸ τὸ «εὐριστόμενα». Θὰ θέλαμε πραγματικά νὰ εἶχαμε στὴ διάθεσή μας ὅλα τὰ χειρόγραφα ποῦ πέταξαν οἱ ποιητῆς μᾶς;)

Μιλῆσαμε ἔχοντας ὑπ' ὄψη τὴ λυρικὴ ποίηση. Ποιὰ ἡ σχέση της μὲ τὴν ἐπικὴ; Ποῦ βρῖσκεται ἡ ἀντίθεσή τους; Κι ἔχουμε ἀληθινὰ τὸ λυρικὸ στοχασμό; Ἐρωτήματα ποῦ θέλουν τὴ δικὴ τους ἀπάντησι.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΤΑ ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ "LIRICA HISPANA"

Έχουμε πάθει υπερτροφικόν ἐγωισμό, ἓνα εἶδος πνευματικῆς μυωπίας. Θαρροῦμε πὸς, ἐκτὸς ἀπὸ μερικά μεγάλα κράτη (κι' αὐτὸ κατὰ συγκράτασιν ἀκόμα), τὰ ἄλλα ὅμοιά μας μικρὰ ἔθνη καὶ κράτη δὲν ἔχουν σπουδαῖα πράγματα νὰ ἐπιδείξουν στὸν πολιτιστικὸ τομέα. Εἶναι καὶ κείνο τὸ πολὺ βαρὺ παρελθόν μας πρὸς τὸ ὁποῖο συνήθως καταφεύγουμε, ἔστω καὶ ὑποσυνείδητα, γιὰ νὰ κάμουμε κάποιες συγκρίσεις.

Εἶναι ὅμως καὶ ἡ ἄλλη ἄποψη. Μήπως δὲν πρόκειται στὶς πλείστες περιπτώσεις γιὰ πραγματικὴ πνευματικὴ μυωπία; Ἡ σύγκριση στὸ ὑποσυνείδητό μας μᾶς ὀδηγεῖ στὴν ἐθελοτυφλία γιὰ νᾶχουμε μιὰ ζωτικῆς φύσεως ψευδαῖσθηση; Μπορεῖ νὰ συμβαίνει κι' αὐτό. Καὶ νὰ εἶναι μιὰ πρόνοια τῆς φύσεως νὰ μὴ ἀπαγορευτοῦμε μὲ τὴν ἴητα μας ἀπὸ τὸ αἰσθηματὴς μειονεκτικότητος!

Ἄλλὰ ὅ,τι κι ἂν συμβαίνει, τὸ ἀποτέλεσμα, τοῦλάχιστο τὸ ἐξωτερικὸν ἀποτέλεσμα, εἶναι τὸ ἴδιο: θαρροῦμε πολὺ κατώτερο τὸ ξένο, τὸ περιφρονοῦμε, τὸ ἀγνοοῦμε.

Μὲ αὐτὰ ξεκίνησα τοὺς συλλογισμούς μου γύρω ἀπὸ ἓνα «ποιητικὸ γεγονός». Στὴ Βενεζουέλα — ὅπου κατὰ τίς πληροφορίες μου ζοῦνε 700—800 Ἕλληνες μόνο —, ἓνα τόπο μὲ τὸν πλοῦτόν τῶν πετρελαίων, ἐκδίδεται ἓνα μηνιαῖο περιοδικὸ ποιήσεως σὲ «σχῆμα τέσεως». Τὸ περιοδικὸ αὐτό, λέγεται χαρακτηριστικὰ «Λυρικὴ Ἰσπανία» (*Lirica Hispana*) γιὰ νὰ συνδέη πνευματικὰ τὸν σημερινὸ Βενεζουελανὸ μὲ τὴν πνευματικὴν του μητέρα, τὴν Ἰσπανία πολλῶν αἰώνων. Τὸ πρῶτο τοῦ τεύχους ἔχει κυκλοφορήσει τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1943. Τὸν Μάρτη τοῦ 1962 μὲ τὸ τεῦχος τοῦ ἀριθμοῦ 226 μπαίνει στὰ εἰκοσι χρόνια ἐκδοτικῆς ζωῆς. Ἰδρύτρια τοῦ περιοδικοῦ εἶναι ἡ Conie Lobell καὶ ἀπὸ χρόνια διεύθυνεται ἀπὸ τὴν δυνάδα Conie καὶ Jean (*Aristeguieta*). Σύνθημα τοῦ περιοδικοῦ εἶναι: "Poesia es la esencia del todo" (ἡ ποίηση εἶναι ἡ οὐσία τῶν πάντων). Στὸ περιοδικὸ αὐτὸ δημοσιεύεται ποίηση κι' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ποίηση (γρήγορο σχόλιο, λίγες γραμμὲς κριτικῆς ποιήσεως κλπ.). Στὰ πολλὰ τεύχη τοῦ ἀντιπροσωπεύτηκε καὶ ἡ Ἑλλάδα. Παράξενο βέβαια ὁ ἀπομακρυσμένος αὐτὸς τόπος νὰ θυμῆθηκε τὴν Ἑλλάδα. Κι' ὅμως ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν δυνάδα ἡ ποιήτρια Jean *Aristeguieta* ἔχει ἓνα εἶδος προσηλώσεως καθαρῶς ποιητικῆς ὑφῆς (καὶ ὄχι ἐπιστημονικῆς — φιλολογικῆς ἢ ἀρχαιολογικῆς) πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Τὴν ἔχει μάλιστα ἐπισκεφθῆ ὡς τουρίστρια καὶ ὄχι ὡς ψυχρὸς ἐρευνητῆς (ἔστω κι' ἂν στὶς πλείστες ψυχρὲς ἐρευνες ὑπάρχει καὶ τὸ «πάθος»).

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ τῶν εἰκοσι χρόνων ζωῆς τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ ἀναγράφω ἐδῶ τὴν ἑλληνικὴν μας παρουσίαν στὶς σελίδες του:

1) Σύγχρονοι Ἕλληνες Ποιητῆς (ὄλο τὸ τεῦχος ἀρ. 164) μεταφρασμένοι ἀπὸ τίς M. Asserin καὶ P. Iruche Riva.

2) Ἡ Σαπφὸ τῆς Λέσβου (ὄλο τὸ τεῦχος ἀρ. 150) μὲ μεταφρασμένα ἔργα τῆς Σαπφῶς ἀπὸ τοὺς Castellano, Pedemonte, Klausner καὶ ἄλλους. Δημοσιεύεται Ἑλληνικὰ (καὶ σὲ μετάφραση) ἡ «Ῥωδή στὴν Ἀτθίδα» καὶ ἓνα πολὺστιχο ποίημα τῆς *Aristeguieta* γιὰ τὴ Σαπφῶ.

3) *La ultima hora del torero* τῆς Ὀλγας Παπαστάμου (στὸ τεῦχος ἀρ. 170) μεταφρασμένο ἀπὸ τὴν Dora Isella Russell.

4) Φωτοτυπιές τριῶν μεταφράσεων τοῦ K. Χρυσάνθη ἀπὸ τὸ ἔργο τῆς J. *Aristeguieta* «Πάθος γιὰ τὴν Ἑλλάδα» (στὸ τεῦχος ἀρ. 178), πὺν εἶχε δημοσιευτῆ στὸς "Times of Cyprus" (1957) καὶ σὲ ξεχωριστὸ βιβλιαράκι.

5) K. Χρυσάνθη: Ἑλεγεία (στὸ τεῦχος ἀρ. 226), τὸ τελευταῖο τετράστιχο ἀπὸ τῆ σειρά «Τριαντάφυλλα, τριαντάφυλλα...», μεταφρασμένο ἀπὸ τὸ συγγραφέα καὶ τὴν Jean *Aristeguieta*.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχουν σειρά σημειώσεων γιὰ Ἕλληνες καὶ κίνηση ἑλλαδικὴ σχετικὰ μὲ ἔργα βενεζουελανῶν, ὡς καὶ μεταφράσεις κριτικῶν σημειωμάτων ἑλλαδικῶν ἐφημερίδων.

Ξεχωριστὰ ὅμως θ' ἀναφερθῶ στὴ συλλογὴ «Σύγχρονοι Ἕλληνες Ποιητῆς», πὺν εἶναι ἓνα καλὸ (στὴ συντομία του) παρουσιασμὸς μας στὶς Λατινοαμερικανικῆς χώρες. Ἡ μετάφραση (κι' ἐπιλογή) στὰ γαλλικὰ ὀφείλεται στὴν M. Asserin, πὺν ἀπ' ὅ,τι ξέρω κατοικεῖ ἀπὸ πολλὰ χρόνια στὴν Ἀθήνα, κι' ἀπὸ τὴ μετάφραση αὐτὴ ἔκαμε τὴν ἰσπανικὴ ἢ οὐραγουανὴ ποιήτρια Rolina Iruche Riva. Ἡ συλλογὴ περιέχει τοὺς ἐξῆς ποιητῆς: K. Παλαμᾶ, Γ. Δροσίνη, Ἰ. Πολέμη, K. Κρυστάλλη, M. Μαλακάση, Ἰ. Γρουπάρη, Z. Παπαντωνίου, Λ. Πορ-

φύρα, Κ. Καβάφη, 'Α. Σικελιανό, Κ. Βάρναλη, Κ. Ούρανη, Στ. Σπεράντσα, Κ. Καρωτάκη, Μελισσάνθη, Κ. 'Αθάνα, Γ. Σεφέρη, 'Ο. 'Ελύτη, Μυρτιόπισσα, Αίμ. Δάφνη, Μ. Πολυδούρη. Μικρά προλογικά σημειώματα εισάγουν στον καθένα τους. Βρίσκο όμως αξία στην επιλογή, γιατί έχει στηριχτή αυτή πάνω στη δημοτικότητα του ποιήματος, που μεταφράζεται, παρά σε οποιοδήποτε άλλο κριτήριο. Τάχα η δημοτικότητα (με τον χρόνο που έδρασε) δεν σημαίνει αποδοχή επίσημη; Αυτή η δημοτικότητα (με τον χρόνο που έδρασε πάλιν) δεν ήταν ή βάσανος για να γίνει και να επιζήσει ένα δημοτικό τραγούδι εκατοντάδων χρόνων ζωής; Π.χ. μεταφράζονται: Του Γ. Δροσίνη το «Χώμα ελληνικό», του 'Ι. Πολέμη το «Παλιό βιολί», του 'Ι. Γρυπάρη ο «Πραγματευτής», του Λ. Πορφύρα «Τό ταξίδι», κλπ. (Δεν έχω υπόψη μου αν έγινε αυτό σ' ελληνικές ανθολογήσεις δηλ. να τεθῆ πρώτο και βασικό κριτήριο τῆς ανθολογήσεως ἢ «δημοτικότητα» τοῦ ποιήματος).

Οἱ παρακάτω μεταφράσεις, πού προσέρονται ἀπό τίς σελίδες τοῦ μικροσκοπικοῦ αὐτοῦ κήπου τῶν ισπανόγλωσσων ποιητῶν, ὡς θεωρηθῆ τιμητικὴ συμμετοχὴ τοῦ περιοδικοῦ μας σ' ἓνα ἀξίεπαινο πνευματικὸν εὐρεασμῶ.

Κ. ΧΡΥΣ.

Οἱ Βενεζουελανὲς ποιήτριες Conie & Jean

ΣΕΛΙΔΕΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ

A Conie y Aristeguieta
(Lirica Hispana)

G. MISTRAL

ATARDECER

Νοιώθω μὲς τῇ γλυκάδα τὴν καρδιά μου
νὰ λιώνει σὰν κερὶ:
εἶναι ἓνα λάδι δικὸ
οἱ φλέβες μου κι' ὄχι κρασί,
κι' αἰσθάνομαι ἢ ζωὴ μου νὰ πετάει
γλυκὰ καὶ γαληνὰ σὰν ἀντιλόπη.

ΓΥΡΩ ΣΤΗ ΦΩΤΙΑ

'Αθάνατο ἄνθος ἑκατόφυλλο,
φούξια γεμάτη θάρρος,
ἀγεώργητο στὴ γῆ ἄνθος
πού σε ὀνομάζουμε «ἄνθος τῆς φωτιάς».

Τοῦτο τὸ κόκκινο ἄνθος δίνουν
τὴ νύχτα τ' "Αἴ Γιαννιοῦ.

Ἄνθος πού τρέχει σάν τὸ ἐλάφι,
σὰ γλώσσα δίχως κραδασμό,
ἄνθος π' ἀνοίγει σάν τὴ νύχτα,
ἀμάντευτο ἄνθος τῆς φωτιάς.

Τοῦτο τὸ κόκκινο ἄνθος δίνουν
τὴ νύχτα τ' Ἄη Γιαννιού.

Ἀγεώργητο στὴ γῆ ἄνθος,
ἄνθος δίχως δέντρο, δίχως πότο,
ἡ ἀγάπη σου εἶναι μὲς τὴ γῆ,
στοὺς οὐρανοὺς τὸ στέμμα σου εἶναι.

Κόβουνε τ' ἄνθος τοῦτο καὶ τὸ δίνουν
τὴ νύχτα τ' Ἄη Γιαννιού.

Ἄνθος πού προστατεύει τοὺς ξυλάδες
ἀπ' τὰ θεριὰ καὶ τὶς τρομάρες,
ἄνθος πού σθῆνει τὰ φαντάσματα.
Ἄνθος φωτιάς πού φτερουγάς!

Τοῦτο τὸ κόκκινο ἄνθος δίνουν
τὴ νύχτα τ' Ἄη Γιαννιού.

Σ' ἀνάβω καὶ μοῦ δείχνεις
σ' ἀναλαμβάνω, σὲ στηρίζω.
Πόσην ἀγάπη σου ἔχουμε,
πεσμένον ἄνθος, ἄνθος τῆς φωτιάς!

Κόβουνε τ' ἄνθος τοῦτο καὶ τὸ δίνουν
τὴ νύχτα τ' Ἄη Γιαννιού.

Ο ΑΛΛΟΣ

Ἐσκότωσα ἓνα ἐντὸς μου:
δὲν τὸν ἀγάπησα ποτέ.

Ἦτανε τὸ φλογάτο τ' ἄνθος
τοῦ κάχτου τοῦ ὄρεινοῦ·
ἡ ξηρασία κι' ἡ φωτιά·
καμμιά δὲν ἦτανε δροσιά.

Ἡ πέτρα κι' οἱ οὐρανοὶ στεκόνταν
στὰ πόδια καὶ στοὺς ὤμους
καὶ δὲ χαμήλωναν καθόλου
νὰ δοῦν τὰ «μάτια τοῦ νεροῦ».

Ὅπου τ' ἀπομεσήμερό του ζούσε
οἱ χλόες τὰ φύλλα ἐκλώθαν
ἀπ' τὴν πνοὴ τοῦ σώματός του
κι' ἀπ' τῆς θωριάς του τὸ δαδί.

Στὰ γρήγορα ρετσίνια
σκληρυνε τὴ λαλιά του
νὰ μὴ ἀλαφρύνει στὴν κομπή
κι' ἀδέσμευτὴ του λεία.

Δὲ γνώριζε διπλὸ νὰ γίνει
τὸ φύτρο τοῦτο τ' ὄρεινό,
μὰ στὸ πλευρό του ἐγὼ
γινόμενα ἀπ' αὐτὸ διπλῆ.

Τοῦπα, λοιπόν, νὰ ὀχυρωθῆ
τὰ σπλάχνα μου νὰ κλέψῃ.
Ἐτέλειωσε σάν ἀητὸς
πού πείναγε πολὺ.

Ἡσύχασε τὸν χτύπο τῶν φτερῶν,
διπλώθηκε, καί, ξέπνοος,
μούφερε μὲς τὸ χέρι
τὴν τελευταία του τέφρα...

Γιὰ τοῦτο ἀκόμα οἱ ἀδερφές του
γιὰ μὲ γρυλλίζουν,
κι' οἱ κιμωλίες τῆς φωτιάς
στὸ πέρασμά μου μὲ νυχιάζουν.

Μὰ ἐγὼ περνώντας τοὺς λαλῶ
—Κοιτάξετε γιὰ τὰ κοράκια
καὶ κάντε μὲ τὸν ἄργιλλο
ἄλλο ἀητὸ φλογάτο.

Κι' ἂν δὲ μπορῆς, λοιπόν,
ἄντε πιά ξεχασέ τον.
Τὸν σκότωσα. Κι' ἐσεῖς ἀκόμα
σκοτώστε τὸν δικό σας.

JUANA DE IBARBOUROU

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Ἔρρες τοῦ «χαίρε» τοῦ στερνοῦ
πού γιὰ ἓνα χτύπημα τ' ἀνέμου
ζυγώνουνε κι' ἀναχωροῦν
ἔτσι σάν ὄλες τὶς χαρές μας.
Ἄν τὸ ζητᾷ ὁ Θεὸς μιὰ μέρα
τὸ πρόσωπό μου νὰ ἐπιστρέψω
δὲ θὰ γυρίσω, ἂν οἱ πρῶρες πού κοιτᾶ
δὲ μὲ θελήσουν.

Σάν τὶς γεμάτες μὲ παλμὸ
εἴμαστε ἐμεῖς παλάμες, πού,
μόλις τὶς δίνει μιὰ χαρά,
ἔχουνε κι' ὄλας πιά χαρίσει.

Εὐχαριστίες γιὰ τὸ ψωμί,
τ' ἄλας, τὸ γάλα πού εὐωδοῦσε μέντα,
γιὰ τὴ λαλήτρα τὴ νυχτιά.
Γι' ἀγῶνες δὲ μιλά ὁ λαϊμός·
τὴν πόρτα δὲν κοιτοῦν τὰ μάτια,
πού τυφλωθήκαν μὲς τὸ δάκρυ.

ΦΑΝΤΑΣΜΑ

Τὸ μόνο ρόδο μὲς τὸ βράδυ,
τόσο χλωμὸν ὅσο κανένα.
Κανεῖς δὲν ξερί, τὸ γιατί,
μυστηριακὰ τριγύρω λάμπει.

Τ' ὠραῖο τὸ ρόδο μὲς τ' ἀγέρι,
τὸ αἰώνιο ρόδο, τ' ὀρθωμένο.
Πόσο μονάχο σάν τὸν θάνατο
πάνω στὸ πέτρινό του στρώμα!

Ἄλλο δὲ βλέπω παρὰ ἐτοῦτο,
τὸ ρόδο π' ἀνοίξε τὸ ἐσπέρας.
Τ' ὠραῖο τὸ ρόδο γιὰ τὸ σῆθος μου,
πού ἄδειο τὸ νοιῶθω, ἐρημικό.

Τὸ ζωντανό, λαμπρό μου ρόδο,
τὸ μόνο ρόδο μὲς τὸν θάνατο,
μὲς τὸ σκοτάδι τῶν ματιῶν μου,
στὴ μέση γῆς καὶ μέτωπό μου.

Τὸ κρίο τὸ ρόδο, ποὺ φυσάει
καὶ φωσφορίζει μὲς τὸν ἴσκιο
καὶ μόνο ὁ ἀγέρας, ναί! ὁ ἀγέρας
παίζει στὸ στέμμα τῶν πετάλων του.

ΑΜΥΝΑ

— Στὴν Connie καὶ Jean.

Γιὰ τούτη τὴν ὑφάλια αὐγὴ
μυστηριακὴ ἀπὸ πρόωρο χιόνι
κρατᾶ ὅλη τὴ σοφὴ μας πλάση
μιὰ κρυσταλλένια νέα ἐλπίδα.

Τί θάνατο ἀπὸ λεπτὴ ψυχὴ;
Τί ἀπ' τὴ ζωὴ, τὴ γαληνιά της,
ἂν τὸ «εἶναι» ρέει πρὸς τὴ μαυρίλα;
Δὲν εἶναι ἐλπίδα γιὰ μιὰ ὁμίχλη;

Ἵπάρχει ὁ κῆπος σου κοντὰ
γιὰ τὸ χλωμὸ σπιτάκι τοῦ ὄνειρου.
Λάμψε τὸν ἥλιο σου γιὰ πάντα:

τὸν ἴσκιο τούτος θὰ νικήσῃ.
Τὸν ἄγγελο ἄκου σὲ φωνάζει
ἀπ' τοῦ μετώπου σου τὸ ὕψος.

ΝΥΧΤΑ

Ξαναντυμένο φῶς καὶ διαφανὲς
τ' αὐλάκι τῆς βροχῆς μου κατεβαίνει
στὴ μαλακὴ, σκοταδερὴ ἀθωότητά
τ' ἀγροῦ, τοῦ πληγωμένου μου τοῦ κῆπου.

Λεπτὸ μὲ τὸν αὐλὸ τ' ἀγέρι ψάλλει
μέσα στ' αὐτιά τῆς σκοτεινῆς νυχτιάς.
Τ' ἄγριο μου τ' ὄνειρο ξυπνᾷ κι' ἀνοίγει
τὴν πλάκα τῆς μιᾶς γλυκερῆ ὄπτασία.

Ἄγγελος δίχως σχῆμα μὲ φυλάγει
μὲς τὸ δωμάτιο μου, τὸ βιολεττί,
ὅπου κρεμᾶ ἡ σιγὴ τὶς μαντηλιές της.

Τὶς μάλλινες, πολλές, μὲ δίχως κύμα,
καὶ γύρω στὰ κροτάφια μου διπλώνει
τὴ ζᾶλη τ' ἀδαροῦς του λιστροφιού.

ΚΟΚΚΙΝΟ ΠΟΤΑΜΙ

Πῶς ἔφτασες σ' ἐμένα, κόκκινο ποτάμι,
μὲ τὰ χρυσὰ νησιά σου,
μὲ τὶς οὐράνιες πράσινες ἰτιές σου
καὶ μὲ τὸ νέο καὶ μαλακὸ ὕμνο
τῶν φιλικῶν σου ἀγγέλων!

Ἄντανακλᾷ ἡ αὐγὴ στοὺς λόφους—
ἡ αὐγὴ ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ νικηθῇ.
Καὶ κατεβαίνουνε τὰ ἐλάφια
νὰ ποτιστοῦν μὲς στὸ χυμὰ σου.

Ἵς κάτω σκύβω στὸν καθρέφτη σου
καὶ κλαίω μοναχικὴ,
γιατὶ πιά ξέρω τὴν πικρὴ
τῆς λησμονιάς ἡμέρα,
τὴν ἀναγκαία σου ἀπουσία.
Τί δρόμος ὁ κορυδαλλός!
Πῶς δὲν ἀνθεῖ ἡ γαλάζια καμελότη
ἀπάνω στὰ νερά σου,
καὶ πάει τὸ δάκρυ καὶ μοῦ πνίγει
τὸ κεφάλι;

JEAN ARISTEGUIETA

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ

Σ' αὐτοὺς τοὺς στίχους τὴν καρδιά μου ἀφήνω,
γιὰ τὴν καθάρια τὴν ἀφήνω Ἑλλάδα,
γιὰ τὴν πατρίδα αὐτὴ τῆς φαντασίας.

Σ' αὐτοὺς τοὺς στίχους τὸ μυαλό μου ἀφήνω
γιὰ τὸν περίλαμπρο ἥλιο τῆς Ἑλλάδας,
μ' ἀγάλματα καὶ μὲ μυρτιές, τὸ ἀφήνω.

Τὴ δίψα μου γιὰ κάλλος τὴν ἀφήνω
—κι' ἀκέρια φῶς ἀντανακλῶ καὶ πάλω —
στοὺς στίχους τούτους τοῦ δεινοῦ μου πάθους.

ΑΝΑΓΛΥΦΑ

Ι Ι

Νὰ συγκρατήσω δὲ μπορῶ τὸ φῶς σου,
τὸ μύρο, τὴν ἀρχὴ, τὸ μήνυμά σου
μέσα στὶς ρίζες τοῦ δικοῦ μου πάθους.

Ἄχρονη μὲς τοὺς Ἑλληνες πετάει
στὶς Ταναγραίεσ καὶ στὶς γεωμετρίες.
Καὶ τ' ἄσμα μου τῆς δόξας σου ἀγωγιότης.

Γιατὶ εἶσαι ἐσὺ πηγὴ Θεῶν καὶ πάει
μὲς τὸν καιρὸ σὰν παραπλοῦσιο ρεῦμα
σπάνια μπορῶ τὸ στίχο σου νὰ νοιώσω.

Σ Ι Ω Π Η

Μὴ μὲ ρωτᾷς ἢ θάλασσα
γιατ' εἶναι παραλήρημα καὶ τρόμος!

Μὴ μὲ ρωτᾷς ἢ νύχτα
γιατὶ μοῦ θρέφει τὶς σιωπές!

Μὴν τὸ ρωτᾷς τὸ δέντρο
ποῦ χάνονται οἱ ὁδοί!

Μὴν τὸ ρωτᾷς τὸν ἄνεμο
γιατὶ πετᾷ, πετᾷ χωρὶς μιὰ στάση!

Μὴν τὴ ρωτᾷς καὶ τὴν ψυχὴ
γιατὶ κοιτάει μὲς τὴν ἀγάπη τὸ Θεό.

ΑΠΟ ΤΟΥΣ «ΛΥΡΙΣΜΟΥΣ ΤΟΥ ΔΕΚΕΒΡΗ»

II

Μήνα τῶν ἄσπρων λόφων, τῆς καταχνιάς, στή Βενεζουέλα τοῦ Σιμόν Βολιβiάο, στή Βενεζουέλα, μάνα τοῦ τραγουδιοῦ μου, Μοῦσα ἀνείπωτη, σημαδεύω τὸ μέλλον. Δεκέβρη, μὲ δρόσο γιὰ τὸν τράχηλο σὰν ἀγριοπερίστερο στὸ σεντόνι, σὰν τὴν καμπανούλα στὸν κάμπο, σὰν γαλάζιο παράθυρο στὰ πόδια τ' ἀγέρα.

Δεκέβρη, μὲ τὸ κοντάκι τῶν ἐκπλήξεων γιὰ τὰ παιδιά ποὺ γράφουν γράμματα ὅπου παίζουν μὲ ντελικάτη φαντασία τὶς λέξεις «ζάχαρη, φασαρία, ἀναμονή».

Δεκέβρη τῶν «μυοναμάδων» στὰ σπιτικά ποὺ δέχονται τὸ Θεὸ μὲ χαρὰ, μὲ πεῦκα, μὲ χάρτινα τριαντάφυλλα κλαδιά, μὲ πεῦκα, μὲ κορόνες καὶ μὲ κρασί. Δεκέβρη τῶν μήλων, τῶν πορτοκαλιῶν, τῶν καρδιῶν, τοῦ ροδάκινου καὶ τοῦ σταφυλιοῦ πάνω στὸ τραπέζι ποὺ χωρεῖ τὸ πᾶν (Πάνω στὸ τραπέζι τοῦ φτωχοῦ μόνο ἢ μπουκάλα καθαρὴ γεμάτη μ' ἄλλο τι παρὰ κρασί, σαμπάνια ἢ τζίν).

Στὸ σπίτι τοῦ φτωχοῦ ὁ Δεκέβρης οἶχνει ὥστόσο, τὴ γιορταστικὴ του κοκκινάδα μὲ τὴ λειτουργία τῶν μυοναμάδων, μὲ τὴν ὑπόσχεση μελλοντικῆς χρονιάς πῶς γεμάτης.

μετ. Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΑΤΤΗ ΤΗ ΓΗ...

Αὐτὴ τὴ γῆ
 ποὺ ὀργώσαμε μὲ τὰ βήματά μας
 σπιθαμὴ πρὸς σπιθαμὴ
 ποὺ κάθε μιὰ φουῦχτα χῶμα
 κάθε χαλίκι
 εἶναι καὶ μιὰ σελίδα καφτερῆ
 ἀπ' τὸ βιβλίο τῶν ἀναμνήσεων
 πῶς θὰ ξεσκληθθοῦμε ἀπὸ αὐτὴ τὴ γῆ
 ποὺ ἀφίσαμε τόσους νεκροὺς
 ποὺ ἐνταφιάσαμε
 τὰ ὀλοπόρφυρα τριαντάφυλλα
 τῆς γυλκειᾶς μας νοσταλγίας;

Κάθε προσπάθεια
 νὰ ξεφύγουμε ἀπὸ τὰ δεσμὰ
 νὰ ἐλευθερώσουμε τὰ ἀτίθασσα ἄτια
 τῶν ἐπιθυμιῶν μας
 μιὰ καταδίκη ἦταν γιὰ μᾶς.

Ὅλες οἱ θάλασσες κι' οἱ ὠκεανοὶ
 τὰ γιάλινα κάστρα τῶν δραματισμῶν μας
 ἔμειναν σὰν παραμῦθι μακρονὸ
 ποὺ αἰωρεῖται στὸν ἀέρα.

Τώρα πὰ δὲν μένει τίποτε ἄλλο
 παρὰ νὰ ἀγαπήσουμε αὐτὴ τὴ γῆ
 ποὺ ἀφίσαμε τόσους νεκροὺς
 καὶ μᾶς κρατάει αἰχμάλωτους
 γιὰτὶ ἔκλεισε μέσα τῆς
 ὀλάκαιρη τὴν ἱστορία.

MIX. IAK. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΣΤΟ ΔΑΣΚΑΛΟ

ἀφιερωμένο στὸν δρ. Κ. Σπυριδάκι

Μὲ τὰ μικρὰ σου χέρια ἀπλωτὰ πάνω ἀπὸ τὴν τρικυμία τῶν ἐφηβικῶν
 χρόνων, μᾶς, ἐνθυμοῦμαι ἀκόμα τὴν καθάρια σου καρδιά λυπημένη
 αὐτὴ ἢ ἴδια καρδιά σου μὰ θάλασσα νὰ μᾶς ταξιδεύη
 νὰ μᾶς παίρνη ὡς τὲς λευκὲς περιοχὲς τῆς αἰώνιας Ἑλλάδας ἢ πάλι νὰ μᾶς φέρνη
 ἴσαμε τὲς ἀχνιστὲς λίμνες τῶν πιδ ἀπίθανων κύκλων τῆς ἔρευνας — ἢ θάλασσα
 καρδιά σου

μὲ τὴν ἀλμύρα τοῦ ὑδάτινου ὄγκου της, μὲ τὴ στυφὴ
 γεύση τοῦ μεσημερινοῦ τραγουδιοῦ της — ὕστερα ἦταν μὰ ἄλλη αἴσθησι μὲ τὰ
 πορφυρὰ

σύννεφα στὸ βάθος τῆς καρδιάς σου — ὁ ὀρίζοντας εἶχε ἐκεῖ
 τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, περίσσευε, ξέφευγε μὲς ἀπ' τὰ μικρὰ
 χέρια σου, καθόταν δίπλα μᾶς μέσα στὴν τάξη, ἔσκυβε
 πάνω ἀπὸ τὰ μεγάλα βιβλία τῆς δύσκολης ἡλικίας μᾶς,
 μάντευε τὸ σταυρωμένο μᾶς βλέμμα πίσω ἀπὸ τὰ χαμηλωμένα μᾶς βλέφαρα
 ἤξερε

πῶς νὰ μᾶς παίρνη ξωπίσω στὶς ἐρημὲς
 στὴν ἔρευνα
 στὴν σιωπὴ
 στὴ δίψα
 ἤξερε.

* * *

Ὁ χρόνος περνοῦσε τὶς μέρες του στὴν ἄδεια αἴθουσα παραδόσεως
 ἢ αὐτὴ σιωπηλὴ ἀκουμποῦσε τὸ κεφάλι στὰ χέρια, περπατοῦσε
 γνοιαστικὴ γιὰ τὰ παιδιὰ της ποὺ ἔλειπαν, λυπημένη
 σὰν μέρα τοῦ Ὀκτώβρη. Ὡστόσο ἐστὶ χαμογελοῦσες ἀνοικτόκαρδα
 ψάχνοντας γιὰ ἓνα μαθητὴ σου ποὺ πέταξε μὲ δυὸ ἀσπρογάλανα φτερὰ
 τὸ ἤξερες καλὰ

τὸ ἤξερες καλὰ

τὸ ἤξερες καλὰ

ἐστὶ τὸ ἤξερες:

Θὰ τὰ φέρναμε πίσω αὐτὰ τὰ φτερὰ μ' ἓνα μαχαίρι στὰ δόντια μᾶς
 αὐτὸ τὸ παιδί θὰ τὰ φέρναμε πίσω μ' ἓνα τουφέκι στὰ χέρια μᾶς
 αὐτὸ τὸ παιδί
 αὐτὰ τὰ φτερὰ θὰ ξαναζοῦσαν σ' ἐμᾶς — μὰ ἔκρηξι ποὺ ξαφνιάζει τὴ
 νύχτα κι ἢ μάνα μᾶς μὲ τὸ μαῦρο τσεμπέρι — ἀπὸ τὸν πατέρα
 ἀνυποψίαστη νὰ μᾶς περιμένη
 ὀλόμονη

κι ἢ ματιὰ της ἀφημένη ν' ἀνάθη τ' ἄστρα στὸ μέτωπο τοῦ χάους τὴν κάθε νύχτα,
 μ' ἓνα καινούργιο θάνατο μὲς τὴ ζωὴ τῆς μάνας μᾶς ἔστω. Μὰ θὰ τὰ φέρναμε.
 Αὐτὸ ἦταν.

Ἡ ἱστορίας μᾶς ἄρχισε ἀπὸ τὸ σημεῖο τῆς ἀπόφασις μᾶς.

* * *

Μᾶς ἔμεινε ὕστερα νὰ συγγράψουμε τὴν νεότερη ἱστορία τῆς Πατρίδος μᾶς
 ἔνα αὐλάκι μὲ αἷμα ἀντὶ γιὰ νερὸ νὰ χαράσση στὴ γῆ τὴν πορεία του
 στὰ βουνὰ τοῦ Μαχαίρα τὰ ἀγόρια μᾶς πρόφθαιναν νὰ πυροποληθοῦν εἰς βάτον
 καιομένην προτοῦ

ζήσουν στο χρόνο. Φωτιές τῆς ἀνάστασης, τροπάρια,
 θούρια τῆς γῆς μας, ἀρθύλες Σαξάνων ξεβρασμένες στήν ὅποιαν ἀκτὴν
 τῆς Κύπρου μας

—Κύπρος μου, ἀγάπη μου, ἀγαπούλα μου, ὦ —
 κι ἐμεῖς νὰ φτιάχνουμε μ' αὐτὲς μιὰ λέξη, μιὰ πρόταση, μιὰν ἱστορίαν ἥρωική
 γιὰ τὸ μέλλον τῆς Πατρίδος μας.

* * *

Ἐμποροῦσες ν' ἀναλάβης ἴσαμε αὔριο τὴν ἀπόφασή σου — νὰ ταξιδέψης
 ἠμποροῦσες γιὰ προσωπικὲς ὑποθέσεις ἢ πάλιν γιὰ λόγους ὑγείας
 κάπου μακριὰ ἀπὸ τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου νὰ μένης. Ὅμως ἐσύ, δίχως
 τυμπανοχορούσιες

ἦσυχά ὅπως τὸ νερό
 κολᾶ ἀπὸ τὸ ποτάμι στὸ χωράφι καὶ φτιάχνει τὸ στάχυ
 δούλεψες στὸ χωράφι τοῦ σιταριοῦ
 δούλεψες στὴ γῆ μας

δούλεψες
 δούλεψες

ταπεινὰ

ἀμίλητα

παραδίδοντας στήν ἀθανασία τὴν ἀσημιὰ πλάκα μὲ τ' ὄνομα τῶν μαθητῶν σου
 ἀκριβῶς ὅπως ὁ ἥλιος ἀνεβοκατεβαίνοντας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ, κεντάει στὴ γῆ
 τῶν ἀνθρώπων τὴν ὑπαρξὴ μὰ καὶ τὴ δική του.

* * *

Ἐκεῖνο τὸ ἀκυβέρνητο 1959, ἀτίθασσο σὰν ἔφηβος στὰ δεκαεπτὰ του χρόνια
 ἀνοίχτε, λοιπόν, αὐτὸ τὸ φεγγίτη, τὸ φῶς σταλῶνει κάθε πρωινὸ στὶς ἀράχνης
 τῆς γωνιάς
 τ' ἀστέρια, ἔξω ἀπὸ τὴ βορεινὴ κάμαρη, λυγίζουν τ' ἀκτιδωμένα τους χέρια
 —ἀνοίχτε — πρὶν πεθάνουν. Ὅποτερὰ ἀνέβαινε ἡ σιωπὴ τους καὶ μᾶς ρωτοῦσε
 ποιά χέρια θὰ πάρουν τὸ βάρος αὐτῆς τῆς εὐθύνης, ποιά φωνὴ θὰ σηκωθῆ
 θὰ μιλήσῃ στὰ πλήθη, ἐτοῦτο τὸ μεγάλο 1959 ὥρισε ἀκριβῶς τὴ θέση σου —
 ὁ Πρῶτος
 στήν ἀναδημιουργία τῶν πιὸ δύσκολων χρόνων τῆς Πατρίδας.

* * *

Λοιπόν, ἀφήστε με, εἶπες, νὰ φτιάξω τὴ ζωὴ σας, Κύπριοι πολῖτες
 στὸ σχέδιο μιᾶς καλοκαιριάτικης μέρας — πόσους σοῦ πήραν ἀπὸ τὸ σπῖτι
 σκυφτὴ γριούλα, ἐσένα λεβεντόγερε μὲ τὸ στακτὶ πουκάμισο κι ἐσένα
 ποιὸν νὰ σοῦχουν στερήσει γυναίκα μὲ τὸ μαῦρο τσεμπέρι — δόσμου τὸ χέρι σου
 κράτησε γερὰ αὐτὸν τὸν πηλό, ἔλα, νὰ πλάσουμε τὸ πρόσωπο τῆς Κύπρου μας
 — ἓνα πρόσωπο
 ὅλο συγχώρεση πάνω ἀπὸ τὲς νωπὲς πληγὲς κι ἡ καλωσύνη νὰ πηδάη ἀπὸ
 τὸ ἓνα μάτι στὸ ἄλλο
 ἓνα πρόσωπο ἀνθρώπινο.

* * *

Τί ἄλλο χρειαζόμεσταν; Ἄ, χρειαζόμεσταν τὸ μόχθο τῶν πρωτοπλάστων — ὁ
 δρόμος
 αὐτὸς ὁ φαρδὺς δρόμος ποὺ ἀνοίξε μὲ τὸ πιὸ ἄγριο τραγούδι τῶν αἰῶνων

— ἀπὸ ἐδῶ προχωρώντας θὰ φθάσουμε στὰ ἅγια τῶν ἁγίων γιὰ κοινωνία μὲ τὴν Ἑλληνίδα

γῆ,

ἐδῶ θὰ συγκεντρωθοῦν οἱ καινούριοι ἥρωες

ἐδῶ οἱ πρωτοπόροι

ἐδῶ οἱ δημιουργοὶ τῆς εὐτυχίας στὰ ἀκριβῆ μέτρα τῶν ἀνθρώπων.

* * *

Τὰ χέρια σου δυὸ μικρὰ λυπημένα κλωνιά, γυμνά νὰ σαλεύουν στοὺς ἦχους τοῦ σήμερα

νὰ μπερδεύονται μέσα στ' ἄδηλα σχέδια τοῦ μέλλοντος, εἶναι δύσκολη ἡ ζωὴ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς κορυφῆς τῆς σκέψης σου ἢ καρδιά σου κοιτᾷ τὰ βαμμένα μας ὄνειρα — πολλὴ ὑποχώρηση, πολλὴ πατημένη περηφάνεια, πολλὴ χαμένη θυσία πολλή, πολλή

κι ἐκεῖνοι πὺν μοίραζαν κάποτε βάλσαμο καὶ βασιλικὸ ὀλό-

δροσα, στέλλουν σήμερα θρόμβους ἀγωνίας στὸ μέτωπο, πληγιάζουν αὐτὸ τὸ καμένο μας στῆθος, μὰ ἐσὺ πλένεις μὲ δυὸ σου τίμια λόγια αὐτοὺς τοὺς θρόμβους τοῦ αἵματος καὶ τότε

τὸ στῆθος καινούργιο ἀκούει ξανὰ τὲς φωνὲς τῶν ἀστεριῶν πὺν ἀνηφορίζουν σιωπηλὰ τοὺς δρόμους τοῦ οὐρανοῦ

μέσα στὴ νύκτα. Πολὺ δικὸς μας πὺν εἶσαι, πολὺ ἀγαπημένος

μ' ὄλες τὲς δυσκολίες πὺν μᾶς φέρνεις

μ' ὄλα σου τὰ σκληρὰ λόγια στὶς μικρὲς φιλοδοξίες μας,

ἄ, ἐτοῦτος ὁ ἀγέρας πὺν πῆρε νὰ κτυπιέται ἀπὸ πάνω μας θυμωμένος

— Ἀνατολικὸς ἀγέρας καὶ Δυτικὸς —

τινάζοντας στὸ κενὸ φοβέρες καὶ ὕβρεις καὶ περιέγελα, ἄ, ἐτοῦτος ὁ θυμωμένος ἀγέρας

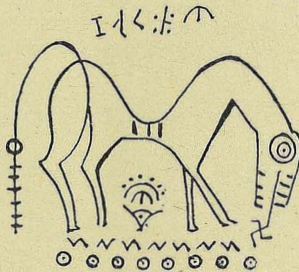
στὶς δώδεκα ἀκριβῶς τὸ μεσημέρι κάποιας ἡμέρας συρίζοντας πάνω ἀπὸ νεόδμητα κτίρια

πάνω ἀπὸ χρυσομένα τέμπλα, παίρνοντας μαζί του θεωρίες τοῦ παρελθόντος

ἄ, ἐτοῦτος ὁ καλότατος ἄνεμος μπροστὰ στὰ ἔκκλητα μάτια τοῦ ὄχλου

μέσα στὸ στρόβιλο τῶν διασταυρουμένων ρευμάτων εὐθυτενῆ θὰ σὲ παρουσιάση γυμνόν, μὲ τὸ ὀλόφρεσκο τριαντάφυλλο τῆς αἰώνιας πίστεως σου γιὰ τὴν εὐτυχία τῶν ἀνθρώπων τῆς γῆς σου.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΝΑΓΗ

Ο ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Δέν είναι μόνο τό ἔργο, πού δείχνει τή διάθεση. Οἱ ἰδιαίτερες ὁμολογίες, προπαντός ὅμως κάποιες φιλικές ἐπιστολές πληροφοριακοῦ μᾶλλον χαρακτήρα, μποροῦν πῶς ἔντονα καί πειστικά νά δείξουν τή διάθεση. Τό ἔργο στό κάτω-κάτω εἶναι πραγματοποίηση τῶν διαθέσεων. Τό ἔργο ἐπίσης μπορεῖ νά περιέχῃ τυχαία στοιχεῖα, ἔστω κι' ἂν στά τυχαία αὐτά στηρίζεται ἡ δημιουργία καί ἡ συμβολή σέ μιὰ κίνηση. Ἀνταποκρίνονται βέβαια τὰ τυχαία αὐτά σέ κάποιες ἐπιταγές τοῦ ὕψους, δῆτου, ἀλλά δέν δείχνουν τήν ἐνσυνείδητη διάθεση. Κι' ἡ ἐνσυνείδητη διάθεση δέν ἔχει μόνο τή λογική γιά θάση της. Εἶναι σύμφυρμα λογικῆς (ἂν θέλετε καί κάποιου νόμιμου ὑπολογισμοῦ — γιά νά μὴ ὑποτιμῶσῃ τὸν ὑπολογισμό πού συχνά τοῦ προσδίδουμε κατώτερη ἠθική σημασία—), ὑποσυνείδητων τάσεων καί συμπαθειῶν, ἴσως καί ὑποδείξεων, πού συμφωνοῦν ὅμως μὲ τὸν χαραχτή-

ρα καί τις τάσεις τοῦ δεχομένου τὴν ὑπόδειξη.

Ἀπὸ μιὰ ἐπιστολὴ πού ἀπὸ πρώτη ματιὰ φαίνεται ἀπλῶς πληροφοριακὴ, ἀλλὰ στό θάθος εἶναι καί ἐξομολογητικὴ, φαίνεται τὸ πόσο ἀπασχολοῦσε τὸν μ. Μανώλη Καλομοίρη ἡ Κύπρος. Συχνά τῶλεγε στίς κουβέντες του ὅταν θρῖσκόταν σέ κατάσταση εὐφορίας καί ἐνθουσιασμοῦ πῶς τρία νησιά ἔχει στήν καρδιά του: τὴ Σάμο, τὴ γενέθλια γῆ του, τὴν Κρήτη, τὸ ἠρωϊκὸ νησί, καί τὴν Κύπρο, τὴ στερνὴ του ἀγάπη. Ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ πού παραθέτω καταφαίνεται πῶς τὴ δημιουργικὰ μουσικὴ σκέψη τοῦ Μανώλη Καλομοίρη ἀπασχολοῦσαν τὰ δημοτικά καί λαϊκὰ μοτίβα τῆς Κύπρου καί ἄλλα. Ἄν ὁ δάσκαλος ἔκαμε δοκιμὴ κι' ἂν ὑπάρχουν τὰ γραπτά του ἢ ἂν πραγματοποιήσε τ' ὅτι τὸν ἀπασχολοῦσε γύρω ἀπὸ τὴ μουσικὴ Κύπρου δέν ξέρω ὡς τὴ στιγμή.

Ἡ ἐπιστολὴ:

«Ἐν Ἀθήναις, τῆ 26 Ἰανουαρίου 1956

Φίλε Κύριε Χρυσάνθη.

Σᾶς εὐχαριστῶ θερμὰ γιά τὸ καλὸ σας γράμμα καί γιά τὴν τιμητικὴ σας ἀφιέρωσι τὴν ὁποῖαν φυσικὰ μὲ μεγάλῃ χαρὰν ἀποδέχομαι. *

Ὅλον αὐτὸν τὸν καιρὸν ἤμουν τρομερὰ ἀπασχολημένος μὲ τὴν προετοιμασίαν τῆς Παλαμικῆς μου Συμφωνίας, ἡ ὁποία ἐξετελέσθη τὴν 15 Ἰανουαρίου ἀπὸ τὴν Κρατικὴν Ὀρχήστραν Ἀθηνῶν ὑπὸ τὴν Δ)σιν τοῦ κ. Ἀνδρ. Παρίδη μὲ μεγάλῃν ἐπιτυχίαν.

Σᾶς ἐσωκλείω τὸν πρόλογο πού ἐμοίρασα πρὶν ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν. Δέν ξεχνῶ τὴν ὥραίαν σας πόησι καί φαντάζομαι πῶς θὰ μπορῶσῃ μόνις ἡσυχᾶσῃ νά συνθέσῃ τοὺς στίχους σας ὡς κατακλειδα σέ μιὰ σειρά ἀπὸ δημοτικὰ Κυπριώτικα τραγοῦδια πού ἄρχισα νά ἐναρμονίζω ἀπὸ τὴ Συλλογὴ τοῦ Καλλίνικου.

... (ιδιωτικῆς φύσεως χαρῆτισμοί).

Σ ἄς χαιρετῶ φιλικώτατα

ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ (ὑπογρ.)».

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ νομίζω πῶς φῶτιζει καί μιὰ ἄλλη ὡς τὰ σήμερα ἀγνωστὴ πλευρὰ τοῦ δεσμοῦ Καλομοίρη — Κύπρου. Δίπλα στίς διδαχτικὰς προσπάθειες τοῦ δασκάλου καί τις προσπάθειες γιά δημιουργία μουσικοφίλου κοινοῦ στό νησί μας, πού τις ἐνδυνάμωνε ἡ παρουσία του ὡς ὀδηγητῆ, ἔξεταστὴ καί ὀμιλητῆ ἢ συμβούλου, δίπλα στὸν

θεωρητικὸ ἀπὸ πρώτη ματιὰ, ἀλλὰ μὲ κάποια σημασία, παράγοντα τῆς συμπτώσεως νά γραφῆ μιὰ πράξη τοῦ Κωνσταντίνου Παλαολόγου στήν Κύπρο, στέκει νομίζω καί ἡ ἀποκάλυψη ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ τῆς ἀπασχολήσεώς του μὲ μουσικὴ δημιουργία πάνω στά μουσικὰ μοτίβα τῆς Κύπρου.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Σ η μ. Κ. Χρ.:— Πρόκειται γιά τὴν ἀφιέρωσι στό ποίημά μου «Συμφωνία στὸν ἀέρα τῆς Ἐνάτης τοῦ Μπετόβεν».

GIOUSEPPE UNGARETTI

Ὁ Τζιουζέππε Οὐγκαρέττι πὺ φιλοξένησε ἡ Ἀθήνα τὸν Ἰούνιο (γιὰ τὸ Συνέδριο τῆς Κοινότητος Εὐρωπαϊῶν Συγγραφέων), γεννήθηκε τὸ 1888 στὴν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου, κὶ ἔζησε ἀρετὰ στὸ Παρίσι. Εἶναι ὁ ποιητὴς πὺ γιὰ μὲν αἰῶνα ἀνεβαίνει τὸ ποτάμι τῆς ποίησης, ἀπὸ ρεῦμα σὲ ρεῦμα, ὡς τίς πηγές του.

Μὲ τὴν πρώτη του ποιητικὴ συλλογὴ, ALLEGRIA, στὸν πρῶτο παγκόσμιον πόλεμον, ἀρχίζει ὡς ἐμπρεσσιονιστὴς. Ὅστερα ἀπὸ τὸν πόλεμον κάνει στροφὴ στὸ συμβολισμὸ μὲ τὸ SENTIMENTO DEL TEMPO (Τὸ αἶσθημα τοῦ Χρόνου). Στὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον δίνει τὸ προσωπικὸ καὶ πανανθρώπινον δράμα μὲ τὴ συλλογὴ IL DOLORE (Ὁδύνη) — ἔργο βαθειὰ θρησκευτικὸ, στὴν πρὸ πλατεῖα σημασία αὐτῆς τῆς λέξης. Τέλος, ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἡ συλλογὴ τῆς TERRA PROMESSA (Γῆ τῆς Ἐπαγγελίας) ἔχει ἔκφραση ὁλότελα κλασσικὴ καὶ θυμίζει Βιργίλιο.

ΖΩΗ ΕΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ εἶναι ὁ τίτλος πὺ ἔχει δώσει στὰ ἅπαντά του — καὶ πὺ ξαναφέρουν τὴν ποίηση στὴν καρδιά.

Μ. Δ.

GIOUSEPPE UNGARETTI

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ
ΑΣΜΑ ΠΡΩΤΟ

ὦ, τοῦ ἴσκιου ἀδελφέ, — νύχτιος τόσο
Ὅσο πρὸ πολὺ τὸ φῶς κρατάει, —
Μ' ἀκολουθεῖς, χάροντα.

Σ' ἓνα λαμπρὸ περβόλι
Ἡ ἀγνὴ λαχτάρα σ' ἔφερε στὸ φῶς·
Κι' ἡ γαλήνη χάθηκε,
Χάροντα σκυθρωπέ,
Στὸ στόμα σου ἀπάνω.

Ἄπ' τὴ στιγμὴ ἐκείνη
Σ' ἀκούω, καθὼς τρέχει ὁ νοῦς,
Νὰ μπεῖ βαθειὰ στὶς ἀποστάσεις,
Πάσχοντα ἀντίπαλε τῆς αἰωνιότητος.

Μάνα φαρμακερὴ τῶν ἐποχῶν
Στὰ καρδιοχτύπια
Καὶ στῆς μοναξιᾶς τὸ φόβο,

Τιμωρημένη καὶ γελάμενη ὁμορφιά,
Στὸ νάρκωμα τῆς σάρκας
Ὅνειροπόλα φευγαλέα,

Εἰργυρνε ἀθλητὴ
τῆς μεγαλωσύνης μας,

Όταν θά μ' ἔχεις πιά δαμάσει, πές μου:
 Στή μελαγχολία τῶν ζωντανῶν
 Γιὰ πολὺ θεὸ νὰ πλανιέται ἡ σιά μου;

ΥΜΝΟΣ ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

Ἔρωτα, νεαρὸ ἔμβλημα μου,
 Ποὺ γύρισες τὴ γῆ νὰ χουσώσεις
 Ξεχυμένος στὴ βραχάδη ἀπάνω μέρα,
 Ἡ στερνὴ φορὰ εἶναι ποὺ κοιτάω
 (Στῆς ἀμπολῆς τὸ βάθος, πλούσιος
 Σ' ὀρηκτικὰ νερά καὶ πένθιμης
 Σὲ κόλπους) τὴ φωτοσυρμὴ
 Ποὺ ὅμοια μὲ τὴν τρυγόνα ποὺ θρηνεῖ
 Χτυπιέται πάνω στὴ γλῶη ποὺ ἀποξεχάστηκε.

Ἀγάπη, φωτερὴ σωτηρία,
 Μὲ βαραίνουνε τὰ χρόνια ποὺ θάρθουν.

Τὸ πιστὸ ραβδί παρατόντας,
 Στὰ σκοτεινὰ νερά
 Δίχως μεταμέλειες
 Θὰ γλυστρήσω.

Θάνατε, στέρφο ποτάμι....

Θάνατε, ἀχάριστε ἀδελφέ,
 Ὅμοιο μὲ τ' ὄνειρο θεὸ νὰ μὲ κάνεις
 Μ' ἓνα σου φίλημα.

Τὸ βῆμα σου θὰ πάρω,
 Καὶ θὰ πηγαίνω δίχως ν' ἀφήνω χνάρι.

Τὴν ἀκίνητη καρδιά ἑνὸς θεοῦ
 Θὰ μοῦ δώσεις καὶ ἀθῶος θεὸ νάμαι,
 Μῆτε λογισμοὺς μῆτε καλωσύνη
 Θάχω πιά.

Μὲ τὸ νοῦ σφραγισμένο,
 Μὲ τὰ μάτια στὴ λησμονιὰ πεσμένα,
 Μπροστὰ ἀπὸ τὴν εὐτυχία
 Θεὸ νὰ πηγαίνω.

ΣΚΙΑ

Ἄνθρωπε, ποὺ δίχως γαλήνη ἐλπίζεις,
 Ἀποσταμένη σκιά στὸ φῶς τὸ σκοτισμένο,
 Ἡ στερνὴ θεομότη σὲ λιγάκι φεύγει
 Κι' ἄγνωρος ἐσὺ θεὸ νὰ πλανιέσαι...

ΚΡΑΤΙΉ

Σάν εἶθε τὸ βράδι,
 Στὴ μονότονη γλῶη ξαπλωμένος,
 Ἔπιασα νὰ προσέχω
 Κεῖνη τὴν ἄμετρη λαχτάρα,
 Φτερωτὴ κραυγὴ καὶ πνιγμένη
 Ποῦ συγκρατεῖ τὸ φῶς
 Σάν ξεψυχάει.

LA PIETA

I

Ἄνθρωπος πληγωμένος εἶμαι.

Καὶ θάθελα νὰ φύγω
 καὶ νὰ φτάσω ἐπιτέλους,
 ὦ Συμπόνοια, κεῖ ποῦ ἀκούει κανένας
 Τὸν ἄνθρωπο ποῦ εἶναι μόνος
 Μὲ τὸν ἑαυτό του.

Δὲν ἔχω παρὰ ὑπερηφάνεια καὶ καλωσύνη.

Καὶ νοιώθω νάμαι ἐξόριστος μέσα στὸν κόσμο.

Ὅμως στὰ βάσανα ὑπάρχω.

Δὲν θ' ἀξιωθῶ νὰ γυρίσω στὸν ἑαυτό μου;

Γέμισα μὲ ὀνόματα τῆ σιωπῆ.

Κομμάτιασα καρδιὰ καὶ νοῦ
 Στὴ σκλαβιά γιὰ νὰ πέσω τοῦ λόγου;

Πάνω σὲ φαντάσματα βασιλεύω.

Ὦ ξερόφυλλα,
 Ψυχὴ ποῦ δῶ καὶ κεῖ πλανιέται...

Ὅχι· μισῶ τὸν ἄνεμο καὶ τὴ φωνὴ
 Πανάρχαιου ζώου ποῦ ἔχει.

Θεὲ μου, κείνοι ποῦ σὲ ἱκετεύουνε
 Δὲν σὲ γνωρίζουν πιά παρὰ ἀπ' τὸνομά σου;

Μ' ἀπόδιωξες ἀπ' τὴ ζωὴ.

Κι ἀπὸ τὸ θάνατο θὰ μ' ἀποδιώξεις;

Ἴσως ὁ ἄνθρωπος νᾶναι ἀνάξιος
Καὶ νὰ ἐπλίζει.

Ὡς κι ἡ πηγὴ τῆς τύφης
Κι αὐτὴ στέρευε ἀκόμα;

Τί σκοπὸ ἔχει ἡ ἁμαρτία
Ἄν στὴν ἀγνότητα δὲν φέρνει πιά;

Ἡ σάρκα μόλις ποὺ θυμᾶται
πὼς μὰ φορὰ εἶταν δυνατή.

Τρελλὴ καὶ παλιωμένη εἶναι ἡ ψυχὴ.

Ἐπίβλεψε στὴν ἀδυναμία μας, Θεέ μου.

Γιὰ μᾶς μῆτε τουλάχιστον γελᾶς πιά;
Ἔ λοιπόν, λυπήσου μας, σκληρότητα.

Δὲν ἀντέχω νὰ μένω κλεισμένος
Σὲ ἐπιθυμία δίχως ἀγάπη.

Δεῖξε μας ἴχνος δικαιοσύνης.

Ὁ Νόμος σου ποιὸς εἶναι;

Κεραύνωσέ μου τὶς συγνήσεις,
Λευτέρωσέ με ἀπ' τὴν ἀνησυχία.

Ἀπόστασα δίχως φωνὴ νὰ ξεφωνίζω.

II

Θλιβερὴ σάρκα
Ποὺ ἕναν καιρὸ ξεβλάστησε ἡ χαρά,
Μάτια μισόκλειστα
Στὸ ἀποσταμένο ξύπνημα,
Ψυχὴ πάρα πολὺ ὄριμη, μήπως
Βλέπεις ἐσὺ τί θὰ γινῶ
Σὰν θὰ πέσω στὸ χῶμα;

Στοὺς ζωντανούς βρίσκεται τῶν νεκρῶν ὁ δρόμος.

Εἴμαστε μεῖς ὁ χεῖμαρρος τῶν σκιῶν,

Ἐκεῖνοι εἶναι ὁ σπόρος ποὺ στ' ὄνειρο σκάει,

Αὐτοὶ εἶναι ἢ ἀπόσταση πού μᾶς μένει
 Κι ἡ σκιά πού δίνει βάρος στά δνάματα.
 Ἡ ἐλπίδα μᾶς στίβας ἀπό ἴσκιους
 Καί τίποτ' ἄλλο, εἶναι τὸ ριζικό μας;
 Καί σύ, δὲν θάσσουνα παρὰ ὄνειρο, Θεέ μου;
 Τουλάχιστον ἓνα ὄνειρο, — τ' ἀποτολμοῦμε —
 Θέλουμε νὰ σοῦ μοιάζει.
 Γέννα τῆς πιδ σωστῆς παραφροσύνης.
 Δὲν τρέμει σὲ νέφη ἀπὸ κλώνους
 Σὰν τὰ στρουθιά τῆς αὐγῆς
 Στῶν βλεφάρων τὸ νῆμα.
 Μέσα μας εἶναι καὶ φθίνει
 Πληγὴ μυστηριώδικη.

III

Τὸ φῶς πού μᾶς κεντάει
 Εἶναι κλωστή ὄλο καὶ πιδ φτενὴ.
 Ἄν δὲν σκοτώσεις, δὲν θαμπώνεις πιά ἐσύ;
 Δόσε μου τούτη τὴν ὑπέρτατη χαρά.

IV

Ὁ ἄνθρωπος, μονότονο σύμπαν,
 θαρρεῖ πὼς μεγαλώνει τὸ τίος του
 Κι ἀπὸ τὰ πυρετώδη χέρια του
 Δὲν βγαίνουν ἀσταμάτητα παρὰ ὄρια.
 Στὸ κενὸ χτυπημένος
 Στὴν ἀραχνένια κλωστή του,
 Δὲν φοβάται καὶ δὲν πλανεύει
 Παρὰ μονάχα τὴν κραυγὴ του.
 Διορθώνει τῆς καταστροφῆς
 Ὑψώνοντας τάφους,
 Καὶ γιὰ νὰ σὲ σκεφτεῖ, ὦ Αἰώνιε,
 Δὲν βρίσκει παρὰ βλαστήμιες.

K A · I · N

Τρέχει πάνου σὲ ἀμμουδιῆς παραμυθένιες
 Μ' ἀνάλαφρο ποδάρι.
 ὦ, τῶν λύκων βοσκέ,
 Ἔχεις δόντια ἀπὸ σύντομο φῶς
 Πού τις μέρες μας κεντάει.

Τρόμοι, όρμές, λαχάνιασμα
 Τῶν δρυμῶν, κείνο τὸ χέρι
 Πὸν σπάει σὰ νᾶνα τίποτα
 Γέροντα πουρνάρια,
 Κατ' εἰκόνα ἔχεις γίνει τῆς καρδιάς.

Κι ὅταν ἡ ᾠρα εἶναι πολὺ σκοτεινιασμένη,
 Τὸ πρόσχαρο κορμὶ
 Ἐσὺ εἶσαι μὲς στὰ μαγεμένα δέντρα;

Κι ἐνῶ πεθαίνω ἀπὸ λαχάρα,
 Ὁ καιρὸς ἀλλάζει, ἰσκιερὸς τριγυρονᾶς,
 Μὲ τὸ βῆμα μου μ' ἀποφεύγεις.

Σὰν μὰ πηγὴ στὴ σκιά, ὁ ὕπνος!

Ὅταν ἡ αὐγὴ μυστικὴ εἶναι ἀκόμα,
 Ἐαποσταμένο κύμα θὰ σὲ δεχτεῖ, ψυχὴ.

Δὲν θὰ μπορέσω ποτέ, ψυχὴ, νὰ σὲ ἠσυχάσω;

Δὲν θὰ δῶ ποτὲ στοῦ αἵματου τὴ νύχτα;

Θυγατέρα ἀδιάκριτη τῆς πλήξης, μνήμη,
 Μνήμη ἀδιάκοπη,
 Τὰ σύγνεφα τῆς σκόνης σου
 Δὲν ὑπάρχει ἄνεμος νὰ τὰ σαρώσει;

Τὰ μάτια μου θὰ ξαναγίνονταν ἀθῶα,
 Θὲ νᾶβλεπα τὴν αἰώνια ἄνοιξη.

Καί, τέλος καινούρια, ὦ μνήμη,
 Συνέπεια θᾶγες.

SAN MARTINO DEL CARSO

Ἄπ' αὐτὰ τὰ σπίτια
 Δὲν ἔχει μείνει
 Παρὰ μονάχα
 Κανὰ κομμάτι τοίχου

Ἄπὸ τόσοις
 Γνώριμους
 Δὲν ἀπόμεινε
 Μῆτε καὶ τόσο

Στὴν καρδιὰ ὅμως
 κανέναν σταυρὸς δὲν λείπει

Εἶναι ἡ καρδιά μου
 Ἡ πὸν σπαραγμένη χώρα

Ἀπόδοση: ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ Σ ΔΑΛΜΑΤΗ

ΤΟ ΨΕΜΑ ΤΩΝ ΔΙΑΚΟΠΩΝ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Τὸ λεωφορεῖο ἀνηφόρησε στοὺς λόφους τῆς Σπάρτης. Ἀνέβαινε στ' ἀμπέλια κι ἄφινε πίσω τὸ ἴσιωμα τῆς κοιλάδας τοῦ Εὐρώτα. Στὰ ἐρείπια τοῦ νεκρωμένου Μυστρᾶ ἦταν τὸ μικρὸ περίπτερο ποὺ κατέβασε τοὺς ἐπισκέπτες. Ἦσομο ἀπλονόταν κάτω τὸ τοπίο. Καταπράσινο κι ὑγρὸ μέσα στὰ πόδια τοῦ Εὐρώτα. Στὸ μουντὸ νύκτωμα τοῦ δειλινοῦ τὸ φῶς λιγοστὰ ἀπεγνωσμένα ἀγωνιζόταν γὰ περᾶση τὸν θεόρατο, «ἀρσενικό» Ταῦγετο.

Ὅστοςο οἱ στενοὶ δρόμοι τοῦ Μυστρᾶ φωτιζόνταν ἀκόμη ὅταν μονάχη τῆς ἀνέβαινε τὰ χαλάσματα τῶν Παλαιολόγων. Γύρω ὅλη ἡ πολιτεία κοιμόταν νεκρῇ καὶ στὰ δρομάκια τῆς μιά-δύο Καλογριεὶς περνοδιοβαίναν. Κάτω στὴ ρεματιά, ὁ αὐλὸς τοῦ βοσκοῦ κλαυθμύριζε τὸ τραγουδὶ κι ἔλυωνε τὴν καρδιά καὶ τσάκιζε σὲ δάκρυα τὸν πόνο. Οἱ εἰκόνας τῆς Παντάνας ἀγίες δεχόντουσαν τὸ φῶς τοῦ χρόνου. Ἀνήμπορες νὰ παρηγορήσουν τοὺς τωρινούς ἀνθρώπους γίνανε κειμήλιο καὶ τέχνη.

Ἀποσταμένη στ' ἀνάβασμα, στάθηκε σὲ μιά χαμηλὴ μάντρα καὶ κύτταξε ἀκατόρθωτα νὰ διακρίνει κάτι ὀριστικὸ καὶ ζωντανό: ὅλα τὰ κοιμῆσε ὁ θάνατος, ὅλα τ' ἀνήμπορα νὰ ζωντανέψουν ἐκεῖνο ποὺ πέρασε. Τὸ μόνο ζωντανὸ ἦταν τὸ γιατί ποὺ ὀρθωνόταν μπροστά της. Γιατί ἔτσι γρήγορο τὸ πέρασμα τοῦ ἀνθρώπου; Πέτρες γυμνές, χρωμάτινα δρομάκια καὶ πλιθόκτιστα σπίτια ἄντεξαν πλιότερο στὸ χρόνο.

Ἐκεῖ κάτω στὶς ὄχθες τοῦ Εὐρώτα κειτόνταν μπρούτζινα κορμὰ κι ἀνδρεῖες ψυχές λουζόνταν στὰ νερά του. Ἐκεῖ κάτω χθές ἀκόμα ὁ Εὐρώτας ἔλεγε στὴν Ἀφροδίτη:

—Ἡ πάρε ὅπλα ἢ φύγε μακριὰ ἀπὸ τὴ Σπάρτη. Ἡ πόλη ἀγαπάει μέχρι μανίας τὰ ὅπλα.

Κι ἐκεῖνη «ἀπαλὸν» ἐγέλασε κι εἶπε:

—Καὶ χωρὶς ὅπλα θὰ μείνω καὶ στὴ Λακεδαίμονα θὰ κατοικῶ.

...Ἐδῶ στὰ παλάτια μὲ τὰ πολλὰ ζαμαρωτὰ παράθυρα, χθές ἀκόμα οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Κωνσταντινούπολης λέγανε στὸν Κωνσταντῖνο:

—Γίνεσαι αὐτοκράτορας; σήμερα, μ' ἀκάνθινο στεφάνι δόξας στὸ κεφάλι.

...Ἐδῶ στὰ χαλάσματα ἑπιαστος κατέβαινε ὁ χρόνος μὲ τὸ ἀσήμωμα τοῦ ποταμοῦ ἀπ' τὸ τεῖχος τοῦ Βιλλεαρδουίνου. Τὰ κουδονάτα ἄλογα περιδιαβαίναν στοὺς δρόμους, κι αὐτὴ γινόταν πριγκίπισσα ποῦχε πιστικούς δικούς της καὶ τ' ἀμπέλια καὶ τίς ἐλιές τῆς Σπάρτης προῖκα της.

—Σκοτεῖνασε καὶ δὲν φοβάσαι; μὰ φωνὴ τῆς ταράζει τὸ ὄνειρο.

Ἀπορημένη τὸν εἶδε, ὄχι μὲ τὰ πλουμιστὰ θελοῦδινα φορέματα τῶν Βυζαντινῶν ἀρχόντων φοροῦσε τὸ κοντομάνηκο ποικιμίσο τοῦ τωρινοῦ καιροῦ μας.

Καὶ τὸν εἶδε τὸ ἄλλο πρωτὶ, ξανά, καὶ τὸ ἄλλο βράδυ καὶ τὸ ἄλλο πρωτὶ καὶ τὸ ἄλλο βράδυ. Τὰ χρόνια του ἦταν σχεδὸν τὰ διπλά της· τ' ἄσπρα του μαλλιά στοὺς χροτάφους τὸν ἔβαζαν σεβάσιμο μπροστά της. Τὸ μάτι γρήγορο, ἔξυπνο, νεανικὸ ἔμπαινε βαθιά στὴ ματιά της· τὸ φέροσμο του προκαλοῦσε ὅλη τὴ σιγουράδα ποὺ τὰ δειλά της νεάτα λαχταροῦσαν. Τῆς εἶπε καὶ τί δὲν τῆς εἶπε; Τῆς εἶπε πὼς τὰ μάτια της ταίριαζαν καλύτερα στὰ γαλανὰ, φωτερὰ ἀερογάγια τῶν νησιῶν μας κι ὄχι στὶς σκοτεινὲς σκιές τοῦ ἄγριου Ταῦγετου. Τὰ πόδια της ἄμοζαν νὰ πατάνε τὴ ξεστή, τριζάτη ἄμμο τοῦ καλοκαιριοῦ κι ὄχι τοὺς παγωμένους τάφους τῶν πριγκιπάτων τοῦ Μεσαίωνα.

Κι ἔνα μεσημέρι τὴν κολάκευσε.

—Κάθε μὰ θὰ κουραζόταν στ' ἀνεβοκατεβάσματα τοῦ Κάστρου κι ἐσὺ τὰ κατάφερες μὰ χαρά.

Κι ἐκεῖνη δέχθηκε πὼς τὸ πιστεψε κι ἄς ἦταν βέβαιη πὼς τὴν ἤξερε κουρασμένη. Τὸν ἔβαλε στὴ σκέψη της γιατί τῆς ἄρεσε, γιατί τῆς τὴν τάραξε. Τῆς ἄρεσε νὰ τὸν ἀκούει νὰ μιλάει. Ἦξερε, αὐτός, νὰ ξεχωρίζει τὰ ἔχνη ποὺ ἀφίνει τὸ πέρασμα τοῦ ἀνθρώπου στὸ χῶμα. Ἦξερε νὰ καθαρίζει τὴ σκόνη ποὺ ἀφίνουν οἱ πατοῦσες τοῦ ἀνθρώπου, ἤξερε νὰ βγάξει φῶς ἀπ' τὸ σκοτάδι τῆς ἀφανείας. Γιατί ἦταν ἐτοῦτο τὸ σκοτάδι κι ἡ ἀφάνεια ποὺ τὴν πονοῦσαν.

—Πάψε νὰ εἶσαι ἀτίθασση στὴν ἡρεμὴ σκέψη. Μὴ ρωτᾶς τὸ πὼς καὶ τὸ γιατί στὸ μυστήριο τῆς ὑπαρξῆς σου. Ἄφησε τὸ νοῦ σου νὰ χαθῆ μέσα στὶς χιλιάδες τῶν ἀνθρώπων ποῦχουν τὴ μοῖρα νὰ πεθαίνουν. Φιάξε τὸν κόσμον σου καὶ δῶσε τὴ χαρὰ τῆς ἀγάπης καὶ τὴ γλυκάδα τῆς κατανόησης. Αὐτὸ νὰ γίνῃ ἡ ζωὴ σου καὶ ὁ θάνατός σου ἀκόμα.

Κι ἔνα βράδυ, στὸ πεζοῦλι μὲ τὰ βασιλικά τῆς Παντάνας, τῆς εἶπε:

—Είσαι πολὺ κοντά μου ἀπόψε.

Καὶ τῶνοιωσε ἐκείνη. Κάτι τὴν εἶχε δέσει καὶ τὴν τραβοῦσε, κάτι ποὺ ἂν τεντωνόταν καὶ ἔσπαζε θὰ γινόταν κομμάτια πόνου καὶ ὄνειρο ἀγάπης, κάτι καινούριο μέσα στὶς παλιές τοῦ ποταμοῦ ἱστορίες, μέσα στὰ πένθη τῆς νεκρῆς πόλης.

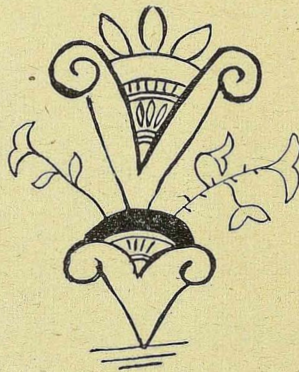
— Τὸ πρωὶ τὸ λεωφορεῖο ἔφερε ἄλλους ἐπισκέπτες. Μία νέα γυναίκα ἔτρεξε κοντά του, τὸν πῆρε ἀπ' τὸ χέρι καὶ τοῦ εἶπε πόσο τὸν εἶχε ἐπιθυμήσει. Ἐκεῖνος τὴν τράβηξε κοντά του. Αὐτὴ ἀλόμεινε νὰ τοὺς κυττάζει χωρὶς νὰ πληγώνεται, χωρὶς νὰ παραπονιέται· τῶξερε πὼς ἔτσι θὰ γινόταν, τῆς εἶχε μάθει ὁ Εὐρώτας· καὶ ὁ Μυστράς τὸ ψέμα τοῦ ἀνθρώπου.

ΜΑΡΙΑ ΠΑΤΤΙΧΗ

ΠΤΡΑΤΛΟΙ

Τώρα,
 Τετραγωνίζει τὸν κύκλον
 ἢ ἀμάθεια.
 Οἱ διαπλανητικὲς ἐξορμήσεις
 δὲ μορφώνουν
 τὴ μάζα.
 Ἄν μαθαίναμε πρῶτα
 ν' ἀγαπήσουμε τὸν πλησίον μας
 «ὡς σεαυτὸν»
 θ' ἀνεβαίναμε
 πολὺ ψηλότερα
 χωρὶς πυραύλους!

ΧΡ. ΚΑΡΜΙΟΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Η ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ

«Πέρασε ή εποχή τής ποίησης;» Είναι ένα συχνό ερώτημα. Σε ρωτά ο κάποιος απ' ευθείας ή πλαγίως. Ρωτάς τόν έαυτό σου σε πολλές στιγμές. Ερώτημα άρκετά τραγικό γιά όσους έχουν ξεχωριστά ενδιαφέροντα. Ποιός τολμά όμως νά δεχτή ένα τέτοιο πράγμα τό πώς «πέρασε ή εποχή τής ποίησης»; Κι' άμέσως ξεπηδά μιά άνακουφιστική απάντηση: «Η ποίηση περνά άπλώς μιά κρίση». Και σε συνέχεια άρχίζουνε σωρό τά δικαιολογητικά, πώς τάχα, ή κάθε άξια περνά κρίση, πώς «κρίση» δέ σημαίνει κατ' ανάγκη και καταστροφή, πώς τήν κρίση άκολουθεί ή περίοδος τών άνακατατάξεων και «άνακατάταξη» δέ σημαίνει άρνηση τού παρελθόντος, πώς τίποτε καινούριο δέν παρουσιάζεται στόν πλανήτη μας αλλά άπλώς μιά άλλη μορφή τού «αίώνιου χτεσινού» ή τό πολύ μιά υπερβολή τού ένός σημείου εις βάρος κάποιου άλλου σημείου πού ύποτονεί προσωρινά ή φαίνεται πώς ύποτονεί και ύπολείπεται από τή σύγκριση πρός τό ύπεροχόν.

Κι' όμως δέν περνά ή εποχή τής ποίησης. Η ποίηση είναι μιά πολύ ύψηλής στάθμης έκφραση τής ανθρώπινης ψυχής πού δέν μπορεί νάχη εποχή. Είναι ή «έκτη αίσθηση» όπως τήν άποκαλούν μερικοί. Και σαν αίσθηση, ψυχική λειτουργία άπαραίτητη, δέν μετριέται με τίς εποχές, τούς συμφυούς κλπ. Άπλώς έχουν υπερτραφή και ένδυναμωθή άλλοι τομείς τόσο τής λογοτεχνίας όσο και τής επιστήμης. Η τεχνική έφτασε σε άφάνταστα επίπεδα αντίθετα πρός τήν παλιά, ήρεμη και άργή βιοτεχνία. Τό καθετί άσθμαίνει μες στή γοργότητα. Ένώ ή ποίηση είναι έκφραση ψυχική πού όποσδήποτε χρειάζεται ιδιαίτερη πρός αυτήν προσήλωσή (έκτός από τήν προπαίδια) και ένα καιρό διαθέσιμο.

Υπάρχουν όμως και άλλοι παράγοντες, ατομικές έξωτεरिकοί, πού δημιουργούν κάποια δυσφήμιση τής ποίησης ή πληρώνουν ψυχικές ανάγκες εύκολότερα παρά ή ποίηση, και συνεπώς τήν στερούν από θιασώτες. Οί παράγοντες αυτοί είναι οί έξής:

1) Η εύκολία έκτύπωσης τού κάθε έντύπου άρκει νά κρατείς ένα μικρό ποσόν. Σήμερα τά τυπογραφεία είναι πολλά, δέν έχουν καμιά εύθύνη γιά τό περιεχόμενο τών έκδόσεων τους κ' εύκολα γι' αυτό άναλαμβάνουν τήν έκτύπωση κάθε βιβλίου. Ένώ παλαιότερα οί έκδοτι-

κοί οργανισμοί με όνομα και παράδοση ανέλάμβαναν κατά τό πλείστον τίς έκδόσεις, συνεπώς έκαμαν έπιλογή και όνόματος και περιεχομένου γιά νά κρατήσουν ψηλά τήν έκδοτική τους φήμη. Τελευταία άκόμα ξεμύτησε και ό άλλος θεσμός: παίρνω ένα όνομα στήν τύχη και βαφτίζω μ' αυτό ένα έκδοτικόν οργανισμό έφήμερο. Κι' έτσι κοντά στήν εύκολία από τό τυπογραφεία ύπάρχει και ή εύκολία ίδρύσεως γιά ένα ή δυό βιβλία έκδοτικού οργανισμού με τό τάδε φανταχτερό όνομα.

2) Η ποίηση δέν άποτελεί έπάγγελμα κ' ό ποιητής δέν είναι έπαγγελματίας με προσόδους. Η ύλιστική και ώφελμιστική άποψη σήμερα καταδικάζει καθετί πού δέν έχει χρηματικό άντιστάθμισμα. Και έφόσον σήμερα ή κάθε πράξη, ένέργεια κλπ. μετριέται με τόν πίκυ τού χρήματος κ' όχι με τόν πίκυ τής άρετής, ή ποίηση πού έχει μέτρο τόν πίκυ τής άρετής πέφτει από τήν ύπόληψη τού κοινού ανθρώπου. Έξάλλου ύπάρχουν τόσα πρόχειρα άλλα θεάματα, πού ικανοποιούν τόν πολύ λίγο χρόνο άνάπαυσης πού αφήνει ή άπαιτητική σήμερα ζωή. Γιατί ό λίγος αυτός χρόνος νά ξοδεύεται σε μιά άσκηση — κ' είναι πραγματική άσκηση ή ποίηση— χωρίς ύλικό άντιστάθμισμα ή τουλάχιστον χαλάρωση τών νεύρων;

3) Έχει ανάγκη ξεκούρασης ό άνθρωπος και μεγάλη ανάγκη έννημέρωσης εξ αίτιας τών πολλών γεγονότων και τής ανάγκης νά τά γνωρίξη (πράγμα πού πολύ τό προωθεί ή πολιτική). Άλλά όπως είπα δυό γραμμές πού πάνω ή ποίηση είναι άσκηση κ' όχι ξεκούρασμα ή έννημέρωση με τήν τρέχουσα σημασία (έννημέρωση γεγονότων τρεχούσης φύσεως ως πολιτική κλπ.) Η έφημερίδα με τόν πολύ φτηνό και κατανοητό της τρόπο ικανοποιεί τόν μέσον άνθρωπο, τόν πληρώνει γνώση, έννημέρωση, φτηνές συγκινήσεις, σέξ, περιπέτεια κλπ. Τό ίδιο τό εικονογραφημένο έντυπο πού χρησιμοποιεί και τήν αίσθηση τής όράσεως κοντά σ' άλλα. Τό ίδιο και τό ραδιόφωνο και τελευταία ή τηλεόραση. Πρός τί λοιπόν ό άνθρωπος νά ξοδέψη τό περίσσειμα τού χρόνου του σε μιά νέα άσκηση, έστω κ' άν ή συγκίνηση θά είναι άνώτερης στάθμης, ή έννημέρωση ψυχικότερη, τό μάθημα μάθημα άρετής;

4) Φταίει και ή ποίηση με τούς διάφορους —ισμούς της. Άσφαλώς οί —ισμοί δείχνουν τήν τάση άναζητήσεων, τούς προβληματισμούς και τά τέτοια. Μά τό κοινό, ό μέσος άνθρωπος πού ζούσε λίγο-πολύ τήν ποίηση περισσότερο με τό αυτί, λιγότερο με τό μάτι, δέ μπορεί, μήτε με προπαίδια, νά παρακολουθήσει αυτά

τά ἀλλεπάλληλα κύματα τῶν —ισμῶν. Οὐτε ὁ κοινὸς ἄνθρωπος ἀλλάζει κάθε μέρα ἢ προσαρμίζεται ταχέως πρὸς τὶς γοήγορες πνευματικῆς ἀλλαγῆς. Ἰδιαίτερα τὰ τελευταῖα εἶδη τοῦ ἐρητισμοῦ (ὅπου κι' ἂν ἔχουν ὄνομα) δὲν ἔχουν κανένα λαϊκὸ ὑπόστροφμα (τὸ λαϊκὸ μὲ τὸ πλατύτερο νόημά του), συνεπῶς καμμιά ἀνταπόκριση ἀπὸ τὰ πλατιά στρώματα τῆς κοινωνίας.

Κι' ὅμως παρόλα αὐτὰ ἐξακολουθεῖ ἡ ποίηση νὰ εἶναι τὸ ἄνθος τῆς διανοήσεως, μιὰ ἀπ' τὶς πληρέστερες ἐκφράσεις τῆς ψυχῆς μας. Πάντοτε εἶχε πολὺ λίγους θιασώτες ἢ «μεγάλῃ ποίηση». Ἐπιορίζονται στὰ 8% οἱ ἐνσυνειδητοὶ ἀναγνώστες ποιήσεως. Αὐξομειώσεις μικρῆς δὲν ἀλλάζουν τὸ σταθερὸ αὐτὸ ποσοστὸ. Ἀλλὰ εἶναι φυσικὸ οἱ φανατικοὶ λάτρεις τῆς (ἀνεξαρτήτως ποῦν —ισμὸ ἀκολουθοῦν ἢ συμπαθοῦν) νὰ στενοχωροῦνται, γιατί οἱ ἄλλοι κλάδοι τῆς διανοήσεως ἐκλύουν περισσότερο κοινὸ, ἐνῶ τ' ὅ,τι εὐγενέστερο ἔχει ἢ διανοήση, ἢ ποίηση, μένει σὲ στενά πλαίσια. Δυστυχῶς ἡ ποίηση δὲν ἐκλαίκεται ὅπως ἡ ἐπιστήμη. Ἄν μπορούσε νὰ ἐκλαίκευθῆ πιθανὸν ν' αὔξαινε λιγὰν τὸ κοινὸ τῆς. Μὰ θὰ ἦταν κοινὸ «βάθος»; Ἀμφιβάλλω. Θάταν τὸ ἀφέλῃς κοινὸ τῶν ἡμιμαθῶν καὶ νεφρωτικῶν ποῦ παπαγαλίζουν καὶ ζοῦν σὲ ψευδαπάτες μὲ βάση τὰ ἐκλαίκευμένα ἐπιστημονικὰ ἄρθρα. Ἐνα τέτοιο κοινὸ ἄς λείπει ἀπὸ τοὺς θιασώτες τῆς ποιήσεως. Ἄς μείνει ἡ ποίηση ἀγνή καὶ μοναχική γιὰ ὅσους ξεχωριστὰ τὴν ἀγαποῦν.

K. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

ΕΝΑΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ

Τυχαία συνομιλία μὲ κάποιον φίλο ἤρθε, τὶς προάλλες, νὰ ξυπνήσῃ, πάλιν, μέσα μου μὴν ἀπὸ τὶς προσφιλέστερες πνευματικῆς νοσταλγίες: τὸν ἀλησμόνητο Ἰωάνη Δραγοῦμη.

Προσωπικὰ πιστεύω πῶς ὁ Δραγοῦμης δὲν μπορεῖ ν' ἀποτελέσῃ συνηθισμένον θέμα γραμματολογικῆς ἔρευνας. Ὁ Ἰωάνη στέκει κυρίως σάν ἓνα ἐξαίρετο ἠθικὸ μάθημα, ποῦ ὀφείλομε νὰ τοῦ ἀνοίξουμε τὶς καρδιές μας χωρὶς πολλὰ φιλολογίαις καὶ δίχως τοὺς μαϊνάνδρους τῆς κριτικῆς. Ἡ εὐγενική μορφή του μιλάει μοναχική τῆς. Μὲ τὸ ἦθος καὶ τὴ φλόγα τῶν μεγάλων δραματισμῶν. Μὲ τὴ λευκότητα τῆς Ἰδέας. Καὶ μὲ τὴν κλαγγὴ τῶν ὄραϊων καὶ ὀρμητικῶν ἀγώνων.

Ὁ Δραγοῦμης δὲν εἶναι μόνο — οὔτε καὶ κατά κυριολεξίαν — λογοτέχνης. Στὸ βάθος, βέβαια, εἶναι ἓνας ἀδιόρθωτος ποιητής. Γιωματός ἀπὸ ὀπτασιασμοὺς καὶ πνοὴ δημιουργική. Ἄντοχή γιὰ μεγάλῃ συνθετικὰ ἔργα δὲν ἔχει πάντα. Καὶ στὸ σπουδαστήριό του κλείεται, συνηθῶς, σάν ἀφουγκράζεται τοὺς παλμούς τῆς μεγάλης ἐλληνικῆς καρδιάς του, ποῦ, ὅπως τοὺς ἀφάξει, τοὺς κηρύττει γιὰ νὰ συν-

αγείρῃ καὶ νὰ φωτίσῃ. Πορεύεται τὸ δρόμο του μὲ ζῆλο ἀποστολικό. Ἐτοιμὸς νὰ ξιφουλκήσῃ πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις γιὰ νὰ προχωρήσῃ. Νὰ κτυπηθῆ καὶ μ' ἐχθροὺς καὶ μὲ φίλους. Καὶ νὰ πεθάνῃ στὴν ἀνάγκη. Τὸ πάθος του γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ποῦ πιστεύει, δὲν τὸ πνίγει δύναμη καμιά. Οἱ ἀναποδιῆς τὸν ἀτσάλωνουν. Κι' οἱ ἀποτυχίες τὸν πεισιμάνουν καὶ τὸν προωθοῦν. Μόνον τὸ ζυγὸ τῆς Ἀρετῆς ἀνέχεται. Καὶ μοναχὰ τὸ ἦθος του δὲ θυσιάζει. Γιατὶ ἡ Ἑλλάδα εἶναι Ἰδέα καὶ Χρέος. Καὶ γιὰ τὰ ἅγια ὁ ἀγώνας, ἀσίγαστος κι' ἀκούραστος, εἶναι πάντα ἔντιμος.

Εἶπαν μερικοὶ πῶς ἂν ὁ Ἰωάνη δὲν κατασώτενε τὶς δυνάμεις του στὴ δράση καὶ στὴ φωτιὰ τῶν ἄρθρων του, ἢ προσφορὰ τὸν θάταν μοναδικὴ στὴν ὑπόθεση τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων. Παραμύθια! Ὁ Δραγοῦμης ἦταν αὐτὸ ποῦ ἦταν. Καμωμένος γι' ἀστραπές. Ὁ κλῆρος του ἦταν κλῆρος ἀγωνιστή. Ὁ κύκλος τῆς ἡρεμῆς δημιουργίας δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τὸν χωρέσῃ. Κι' ἀσφαλῶς θὰ τὸν ἐξουδετέρωνε. Ἡ προσφορὰ του ἦταν προσφορὰ στὴν Ἑλληνικὴ Πατρίδα — προσφορὰ ποῦ καθαγίασε μὲ τὴ θυσία του, τὸν τραγικὸν τὸν θάνατο.

Ἐτσι συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ ἀήσυχῃ πνεύματα ποῦ δέχονται τὴ μοῖρα τοῦ λαοῦ τους σάν ὑψηλὴ κλήση. Καὶ ποῦ εἶναι ταγμένα νὰ ζυμωθοῦν μὲ τὶς μεγάλες ἀναζητήσεις καὶ νὰ ζυμώσουν μὲ τὸ αἷμα τῆς καρδιάς καὶ τῆς σκέψης τους μορφῆς καινούργιες. Γίνονται ὁδηγοὶ — ἢ ἔστω, παραμένουν ἄλλοι σαλπικτῆς ἰδεῶν, συνθημάτων καὶ τολμηρῶν ἐξορμήσεων. Πάντως φέρουν μαζί τους τὸ ἔνστικτο τῶν διαισθήσεων καὶ τῶν προφητικῶν συλλήψεων.

Ὁ Ἰωάνη ὁ Ἀλέξης ὅπως ἄλλως κάπου κάπου αὐτονομάζεται, ἀπὸ τέτλια μὰ πάστα ἦταν φτιαγμένος. Ἄνεθασμένος ἀπάνω στὴν κορφή τῆς πατριδολατρίας του δραματίζεται καὶ ἐπισημαίνει. Καλεῖ σὲ ἐθνικὴ αὐτεπίγνωση. Κηρύσσει τὴν δημοφιλίαν καὶ τὴ δύναμη τῆς Ἑλλάδος. Δείχνει τὸ δρόμο γιὰ τὴν ἐνωσὴ τῆς Φυλῆς. Σφουρηλατεῖ τὴν πίστη στὶς ἀμετρος δυνατότητες τοῦ σύγχρονου ρωμοῦ. Ἀγωνίζεται γιὰ τὸ πολιτικὸ ξανάνθισμα τοῦ Ἑθνους. Καὶ δὲν κουράζεται νὰ διαλαλῇ τὴ μεσοανικὴ ἀποστολὴ τοῦ ἐλληνισμοῦ, ποῦ θρέφει ἀκατάπανστα ἢ πίστη ἢ ἐθνική: «Ἡ μόνη δυνατὴ πίστη μας, διδάσκει, εἶναι ἡ ἐθνική. Ἄπ' αὐτὴν συνεπαρμένο τὸ ἔθνος θὰ ἀνθίσῃ. Εἶναι ὁ καιρὸς τῆς τώρα καὶ τὸ ἔχουν νιώσει πάλι πρῶτοι ἀπὸ τοὺς σύγχρονους λαοὺς οἱ Ἕλληνες. Καὶ τὸ ἔθνος τοῦ ἔθνους τὸ ὄραϊο θὰ εἶναι ἔργο ἀνθρώπινο καὶ ἀνθρωπιστικὸ. Δὲ γύρῃ τὸ ἔθνος, ἀπὸ τότε ποῦ παρουσιάστηκε στὸν κόσμον, πολιτικῆς κατακτήσεις. Οἱ πολεμικῆς του προσπάθειες ἦταν σχεδὸν πάντα ταυριασμένες μὲ τὴν ἀνάγκη τῆς πολιτικῆς του ἀνεξαρτησίας ἐπάσκεισ ὅμως μὲ τὴν ὑπεροχὴ του τὴν ψυχικὴ νὰ ἐξανθρωπίσῃ τοὺς ἀνθρώπους. Ἰσως νὰ μὴν ἐπάσκεισ κι' ὅλας ἄλλ' ἀπλὰ τὸ ἔκαμε... Ἡ ἀξίωσύνῃ του ἦταν καὶ εἶναι νὰ βοηθῇ τὴν ἀνθρωπότητα νὰ ἐκφραστῇ».

Ἡ πίστη τοῦ Ἰδα στὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχει κενά. Ὅστε κι' ἀφήνει νὰ δημιουργηθοῦν πουθενὰ εἴδηματα — πὸ κι' ἄν, πρὸς στιγμή, σημειωθοῦν ἔχει τὴ δύναμη ἀμέσως νὰ τὰ ἀναπληρώνη. Ἡ Ἑλλάδα ὑπῆρξε μεγάλη. Καί πρέπει νὰ ξαναζήσῃ τὸ ἴδιο μεγάλη καὶ λαμπρή. Οἱ προαιώνιοι χυμοὶ τῆς φυλῆς ρέουν μέσα στὶς φλέβες του. Ὁ ἴδιος εἶναι ἓνα κομμάτι ἀπὸ Ἑλλάδα. Ἡ, καλύτερα, δλόκληρη ἡ Ἑλλάδα πάλαι μέσα στὸ εἶναι του. Τίποτε ἄλλο δὲν ἀπασχολεῖ τὴ συνειδήσῃ του, καὶ πολεμᾷ με μανία κάθε κοσμοθεωρία, πὸν τυχὸν προβάλλει με φιλοδοξίες ὑποκατάστασης τῆς Ἑλλάδας σὰν μοναδικῆς σωστικῆς Ἰδέας. Ἡ Ἑλλάδα εἶναι συνόνυμη με τὸ μεγαλεῖο καὶ εἶναι ἰκανή, σὰν Ἰδέα, νὰ πληρώσῃ κάθε ἀνάγκη Ἑθνική. Ἀκόμα, ὅμως, καὶ νὰ ἐξανθρωπίσῃ τὸν κάθε ἄνθρωπο.

Μὰ ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶναι μοναχά. Ἰδέα. Εἶναι καὶ Πατρίδα. Ἀναγκαῖα πάντα ἡ Πατρίδα γιὰ τὴν κάθε ἀξιολογὴ ἀνθρώπινη δημιουργία. Εἶναι ὁ ἀπαραίτητος χώρος τῶν ζυμώσεων καὶ τῶν ξεκινημάτων. Εἶναι ἡ οἴα. Πολυτιμώτερη, ὅμως, οἴα ἀπὸ τὴν Ἑλληνική πατρίδα δὲν ὑπάρχει. Ἀφοῦ εἶναι φροτωμένη καὶ τὴν εὐθύνη τῆς δικῆς μας ἐθνικῆς δημιουργίας καὶ τὸν κλῆρο τροφοδότησης τοῦ παγκόσμιου πολιτισμοῦ. Ἡ πατριδολατρεία τοῦ Δραγούμη εἶναι δλόκληρη θησοκεία. Καί, γενικά, ὁ ἐθνισμὸς του. Χωρὶς δογματισμοὺς, ὅμως. Τὴν πίστη του φροντίζει καὶ τὴν κατοχυρώνει διαλεκτικά. Μὲ τὸν τρόπο του, βέβαια. Ὅπως καὶ τὴν ἀφοσίωσῃ του στὸν ἀναγεννητικὸ χαρακτήρα τοῦ δημοτικιστικοῦ κινήματος.

Ὁ Ἴων Δραγούμης πάλασε ὅσο ἐλάχιστοι ἀπὸ τοὺς νεοέλληνες γιὰ τὴν ἐθνική ἀναγέννηση. Καὶ πάλασε με δλόκληρον τὸν ἑαυτὸ του καὶ με ἀλλόνητη πίστη στὴ Νίκη. Ἄλλοι, με μικρότερο μόχθο καὶ λιγώτερες θυσίες, συνέβη νὰ πετύχουν περισσότερο. Γιατὶ ἤξεραν νὰ προσαρμόζονται καλύτερα πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἐνὸ αἰτὸς ἔμεινε πάντα ὁ μεγάλος ἰδεολόγος. Καὶ πρωτοπόρος, ὅμως, μαζί. Ἀφοῦ «ὄκνοι ἦταν καὶ ραχάτευαν οἱ ἄλλοι», ὅπως καταγγέλλει, σὰν ἐτοῦτος ἀρχισε τὴν πιτανική του μάχη.

Μὰ τί σημασία ἔχει αὐτό; Ἀέξει νὰ ζηλεῖται κανεὶς τὸ Δραγούμη. Γιατὶ στάθηκε ἀληθινὸς ἥσως. Ἡσως τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ζωῆς. Ὅσο κι' ἄν ἔχουν ξεπεραστῇ ἀπὸ τὰ πράγματα μερικῆς ἀπὸ τὶς ἰδέες του, θὰ μείνῃ ὁ Ἰδας μᾶθημα ἐξαιρετο γιὰ τὸ ἔθνος. Καὶ θὰ δείχνῃ πάντα τὸ δρόμο τῶν ἄξιων ἀγωνιστῶν. Καὶ τῶν ἀξιων ἐλλήνων. Χρὸς μας νὰ μελετήσουμε τὸ μᾶθημα τοῦτο καὶ στὸν τόπο μας. Πολλὰ θὰ μᾶς διδάξῃ. Καὶ πολλὰ θὰ μᾶς βοηθήσῃ στὴν προσπάθεια ἀποτίναξης κάθε πνευματικῆς, ἠθικῆς καὶ ἐθνικῆς ραστώνης.

Ἰδοῦν τί γενικά παρατηρεῖ γιὰ τὸν Ἴωνα Δραγούμη καὶ τὸ ἔργο του ἕνας στοχαστικὸς μελετητῆς του, ὁ κ. Α. Καραντάνης: «Ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ χῶμα πήρε ὁ Δραγούμης, τὶς οὐσες καὶ τοὺς χυμοὺς, τὶς δυνάμεις καὶ τὶς εἰκόνας,

τὶς ἰδέες καὶ τὴν ἠθική τοῦ ἔργου του. Κι' οἱ σελλίδες του θὰ μένουν γιὰ πάντα στὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδας, πηγῆς ὁμορφιάς κι' ἐλπίδας, ὕψους κι' ἐνεργητικότητας, χλωρῆς ἀπὸ τὸ αἶμα μᾶς νεοῖτης πὸν εἶχε τὴ συνείδηση τῶν δώρων τῆς συνταριασμένη με τὴ συνείδηση τοῦ θαθῦτου, προγονικοῦ ἐθνισμοῦ τῆς. Τὸ καθολικὸ συναίσθημα γιὰ τὶς κάθε λογῆς «κρίσεις» δείχνει πὸς ἀληθινὰ ὑποφέρομε ὅλοι κι' ἐπειδὴ «κρίση», θὰ πῆ «ἀδυναμία», «χαλάρωση», ἀναμία τοῦ ἐθνικοῦ μας ὁργανισμοῦ, κάθε τι πὸν θὰ μπορούσε νὰ τὸν ἐνισχύσῃ καὶ νὰ τὸν τροφοδοτήσῃ, θάταν πολύτιμο καὶ συντελεστικὸ γιὰ τὴ θεραπεία μας. Αὐτὸ τὸ «κάθε τι», δὲ δὲν εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ γυρέψουμε σχολαστικά ἀπὸ ὠρισμένους μονάχα τομεῖς τῆς ζωῆς μας. Πρέπει νὰ τὸ πάρουμε ἀπὸ πουοδήποτε, ἀπ' ὅλες μας τὶς παραδόσεις, ἀπ' ὅλους τοὺς ἀξιους ἔλληνες τοῦ χτῆς καὶ τοῦ σήμερα. Τὸ ἔργο τοῦ Δραγούμη, ἔσταλαγμένο με προσοχή καὶ κοιταγμένο στὴν οὐσία του, μπορεῖ ν' ἀποτελέσῃ θαυμάσιο τονωτικὸ γιὰ κάθε ἕλληνα, ἀκόμα καὶ γιὰ τὸν πὸ ἀνίδεο ἄνθρωπο. Ὅσοι ἔχουν ἰδέες στρεβλῆς, πρέπει ν' ἀποκτήσουν σωστές· κι' ὅσοι δὲν ἔχουν καθόλου ἰδέες, ὄχι γιατί φταῖξαν αὐτοὶ καὶ γιατί ἴσως ἐφταῖξεν ἡ παιδεία, πρέπει ν' ἀρματαθοῦν με συνείδηση, με τὴ ζωντανὴ γνώση τῆς Ἑλλάδας, με γερῆς ἰδέες. Τὸ ἰδεολογικὸ καὶ τὸ λογοτεχνικὸ ὄπλοστάσιο τοῦ Δραγούμη περιμένει νὰ τὸ χρησιμοποήσουν.

Ὅσοι πιστοί, λοιπὸν.

Καὶ μὴ μᾶς φοβίξῃ ὁ ἐλληνοκεντρισμὸς του — ἐδῶ στὴν Κύπρο, προπαντός. Ἡ κατάκτηση τῆς οὐσίας τῆς ἐθνικῆς ἀλήθειας, ἡ κατάκτηση τοῦ πραγματικοῦ νοήματος τοῦ Νεοελληνισμοῦ θὰ οἶξῃ θαθύτερες τὶς οἶξες μας, θὰ μᾶς χαρίσῃ αὐτοπεποίθηση καὶ δύναμη, καὶ θ' ἀπλώσῃ καθαρότερο κι' ἀφομοιωτικώτερο τὸ βλέμμα μας γύρω. Ἄλλωστε, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ὁ ἐλληνοκεντρισμὸς ἦταν καὶ παραμένει πάντα ἀνθρωποκεντρισμὸς. Ὁ ἐλληνοκεντρισμὸς δὲν ὑπῆρξε ποτέ, μὰ ποτέ ἀπομονωτισμὸς — καὶ οὐδέποτε εἶχε ψευδαισθήσεις. Ἡ αἴσθηση τῆς πραγματικότητος τοῦ Κόσμου πὸν ὄλο πλαταίνει καὶ ὄλο καὶ πὸν πολὺ ρέπει πρὸς τὴν ἐνότητα ὑπάρχει. Ὅμως ὑπάρχει, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ, καὶ ἡ αἴσθηση ὅτι ὁ καθένας πρέπει νὰ ξεκινᾷ ἀπὸ τὶς πηγῆς του καὶ σιγά σιγά ν' ἀπλώνῃ. Τὸ μᾶθημα τοῦ Δραγούμη αὐτὸ τὸ νόημα εἶναι πὸν παίρνει σήμερα.

ΦΡΙΞΟΣ Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΥΕΙΣ

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΜΕΡΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Οἱ ἐπέτειοι ἔχουν σκοπὸ νὰ ὑπενθυμίσουν καὶ νὰ φέρουν ἓνα γεγονός ἡ πρόσωπο στὸ ἄμεσο ἐνδιαφέρον, ἔστω καὶ προσωρινά, γιὰ νὰ ξαναγίνουν πάνω σ' αὐτὸ νέες σκέψεις, νέες συζητήσεις καὶ νέες ἐκμεταλλεύσεις (ἡ λέξη με τὴν καλή καὶ κακή τῆς σημασία) ἢ ἀνακατα-

τάξεις ιδεῶν και ἀπόψεων.

Τελευταία ὅμως (δὲν ἔξρω ποῖς ἔκαμε τὴν ἀρχή και κάτω ἀπὸ ποῖς περιστάσεις) ἔχουν ὀρισθῆ οἱ «παγκόσμιες» και «διεθνεῖς» μέρες, πὸν ὁ σκοπὸς τους στὰ πὸν πολλά σημεῖα συμπίπτει μ' ἐκεῖνο τῶν ἐπετειῶν. Τῖς «παγκόσμιες» χρησιμοποιεῖ ὁ δυτικὸς κόσμος και τῖς «διεθνεῖς» ὁ κόσμος τοῦ ἀνατολικοῦ μπλόκ. Ἡ πολιτικὴ ἐκμεταλλεῖται πολλές ἀπὸ αὐτές. Πολλὲς ὅμως δὲν ἔχουν ὡς τὴ στιγμή χρωματιστὴ ἀπὸ τῖς πολιτικὲς ἐπιρροές, πιθανὸ γιατί δὲν ἔχουν στὰ λαϊκὰ στρώματα ἔκταση ἐκμεταλλεῖσιμη. Μιὰ τέτοια παγκόσμια μέρα εἶναι ἡ «Παγκόσμια μέρα τῆς ποίησης», πὸν ἔχει ἐκπηγάσει ἀπὸ τὴ «Μέρα τῆς ποίησης». Ἡ ἐπινόηση ἀνήκει στὴν παράλυτη ἀμερικανίδα ποιήτρια Mary O'Connor, πὸν ἦταν πρὸεδρος τῆς μέρας αὐτῆς σὲ μιὰ περιοχὴ τῶν Η.Π.Α.

Σήμερα ἡ μέρα αὐτὴ γιορτάζεται μὲ ἐπίσημη συμμετοχὴ στῖς ΗΠΑ και ἀνεπίσημα σὲ διάφορα ἄλλα μέρη. Ἡ Κύπρος μὲ τὴν περιορισμένη πολιτιστικὴ κίνηση και τὴν προσήλωσή σ' ἄλλα ἀμέσου ζωτικῆς σημασίας ζητήματα ἀρκεῖται σὲ μερικὲς σελίδες ποιήσεως ὡς συμμετοχὴ στὸ γιορτασμό. Τὸ περιοδικὸ μας ἐκδίδει τοῦτο τὸ τεῦχος, μὲ ποίηση κ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ποίηση, γιὰ νὰ δώσῃ ἕνα ποιητικὸ παρόν στὴν δικὴ μας περιοχὴ μὲ προσωπικὴ νὰ ἐντέλῃ στὸ μέλλον τῖς προσπάθειες του γιὰ εὐρύτερη συμμετοχὴ στὴν παγκόσμια μέρα τῆς ποίησης.

ΓΛΑΥΚΟΣ ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ ΚΑΙ Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΜΕΡΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Εἶναι ἀναμφισβήτητο πὸς ἡ παρουσία τοῦ Γλαῦκου Ἀλιθέρση στὰ κυπριακὰ γράμματα ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη προωθητικὴ δύναμη γιὰ τὴν κυπριακὴ ποίηση: εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς δυο-τρεῖς γενάρχες τῆς σημερινῆς ἐντεχνῆς ποίησης τῶν Κυπρίων.

Ὁ καθαρευουσιάνικος ρομαντισμὸς κατὰ μίμηση τοῦ φαναριώτικου τοῦ 19ου αἰῶνα βασιλευσε σ' ὅλες τῖς ἐκδηλώσεις ἐδῶ στὴν Κύπρο. Τὴ βασιλεία του ἔσπασε ἡ διαλεκτικὴ ποίηση και πεζογραφία μὲ τοὺς Δ. Διπέρτη, Β. Μιχαηλίδη και Χατζηγαβριήλ. Τὸ κίνημά τους ἦταν μιὰ ἐκδήλωση τῆς λαογραφικῆς κινήσεως στὴν ὁποία πρωτοστατοῦσε ὁ Ν. Πολίτης, ὁ πατέρας τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας. Ἵσως νὰ φοβόνταν ἢ νὰ μὴν ἦταν προπαρασκευασμένοι νὰ μιλῶσιν στὴν πανελλήνια δημοτικὴ τότε στὰ χρόνια τῆς πολεμικῆς, και βοήθην διέξοδο μὲ τὸ κυπριακὸν ἰδιώμα, πὸν εἶναι πιά γλώσσα τοῦ λαοῦ. Πάντως σὲ καμμιά περίπτωση δὲν εἶναι οἱ τρεῖς αὐτοὶ πραγματικοὶ δημιουργοὶ ἐξέλιξη τῶν «ποιητάρηδων» οὔτε στὸ ὕψος, οὔτε στὴν τεχνικὴ, οὔτε στὰ θέματα.

Ὁ Γλαῦκος Ἀλιθέρσης ἀκολούθησε τὸν πανελλήνιο δρόμο — παρόλο πὸν ἔχει γράφει ποίηση και στὸ κυπριακὸν ἰδιώμα. Ἡ φωτεινὴ

μορφὴ τοῦ Παλαμᾶ, πὸν ὑπῆρξε ὁ πρῶτος φάρος τῆς κυπριακῆς ποίησης σὲ δημοτικὴ γλώσσα, κυριαρχεῖ στὴν ποίηση τοῦ Ἀλιθέρση, πὸν ὡς τὰ σήμερα ἀκόμα και παρόλο τὸ προσωπικὸ ὕψος δὲν παύει νὰ τὸν ἔχη στὰ βαθύτερα συστατικά της.

Ἀλλὰ και μὲ τὴν «Ἀροδαφνοῦσα» του, ἕνα ἔμμετρο μονόπρακτο ἀπὸ τὴ μεσαιωνικὴ φραγκοκρατούμενη ἐποχὴ τῆς Κύπρου, ὁ Γλαῦκος Ἀλιθέρσης ἔδειξε τὸ δρόμο και στὴ λίγη θεατρικὴ δημιουργία τοῦ νησιοῦ μας. Γιατὶ παλαιότερα τὰ λίγα ἱστορικῆς φύσεως θεατρικὰ τῶν Κυπρίων (τὰ πὸν πολλά εἶχαν θέματα ἀπὸ τὴ μεσαιωνικὴ μας ἱστορία) γράφονταν στὴν καθαρεύουσα.

Ἀσφαλῶς οἱ νεώτεροι στὴν ποιητικὴ τέχνη στέκουν μ' εὐλάβεια μπροστὰ στὸ ἔργο τοῦ Γλαῦκου Ἀλιθέρση, πὸν μὲ πολλές ἀνανεώσεις συνεχίζεται, ἔστω κ' ἂν τὸ τελευταῖο αὐτό, τὸ ἀνανεωμένο, δὲν ἔχει πιά ἄμεση σχέση μὲ τὴν ποιητικὴ γενιὰ τῆς Κύπρου. Τὸ περιοδικὸ μας μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς «Παγκόσμιας Μέρας τῆς Ποίησης» ἀφιερώνει τὴν φετινὴ ἔκδοσή του γιὰ τὴν ποίηση στὸν Γλαῦκο Ἀλιθέρση μὲ τὰ πὸν εἰλικρινῆ αἰσθήματα.

ΟΘΑΚ ΚΑΙ ΘΕΜΑ ΗΘΙΚΗΣ ΤΑΞΕΩΣ

Εἶναι θέμα ἠθικῆς τάξεως (ἂν ὄχι και μὲ νομικὲς ἐπιπτώσεις σχετικὰ μὲ ἀποζημίωση) τὸ ὅτι θ' ἀναφῶρε πὸν κάτω. Ταῦτοχρόνος εἶναι δείγμα τὸ πόσον ἐπιπόλαια γίνεται χειρισμὸς σοβαρῶν ζητημάτων ἀπὸ ἄπειρα πρόσωπα. Ἐπὶ πλεόν εἶναι ἕνα σημεῖο πειστικὸ πὸν δείχνει πὸς τὰ σοβαρὰ πολιτιστικὰ ζητήματα δὲν πρέπει ν' ἀφήνονται ἀνεξέλεγκτα σὲ χεῖρα ἰδιωτῶν, ἐπὶς ἂν οἱ ἰδιώτες δροῦν ὡς ἐπαγγελματίες—ἐπιχειρηματίες και τότε στὴν περίπτωση αὐτὴ τὰ ἐπίσημα σώματα δὲν πρέπει νὰ ἀνακατεῦνται.

Τὸ θέμα ἀφορᾷ τῖς ἀναγγελίες ρεπερτορίου τῶν διαφόρων θεάτρων στὴν Κύπρο και στὴν παρούσα συγκεκριμένη περίπτωση τοῦ ΟΘΑΚ (Ὁργανισμὸς Θεατρικῆς Ἀναπτύξεως Κύπρου πὸν εἶναι ἄνευ κεφαλαίων περιορισμένης ἐθθῆνης ἐπιχειρήση). Πέριον μὲ τὴν νομιμὴ ἐναρξὴ τῆς λειτουργίας του και τῖς ἀλλεπάλληλες δημοσιεύσεις στὸν ἐδῶ και στὸν ἑλλαδικὸ τύπο ἀνάγγειλε πέντε δεκάδες και κάτι ἔργα πὸν θὰ παίξῃ. Ἐφέτος ἀνάγγειλε ἄλλα ἔργα ἀρετὰ βέβαια μὲ δικαίωμα νὰ μὴν τὰ παίξῃ ἢ νὰ παρουσιάσῃ ἄλλα ἔργα πὸν δὲν περιλαμβάνονται στὴν ἀνακοίνωση. Δηλαδή ὅσα ἔργα ἔξερουν τὸ συμβούλιο, οἱ σκηνοθέτες και οἱ ἐπιτροπὲς τὰ ἀναγγέλλουν γιὰ νὰ ἐμποδίσουν ἄλλους ὁργανισμοὺς νὰ τὰ παρουσιάσουν (ἢ καλλιτεχνικὴ ἐπιτροπὴ παίρνει ἐντολὲς ἀπὸ τὸ διοικητικὸ συμβούλιο, ἀλλὰ ἔχει κάποια εὐθῆνη). Ἄλλο εἶναι νὰ ἀποφασίσῃς γιὰ ὅσα ἔργα μπορεῖς νὰ παίξῃς και νὰ κάμῃς μικροαλλαγὲς κ' ἄλλο νὰ ἀνακοίνωνῃς 54 ἔργα πὸν θέλεις μερικὰ τοῦλάχιστον χρόνια γιὰ νὰ τὰ παίξῃς ἂν ὑπάρχῃς κ' ἂν μπορῆς νὰ τὰ παίξῃς.

Ἄλλὰ ποιά ἠθική τάξη ὑπάρχει καὶ ποῦ δικαίωμα ἔχει ὁ ΟΘΑΚ π.χ. νὰ ζητᾶ ἐγγράφως τὴν ἀδεια Κυρίων νὰ νὰ περιληφθοῦν στὸ ρεπερτόριο τοῦ ἔργου τους, νὰ τὰ ἀναγράψῃ συνεχῶς (μὲ κατὰ μικροδιακοπές) στὰ προγράμματα τῶν παραστάσεων του καὶ ξαφνικὰ ν' ἀρχίζῃ νέα περίοδο στὴν ὁποία δὲν περιλαμβάνονται τὰ ἀναγγελθέντα ἔργα Κυρίων; Ἐννιά μῆνες εἶχε τοὺς συγγραφεῖς δεσμευσμένους ἠθικὰ νὰ μὴν τὰ παραχωρήσουν ἄλλου (ἔστω καὶ στὸ Ραδιοφωνικὸν Ἰδρυμα Κύπρου) ἢ ἐμπόδιζε ἄλλους ὁργανισμοὺς νὰ τὰ ζητήσουν ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς. Καὶ χωρὶς κἄν μιά δικαιολογία πρὸς τοὺς συγγραφεῖς τὰ διαγράφει.

Αὐτὸ καὶ μόνον τὸ ἐπεισόδιο, ἐπεισόδιο ἠθικῆς τάξεως, δείχνει πόσο ἐπιπόλαια γίνεται χειρισμὸς ὁβαρῶν ἐκδηλώσεων ὡς εἶναι τὸ θέατρο, ἀπὸ ὁργανισμοὺς ποὺ δέχονται ἐπιχορήγηση ἀπὸ τὴν ΕΚΣΚ καὶ συνεπῶς ὑπάρχονται σὲ δημόσιον ἔλεγχον ἀφοῦ πᾶς δὲν εἶναι ἀκαριαῶς ἰδιωτικῆς φύσεως ἐπιχειρήσεις. Τοῦτο καταγγέλλουμε στὴν ΕΚΣΚ, γιατί μὲ τὴν ἐπιχορήγηση φέρει πᾶς εὐθύνη καὶ γιὰ θέματα ἠθικῆς τάξεως, ποὺ ἀναφέρονται ἀπὸ τίς δραστηριότητες τοῦ ὁργανισμοῦ ΟΘΑΚ. Πρέπει δηλαδή ἢ νὰ ἀφήσῃ τὸν ΟΘΑΚ στὸν ἰδιωτικῆς φύσεως δρόμον τοῦ ἢ πρέπει νὰ ἔχη αὐστηρὸ ἔλεγχον σὲ ὅλες τίς δραστηριότητες τοῦ ὁργανισμοῦ αὐτοῦ.

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΚΡΙΤΙΚΟΙ

Φίλος λογοτέχνης ποὺ δέχτηκε ἀπὸ ἕνα ἔντυπο μιά ἐπίθεση νεοσοῦ δημοσιογραφικοῦ ὄχι μὲ μορφὴ ἐπιστολῆς ἀλλὰ... κριτικοῦ σημειώματος (ἔστω κ' ἂν τὸ κριτικὸν σημεῖωμα δημοσιογραφικῶς ἔχει θέσιν κατατοπιστικῆς εἰδήσεως, καὶ λογοτεχνικῶς ἀπορρίπτεται ὡς ἀνήκον στὸν δημοσιογραφικὸν κλάδον) μὲ ρωτᾶ: μὲ ποιὸν τὸ δικαίωμα ὁ τυχῶν, χωρὶς κανένα ἐφόδιον (μῆτε εἰδικὲς σπουδές, μῆτε ἔργον ποὺ νὰ δείχνῃ μακρόχρονη καὶ υπεύθυνα ἐνασχόληση μὲ τὸ θέμα) γράφει δυσφημίζοντας ἢ ἐπαινῶντας (κ' αὐτὸ παραπλανητικὸν μπορεῖ νάναί) τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο μὲ ἔργον; Καὶ τοῦτο μάλιστα ἐν ὀνόματι τῆς «ἐλευθερίας τῆς ἐκφράσεως»; Καὶ πῶς ὑπάρχουν ἔντυπα, τὰ ὁποία λένε πῶς εἶναι υπεύθυνα, καὶ ὄχι φιλοξενοῦν ἀλλὰ υἰοθετοῦν τέτοιον ἀνευθυνότητα ἐπιλήψιμες;

Πραγματικὰ τὸ θέμα τῆς τρέχουσας κριτικῆς ἢ τῆς κατατοπιστικῆς κριτικῆς σημειωματογραφίας ἀποτελεῖ ἕνα σοβαρὸ πρόβλημα σήμερα. Ὁ ἡμερήσιος τύπος ποὺ διαρκῶς καταβροχθίζει καὶ δὲν χορταίνει, ποὺ θέλει γρήγορα κ' ἐπιπόλαια νὰ ἰκανοποιήσῃ τὰ ἐνδιαφέροντα μεγάλης ποικιλίας ἀναγνωστῶν, χρειάζεται κείμενον ἔστω γραμμένον στὸ πόδι, ἀπὸ ὁποιοῦνδήποτε (ἀφοῦ πολλὰς φορὰς ὑπάρχει γράμμα ἀντὶ τῆς ὑπογραφῆς ἢ... ἀστερισκός ἢ κενό). Κι' ἔτσι τὸ λειτουργημα αὐτὸ, ἔστω κ' ἂν ἡ δημοσιογραφία συνήθως χρησιμοποιεῖ τὸ κατώτερον τὸν εἶδος, τὸ ἀπλῶς κατατοπιστικὸ (ὅπως

εἶναι καὶ τὸ βαθύτερον νόημα τῆς δημοσιογραφίας) ἔγινε μιά ἀνεύθυνα ἐκφραση καὶ ἀνεύθυνα εἶδηση.

Κι' ὅμως καὶ τὸ κατώτερον αὐτὸ εἶδος χρειάζεται εὐσυνειδησία. Ἡ δημοσιογραφία γιὰ νὰ ἐπιτελῇ τὸν μέγαστον τῆς προορισμὸν, τὴν εὐ-νεύθητη καὶ υπεύθυνα κατατάξιση τοῦ κοινοῦ πάνω στὰ τρέχοντα ζητήματα τῆς ζωῆς, δὲν πρέπει νὰ παραβλέπῃ καὶ τοὺς πῶς ἀσήμαντους ἀπὸ ἀπόψεως ἀριθμοῦ ἀναγνωστῶν κλάδους τῆς, ὡς εἶναι ἡ κριτικὴ σημειωματογραφία. Πρέπει ν' ἀναθετῇ δὲ υπεύθυνα πρόσωπα μὲ σπουδές, ὄνομα καὶ ἔργον πᾶς προπαντὸς καὶ ἐπιπλέον μὲ ὑψηλὸ ἦθος τὴν παρακολούθησιν τοῦ βιβλίου. Τὸ βιβλίον εἶναι ἕνα σοβαρότατον ὄργανον τὰ χέριαν κομμάτων καὶ ἰδεολογιῶν. Μόνον αὐτὸ νὰ λάβῃς ὑπόψη εἶναι ἀρκετὸ νὰ πευσθῆς πόσον υπεύθυνον πρόσωπον πρέπει νὰ εἶναι αὐτὸ ποὺ καταπιάνεται μὲ τέτοιον νευραλγικὸν θέμα.

K. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ

Ο ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΜΑΣ ΧΡΟΝΙΑΣ

Πάντοτε εἶναι πρόωρη ἢ καθυστερημένη μιάς πνευματικῆς πορείας. Τὸ μέλλον μόνον μπορεῖ νὰ κρίνῃ τὰ ἀποτελέσματά της. Ἄλλὰ σ' ὅλες τίς περιπτώσεις ἡ πνευματικὴ πορεία εἶναι μιά προσπάθεια, ἕνας μὸχος πάνω σ' ἕνα σχέδιον γιὰ κάποιον σκοπὸν.

Ὁ ἀπολογισμὸς μας τῆς δευτέρας χρονιάς ἔχει ἀκριβῶς στόχον τοῦ νὰ ἐπισημάνῃ μερικὰ σημεῖα στὴν πνευματικὴ πορεία τοῦ περιοδικοῦ μας. Τὰ σημεῖα αὐτὰ θὰ δείξουν τὸ σχέδιον καὶ τὸ σκοπὸν. Οἱ ἀξιολογήσεις δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἔργον δικῶν μας κ' ἀφοῦ εἶναι πολὺ νωρίς.

Καὶ π ρ ὠ τ ο ν τ ο ν τὴν καινούρια ἔχει καθιερωσθῆναι τὸ περιοδικὸν στὶς σελίδες του κατὰ τὴν δευτέραν χρονιά τῆς ζωῆς του:

1) Τίς ἀναφορὰς εἰς τὴν Κ Ὑ π ρ ο. Εἶναι μιά στήλη ὅπου ἀναγράφεται τ' ὄνομα ἀναφέρεται στὴν Κύπρον σὲ ἐκδόσεις ἔξω ἀπὸ τὴν Κύπρον. Τοῦτο θὰ βοηθήσῃ τοὺς ἐρευνητὰς ν' ἀνατρέξουν. (Τὸν φετινὸν χρόνον γράφτηκαν ἀπὸ κλειστικὰ ἀπὸ τὸν Κ. Χρυσάνθη, ἐνῶ ἡ ἀρχικὴ ἰδέα ἦταν νὰ φιλοξενῆ πολλοὺς ἢ στήλη).

2) Ἡ ἀποψη τῶν ἀλλων. Εἶναι μιά στήλη ὅπου ἀναδημοσιεύονται κριτικὲς καὶ ἀπόψεις πάνω σὲ ἔργα Κυπρίων. Τοῦτο πληροφορεῖ τὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴν κίνησιν γύρω ἀπὸ τὴν κυπριακὴν πνευματικὴν προσπάθειαν κ' ἐπιπλέον βοηθεῖ τὴν προβολὴν τῶν κυπριακῶν ἔργων.

3) Τὰ προσαρτήματα. Αὐτὰ ἔχουν σκοπὸν νὰ βοηθήσουν τοὺς νεώτερους γιὰ τὸ σχηματισμὸν πύρηναι ἐθελουθῆς μὲ τὴν συνένωση τῶν φυλλαδίων σ' ἕνα τομίδιον. Τέτοια προσάρτηματα ἔδωκε τὸ περιοδικὸν δύο: τὸ «Γρηγόρη Αἰ. Ξεντίου», μονόπρακτον σὲ τρεῖς εἰκόνας, καὶ τὸ «Ξεσῆμα τῶν σκλάβων», νουβέλλα.

4) Ἐνα νέο διαγωνισμὸς. Δίπλα στοὺς παλαιότερους, τοὺς δύο Πιερίδεις καὶ τῆς ΟΧΕΝ καθιερωσθῆναι τὸ περιοδικὸν ἕνα γιὰ ποιητικὴν συλλογὴν. Καὶ τώρα ἕνα γιὰ Χρονικὸν. Μὲ τοὺς διαγωνισμοὺς αὐτοὺς ἔχει σκοπὸν νὰ σπρώξῃ τοὺς

δειλότερους και να δώσει τα μέσα για παρουσιάσεις.

Δεύτερον, πόσους συνεργάτες παρουσίασε το περιοδικό και σε ποιά είδη λογοτεχνικά. Ασφαλώς η στεγνή στατιστική μπορεί να δώσει το μέγεθος και την έκταση, αλλά δε δίνει το ποιόν. Το ποιόν μόνο με την άπ' εθέλειας γνωριμία, με το σκύψιμο πάνω στις σελίδες μπορεί να εκτιμηθή. 'Αλλά δεν υπάρχει περίπτωση που να μη ενδιαφέρεται το μέγεθος και η έκταση.

1) Π ο ί η σ η: 97 ποιήματα κι' η μετάφραση του 'Ιώθ, γραμμένα από:

Κυπρίους	31
'Ελλαδικούς	14
'Αρχαίους 'Ελληνες	1
Ξένους	9

σύνολο 55

2) Δ ι ή γ η μ α, ν ο υ θ έ λ λ α: 16 διηγήματα και 1 νουθέλλα από:

Κυπρίους	13
'Ελλαδικούς	2

σύνολο 15

3) Δ ο κ ί μ ι ο, μ ε λ έ τ η: 20 από:

Κυπρίους	10
'Ελλαδικούς	5
Ξένους	3

σύνολο 18

4) Θ έ α τ ρ ο: 1 από: Κύπριο.

5) Σ η μ ε ι ώ μ α τ α, σ υ ν ε ν τ ε ύ ξ ε ι ς: 39 από:

Κυπρίους	13
'Ελλαδικούς	3

σύνολο 16

6) Π ί ν α κ ε ς, γ λ υ π τ ά: 15, από τα όποια 9 λάδια, 2 γλυπτικά και 4 ύφασματογραφίες, καμωμένα όλα από Κυπρίους.

7) Μ ι ά ξ ρ ε υ ν α: 'Απαντήσανε 25, από τους όποιους είναι:

Κύπριοι	8
'Ελλαδικοί	17

8) Σ κ έ ψ ε ι ς, σ χ ό λ ι α, μ ο ρ φ ω τ ι κ ά: 50, γραμμένα από:

Κυπρίους	12
Ξένους	1

σύνολο 13

9) Κ ρ ι τ ι κ ή (βιβλίου, θεάτρου, ζωγραφική, μουσικής): 51, γραμμένες από: 11 Κυπρίους.

10) Λ ο ι π ή ύ λ η (έπιστολές, άπολογισμοί κλπ.): 60, γραμμένη από:

Κυπρίους	25
'Ελλαδικούς	22

σύνολο 47

11) Έ π ι π λ έ ο ν ά ν τ α π ο κ ρ ί σ ε ι ς ά π ό Κ ύ π ρ ι ο κ λ π. Δηλαδή στις 455 πυκνοτυπωμένες μεγάλες σελίδες μας όπερι-σχύει σαφέστατα το Κυπριακό στοιχείο και μόνο 13 ξένοι συνεργάζονται. Αυτό είναι ένα σημείο, έστω κι' έξωτερικό, που μαρτυρά την αξία του περιοδικού ως έκφραστικού όργανου της Κύπρου, άφου 87 Κύπριοι έχουν έκφραστή με περισσότερα τών 180 κειμένων.

Τ ρ ί τ ο ν, το περιοδικό είχε και μιá έξωτε-

ρική έκδήλωση:

Τήν έκθεση ζωγραφικής της Βέρας Γαβριηλίδου—Ζαφέρη, που έκαμε στην αίθουσα της «Ένώσεως Νέων Τράστ». 'Η έκθεση είχε σχολιαστική ποικιλοτρόπως γιατί η ζωγράφος ακολουθεί τα σύγχρονα ρεύματα. Την άνοιξε ό δρ Κ. Σπυριδάκης κι' άγοραστήκανε πίνακες από πολλά έπίσημα σώματα.

Αυτή είναι σε γενικές γραμμές η πνευματική πορεία του περιοδικού. 'Ο τρίτος χρόνος βάζει καινούριους στόχους. Δεν είναι όμως σωστό να διακηρύσσης πομπωδώς και στα τελευταία να μη μπορείς να εκπληρώσης τις διακηρύξεις σου. 'Όστόσο, κάτω από όποιεσδήποτε συνθήκες και περιστάσεις το περιοδικό θα συνεχίσει τον έλληνικό του όδρομο πιστό στα όποιαδήποτε κι' όποιουδήποτε χρόνου γνήσια έλληνικά ιδέωδη.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Είρήνης Παναγή: «Μνήμες στη Νύκτα» Λυρική Κύπρος, Λευκωσία 1962.

Τή δ. Είρήνη Παναγή παρακολουθούμε από καιρό με προσοχή και πολλές έλπίδες. 'Αρχισε να δημοσιεύη ποιήματα έδω και λίγα χρόνια σ' έφημερίδες και στα λογοτεχνικά περιοδικά που είδαν το φώς πριν δυό χρόνια περίπου. Τα ποιήματα της δ. Παναγής πάντα μάς συγκρατούσαν με τον καθαρό προσωπικό τους τόνο και μάς έδιναν πολλές έλπίδες για την εμφάνιση μιás νέας ποιητικής με πραγματικό τάλεντο στην έν πολλούς έσημη χώρα της νέας μας ποιήσεως (πολύ όσο πάει πλουτίζεται με δυό-τρία όνόματα άληθινά ξεχωριστά). 'Εχουμε τώρα την εδκαρία να δούμε συγκεντρωμένο ένα μέρος του δημοσιευμένου ως τώρα έργου της μαζί με μερικά άδημοσιευτα ποιήματα. Σημειώνουμε ότι λείπουν από τη συλλογή δημοσιευμένα ποιήματα ά ό τα καλύτερα που έγραψε ως τώρα ή δ. Παναγή.

'Η λύρα της δ. Παναγής είναι βασικά μονόχορδη. Κάποτε άκούεται ήχος άσυνήθιστος (όπως στο λαμπρό έκεινο για τη Λάρανα που δεν συμπεριλαμβάνεται στη συλλογή ή στο άποτυχεμένο «'Ενα καράβι με κόκκινα πανιά» που συμπεριλαμβάνεται) από τη λύρα της δ. Παναγής, άνετα όμως μέσα στην πικραμένη έναγώνια φωνή του πάθους που συνθλίβει τη νέα ποιήτρια. 'Η άγάπη, ό άπελπισμένος έρωτας σφραγίζουν με την τυραννική παρουσία τους τα καλύτερα ποιήματα της συλλογής. 'Ενας άνθρωπος πέρασε από την τάξη κι άφησε πίσω του τη νοσταλγία του χαμένου που ποτέ δεν κερδήθηκε, του λατρεμένου που ποτέ δεν άποκτήθηκε. 'Ο άνθρωπος αυτός άφησε πίσω του τη μοναξιά, μέσα όμως στο κλίμα αυτό της έρημιάς καλλιεργήθηκε το άκριβό βλαστάρι της ποιήσεως. Την υπερβολική εϊσασθησία της ή δ. Παναγής μετουσιώνει γνήσια ποίηση, σε λυρικούς τόνους που σπάνια άκουσθηκαν σε έρωτικά ποιήματα του τόπου μας. 'Ο στίχος της απλώνεται στις καλύτερες της στιγμές («'Ενας άνθρωπος», «Μνήμες τη νύχτα», «'Τόση Δύναμη» —

πού δε βρίσκεται στη συλλογή —) σ' όση έκταση είναι δυνατό νά χωρέσει τὸ γνήσιο πάθος πού δώσει τις νικητερινές ώρες τῆς ἀλόγιστης τῆν ποιήτρια, χωρίς σ' αὐτές τις περιπτώσεις νά ἐνοχλῆ, νά κουράξῃ τὸ ἄπλωμα τοῦ στίχου, γιατί τὸ γνήσιο πάθος δὲ χρειάζεται ἀνάσα καὶ διάλειμμα, ἀπόλυτο καὶ κυριαρχικό ἐκτείνεται καὶ ἐπιβάλλεται.

Ὁ κραδασμὸς τοῦ ἀτόμου προβάλλεται σ' ἕνα ὑποκειμενικό λυρισμὸ πού ἀποκλείει ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς ποιητρίας κάθε τι πού δὲν περιλαμβάνεται στὴ σχέση «ἐγὼ—ἐσύ». Ὅταν ἡ δ. Παναγιῆ ἐπιχειρεῖ νά ξεκινήσῃ ἀπὸ ξένες ἀφορμές ἢ νά δώσῃ κάποια ἀντικειμενικότερη μορφή στὰ δικὰ της ἑσπάρματα ἀποτυχαίνει κατὰ κανόνα. Τὸ «Ἐνα καρὰβι μὲ κόκκινα πανιά» διαβάσεται μὲ ψυχρότητα καὶ ἀδιαφορία, ἡ ποιήτρια δὲν μπόρεσε νά μεταφέρει μὲ πειθὸ τὸν συγκλονισμὸ τῆς ἀπὸ ἕνα ἐξωτερικό γεγονός — πού δεχόμαστε ὅτι ἦταν γνήσιος — ἐνῶ τὸ «Ἀναμονή» λ.χ. πού πάει νά γίνῃ τεχνικώτερο, σὲ λιγισύλλαβο στίχο καὶ ἀντικειμενικότερη μορφή ἀπὸ τὸ «Ἐνας ἄνθρωπος» λ.χ. δὲ συγκινεὶ καθόλου.

Ἐκεῖνο πού φοβόμασταν εἶναι μήπως ἐξαντληθῆ ἡ δ. Παναγιῆ καὶ δὲ μπορέσῃ νά ἀνανεωθῆ. Τὸ μονόχορδο τραγούδι ἀκόμα δὲν μᾶς ἔδωσε τὴν ἐντύπωση τῆς μονότονης ἐπανάληψης. Τίς περισσότερες φορές στὸν ἴδιο ἦχο ἀκούουμε μὰ νὰ μελωδικῆ γραμμῆ, γεμάτη εὐγένεια, λυρικό κραδασμὸ, εἰσαισθησία καὶ πάθος. Ποιήματα τῆς σὰν τῆ «Δάρνακα» μᾶς κἀνοιν νά ἐλπίζουμε ὅτι καὶ σ' ἄλλο θεματογραφικὸ χῶρο μπορεῖ νά κινήθῃ μ' ἐπιτυχία ἡ δ. Παναγιῆ. Θὰ περιμένουμε νὰ δουλεῖα τῆς γιὰ νὰ κρίνουμε πὸ δρόμο τελικά θ' ἀκολουθήσῃ ἡ δ. Παναγιῆ καὶ ὡς πὸ φτάνουν οἱ δυνατότητες τῆς πάνω στὸ ἴδιο θέμα. Θὰ συνεχίσῃ νὰ μᾶς δίνῃ;

Μ. Πάσιαρδῆ: «Ποιήματα», Λευκωσία 1962.

Ὁ Μ. Πασιαρδῆς εἶναι ἕνας πολὺ νέος ποιητῆς πού μόλις φέτος συμπλήρωσε τὴ φοίτησή του στὸ Γυμνάσιο. Τὰ ποιήματά του δείχνουν εὐαίσθητο ἄνθρωπο πού ἀκόμα ψάχνει νά βρῆ τὸ δρόμο του. Ὁ Μ. Πασιαρδῆς δὲν ἔχει διαμορφώσει ὡς τῆ στιγμὴ τὸ δικό του προσωπικὸ ἦθος. Νομίζουμε ὅτι χρειάζεται πολλὴ μελέτη ἀκόμα καὶ μεγαλύτερη ωριμότητα γιὰ νά μπορέσῃ νὰ κατασταλάξῃ καὶ νὰ δώσῃ ποιήματα πού ἡ φωνὴ τους νά ξεχωρίζῃ ἀπὸ τίς φωνές πού ἀκούονται ἀπὸ ποιήματα ἄλλων ποιητῶν. Πάντως δίνει ἐλπίδες πού θέλουμε νὰ πιστεῖουμε ὅτι δὲ θὰ διαφρευθῇ ἀπὸ ἄλλενη ἐργατικότητα καὶ διάθεσης γιὰ μελέτη ὁ νέος ποιητῆς.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

Τάκη Γκοσιόπουλου (Στεφ. Χρυσού): «Ὁ γυμνὸς τῆς νύχτας», (ποιήματα), Θεσσαλονίκη, 1961.

Σ' ἕνα παλιὸ μου κριτικὸ σημείωμα («Κυ-

πριακά Γράμματα» ἀρ. 227, 1954) ἔγραφα γιὰ τὸ Γκοσιόπουλο τὰ ἑξῆς: «Ὁ κ. Τάκης Γκοσιόπουλος μῆλκε ἐπίσημος στὰ Γράμματα τῆς δεύτερης ἐλληνικῆς πρωτεύουσας, τῆς Θεσσαλονίκης στὰ 1934 μὲ τὴ λαογραφικὴ του ἐργασία «Τὰ τραγούδια τοῦ Λέχου» πού βραβεύθηκε ἀπ' τὴ Λαογραφικὴ Ἐταιρεία τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸ Λέχοβο εἶναι ἡ ἰδιαίτερη πατρίδα του, τὸ Λέχοβο τῆς Καστοριάς πού τὸ κατάστρεψαν οἱ Γερμανοβούλγαροι. Δυὸ ἄλλα ἔργα του, μὰ ποιητικὴ συλλογὴ «Φωτεινὲς Θύελλες» καὶ ἕνα μυθιστόρημα «Μισάντα» ἔχουν ἐπίσης βραβευθῆ σὲ ἄλλους διαγωνισμούς. Στὰ 1936 ἔχει ἐκτυπώσει ἕνα μυθιστόρημα «Στὸ βωμὸ τῶν Ἐρώτων» καὶ στὰ 1948 μὰ ποιητικὴ συλλογὴ, τὰ «Φωτεινὰ Κυκλάμνα» ἡ ὁποία καὶ τὸν ἐπέβαλε ὡς ποιητὴ στοὺς κύκλους τῆς Θεσσαλονίκης. Πραγματικῶς τὰ ποιήματα αὐτὰ ἔχουν ἕνα χαρακτηριστικὸ αἶσθημα καὶ ἕναν ἀληθινὸ λυρισμὸ, ἔστω κ' ἂν κινούνται μέσα στὸ γνώριμο λυρικό χῶρο τῆς παραδόσεως. Μερικὲς τάσεις πρὸς τὴ νέα ποίηση δὲν ἀλλάζουν τὴ γενικὴ ἐντύπωση τῆς παραδόσεως. Ὁ ἄνθρωπος μένει τὸ κέντρο τῶν ποιητικῶν τῶν προσηλωσῶν, καὶ ἕνας ἄνθρωπισμὸς κυριαρχεῖ στὴν ὅλη ἔκταση τῆς συλλογῆς...».

Μὲ τὴ νέα του συλλογὴ «Ὁ γυμνὸς τῆς νύχτας» ὁ κ. Γκοσιόπουλος προσπαθεῖ νά ἐκφραστῆ μὲ τοὺς τρόπους τῆς νέας ποίησης. Ὁ παραδοσιακὸς στὴ μορφή περιορίζεται μόνον σ' ἕνα ποιήμα του γιὰ τὸ Λέχοβο (τὴν πατρίδα του) ὅπου ὑπεριοχίουν ἐπιτυχῶς οἱ δημοτικοὶ τρόποι. Τὸ λεξιλόγιό του πλουτίζεται μὲ λέξεις τῆς μοντέρνας ἔκφρασης, ἀρκετὰ ἐκφραστικῆς σὲ πολλὰ ποιήματά του ὅπως τὸ πρῶτο ποίημα, πού εἶναι καὶ τὸ καλύτερο τῆς συλλογῆς. Ὁ στίχος του ἔχει μὰ κάποια χαλαρότητα (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ παραδοσιακὸ τὸ «Χωρὶ πὸ ἔγινε πλοῖο») πού προσοδίδει σὲ ἀρκετὰ μέρη λίγη πεζότητα, ἰδίως σὲ κείνα πού βοηθοῦν σ' αὐτὸ κ' οἱ λέξεις.

Ἡ συλλογὴ ὅμως αὐτὴ διαπνέεται ἀπὸ ἕνα ὑγιὲ πατριωτισμὸ. Εἶναι μὰ ἀγάπη γιὰ τὰ μέρη τοῦ ποιητῆ, γιὰ τοὺς ἥρωες τῶν μερῶν αὐτῶν. Ἰσχυρὰ δόση ἀντισλαβισμοῦ δείχνει κάθε στίχος του, δείγμα πατριωτισμοῦ ὑγινοῦς, ἀφοῦ ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος τῶν περιοχῶν ἐκεῖ πάνω εἶναι οἱ Σλάβοι καὶ τὸ παλιὸ καὶ πρόσφατο παρελθὸν μιλὰ στὴ μνήμη ζωηρότατα γιὰ τίς ἀγριότητες τῶν βορείων αὐτῶν γειτόνων μας. Ἀκριβῶς τὸ δεύτερο μέρος τῆς συλλογῆς μὲ τὸν τίτλο «Φωτεινὲς Θύελλες» (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ποιήμα «Θαρθοῦμε κοντὰ σου» καὶ τὸ τελευταῖο πού ἔχει θέση ἐπιλόγου) ἀσχολεῖται μὲ τὴν πατρίδα, τὴν ἐλληνικὴ πατρίδα, καὶ μερικὰ ἐπεισόδια καὶ τοπεῖα τῶν βορείων μερῶν. Μίσος ὅμως δὲν ὑπάρχει πουθενά. Περιοφάνεια, παράπονο, πικρὴ ἀνάμνηση ναί! Κι' αὐτὸ δείχνει ἀκριβῶς τὸν ὑψηλὸ ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως τρόπο πού ἀνταρτίζει ὁ ποιητῆς τὰ ζητήματα ἐκεῖ πάνω.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Ο κ. Μ. Μ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ ΚΑΙ Η
ΚΑΤΑΣΤΙΧΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ

Ἐγαπητὴ σύνταξη,

Ὁ κ. Μ. Μ. Παπαϊωάννου σὲ μὴ σημειωσὴ του στὸ περιοδικὸ «Νέα Ἐποχὴ» (ἀρ. 43, σελ. 23) ἀπαντᾷ ὡς ἐξῆς στὸ ὅ,τι τοῦ ἔχουμε γράψει στὴν «Πνευματικὴ Κύπρος» (ἀρ. 22—23, σελ. 415):

«ΣΗΜ.: Ὁ κ. Κύπρος Χρυσάνθης («Πνευματικὴ Κύπρος» 22—23) σχολιάζοντας τὴν κριτικὴ μου γιὰ τὸ βιβλίον του «Μπαλλάντες μᾶς ἠρωϊκῆς ἐποχῆς» παρατηρεῖ πὼς ἐνῶ τὸν χαρακτηρίζω εὐκολογράφος, ἀλλοῦ ἀναφέρω ὅτι κυκλοφόρησε 27 βιβλία καὶ ἄλλο 25, πράγμα πὸν δείχνει πὼς δὲ διάβασα ὅλο του τὸ ἔργο κ.λ.π. Ὁμολογῶ πὼς αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια. Ἐπίσης δὲ διστάζω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ὡς πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς, μᾶλλον πρέπει νὰ ἔχει δίκαιον ὁ κ. Χρυσάνθης ἀφοῦ ὁ ἴδιος τὰ ἔγραψε καὶ γὰ φυσικὰ δὲ μποροῦσα νὰ γίνω ὁ καταστιχογράφος του. Βεβαίωον ὅμως τὸν κ. Χρυσάνθη ὅτι τὰ βιβλία του πὸν μὴ ἔστειλε — τὰ ποιητικὰ — τὰ διάβασα ὅλα καὶ προσεκτικὰ. Γι' αὐτὸ νὰ μὴν ἔχει καμιά ἀμφιβολία. Ἀκόμα, δὲν πρέπει νὰ ἀμφιβάλλει γιὰ τὶς καλῆς μου προσθέσεις. Παρεξηγεῖ πολὺ τὰ πράγματα ἂν νομίζει πὼς ἡ κριτικὴ μου εἶναι πολεμικὴ. Ἀνάφερα ἀριθμοὺς, ἀλλὰ δὲν εἶχα πρόθεσιν νὰ μιλῶ γιὰ τὴν ἀλήθεια τῶν ἀριθμῶν. Ἡ ἀλήθεια τῆς ποίησης εἶταν πὸν μὲ ἐνδιέφερε κυρίως καὶ μὲ ἀπασχόλησε στὴν κριτικὴ μου, καὶ μάλιστα τῆς ποίησης ἐνὸς ὀρισμένου βιβλίου του.

Ἐν πάσει περιπτώσει θὰ συμφωνήσω μὲ τὸν κ. Χρυσάνθη πὼς ὑπάρχουν εὐκολογράφοι καὶ εὐκολογράφοι. Ὅμως τί τὰ γυρεύουμε ἢ εὐκολογραφία εἶναι κακὸ πρᾶγμα καὶ τὴν ἀποφραγνῶν ὅλοι οἱ μεγάλοι τεχνίτες, ὅπως ὁ διάβολος τὸ λυβάνι. Μ.Μ.Π.»

Ὁ ἀναγνώστης ἂς κάμει τὸν κόπον νὰ διαβάσῃ τὴν ἐπιστολή μου, πὸν δημοσιεύτηκε στὴν «Πνευματικὴ Κύπρος» (ἐ. ἀ.). Τότε θὰ δῆ πὼς νομίζω ὅτι ὁ κ. Μ.Μ.Π. εἶναι ἀπρόσεκτος ἀναγνώστης μὲ βάση τὰ ἐξῆς: α) ἀνεκάλυψε αἵξοντα ἀριθμὸν στὰ βιβλία μου (πράγμα πὸν δὲν εἶναι ἀλήθεια), β) θεωρεῖ εὐκολογραφία τὰ 13 ποιητικὰ μου βιβλία πὸν γράφτηκαν καὶ δημοσιεύτηκαν σὲ διάστημα 30 χρόνων κ' ὄχι 12 χρόνων (καὶ πὸν μερικὰ εἶναι λιγοσέλιδα, ὥστε ὅλα μαζί ν' ἀποτελοῦν δυὸ μέσον μεγέθους συλλογῆς), γ) πὼς μὴ μὲ ἀναγγέλλει μὲ 27 βιβλία καὶ μὴ μὲ 25 βιβλία δημοσιεύοντας καὶ λάθη.

Ἀλλὰ γιὰ νὰ κατατοπίσω τὸν ἀναγνώστη παραθέτω τὴν πρώτην παράγραφον ἀπὸ τὴν κριτικὴ τοῦ κ. Μ. Μ. Παπαϊωάννου («Νέα Ἐποχὴ» ἀρ. 39, σελ. 22) πὸν κρατᾷ τὸ ¼ τοῦ ὅλου σημειώματος γιὰ νὰ κινήσῃ μόνος μὲ τὴν ἀνάγνωση τῶν τριῶν γραμμιάτων τὸ σημεῖον μας.

«Ἡ εὐκολία εἶναι θάνατος στὴν τέχνη κ' αὐτὸ κ' οἱ μεγάλοι τεχνίτες τὴ φοβοῦνται, δὲν τὴν ἐμπιστεύονται καὶ τὴν ἀποφεύγουν. Ὁ κ. Χρυσάνθης εἶναι εὐκολογράφος. Αὐτὸ διαπιστώνεται καὶ ἀπὸ τὸν αἵξοντα ἀριθμὸν τοῦ βιβλίου πὸν συνθέσει νὰ βάσει στὶς ἐκδόσεις του. «Οἱ μπαλλάντες μᾶς ἠρωϊκῆς ἐποχῆς» κρατᾶνε τὸν ἀριθμὸν 25! Τὰ ποιητικὰ του βιβλία εἶναι, μαζί μὲ τὸ τελευταῖον του, 13. Δεκατρία βιβλία ποιητικὰ μέσα σὲ λιγότερα ἀπὸ 13 χρόνια, ὅπως καὶ νὰ τὸ κάνουμε, εἶναι πολλὰ. Καὶ μόνο αὐτὸ τὸ ἔξωτερικὸ στοιχεῖον νᾶχει κανεὶς ὑπόψιν του, καταλαβαίνει πὼς ἡ δουλιὰ γίνεται μ' εὐκολία πὸν ἀποβαίνει σὲ βάρος τῆς ποιότητος. Ἄλλωστε ὁ κ. Χρυσάνθης εἶναι ἀπὸ τοὺς πολὺ ἀσχολοὺς ἀνθρώπους. Ἄς γίνῃ νομιστὴ ὅμως πὼς ἡ δυσπιστία μου στὴν εὐκολογραφία μ' ἐμπόδισε νὰ διαβάσω τὸ ποιητικὸν του ἔργο. Τὸ παραδιάβασα μάλιστα. Ὁ,τι ἀποκόμισα εἶναι πολὺ λίγο».

Καὶ τὸ σχόλιόν μου: Διαβεβαίω τὸν κ. Μ. Μ. Π. πὼς δὲν παρεξηγῶ τὰ πράγματα. Τὰ βάζω κάτω ψυχρὰ καὶ ὑπὸ συζήτησιν. Ἀφοῦ καὶ τὴν ἀποψή του γιὰ τὶς «μπαλλάντες μᾶς ἠρωϊκῆς ἐποχῆς» τὴ δέχομαι χωρὶς νὰ συζητῶ τὴν προτίμησίν του (γιατὶ κριτικῶς περιέχει λάθη. Π.χ. τί σημαίνει ἀνακατεμένα ἐπίθετα; τί σημαίνουν καὶ μερικῆς αἰσθητικῆς ἀπόψεις περὶ αὐταρχείας τοῦ ὀδυσιαστικοῦ καὶ περὶ εὐκόλων ὁμοιοκαταληξιῶν, ὅταν στὴν ἑλληνικὴ τὰ 99½ τοῖς ἑκατὸν τῶν ὁμοιοκαταληξιῶν εἶναι... εὐκόλες); Νομίζω ὅμως πὼς δὲν ἄφησα πουθενὰ ὑπονοούμενον πὼς ἀπατοῦσα ἀπὸ τὸν κ. Μ. Μ. Π. νὰ γίνῃ καταστιχογράφος μου καὶ λυποῦμαι γιὰ τὴν ἀπαράδεκτὴν ἔκφρασίν του.

Φιλικά,
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Ἄ ρ η Δ ι κ τ α ῖ ο υ καὶ Φ. Μ π α ρ λ ᾱ:
Ἄνθολογία συγχρόνου Ἑλληνικῆς ποιήσεως,
1930—1960, Ἀθήνα, 1961.

Ἀνάμεσα στοὺς ποιητῆς περιλαμβάνει καὶ τρεῖς Κυπρίους: τοὺς Ἄ. Ἡ λ ι ᾱ κ η, Κ. Μ ὀ ν τ η καὶ Κ. Χ ρ υ σ ᾶ ν θ η.

ERRATA

Στὴν ἐπιστολή τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη
Σελ. 453, γρ. 7, α' στήλη, τεῦχος 24
«ὄπου τὸ παρεβάλλει» ἀντὶ «ὅπως τὴν ἀποκαλεῖ».

Στὴ μελέτη τοῦ δ ρ ο ς Π. Πατ.
τ ῖ χ η σελ. 429, τεῦχος 24, τὰ κυριώτερα:

Κητοφῶν ἀντὶ Κησιτῶν
Σουῖδας ἀντὶ Σουίδης
τραγῆματα ἀντὶ τραγήματα
5ον καὶ 4ον αἰῶνα ἀντὶ 5ον καὶ 6ον αἰῶνα
Φοινικίδας ἀντὶ Φοινικίδης
ποιῶν ἀντὶ ποιῆν
δέδοτα ἀντὶ δέδουτα
παρὰ ἀντὶ παρῆ
στὰ πολιτικὰ ἀντὶ στή πολιτικὴ

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ίδρυτής: ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Κεντρικά Γραφεία:
'Ακίνητα Τραπεζης Κύπρου,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Τηλ. Διεύθυνσις διὰ Κεντρικόν
καί όλα τὰ Ὑποκαταστήματα **GENSURANCE**

Ὑποκαταστήματα ἐν: **ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ — ΛΑΡΝΑΚΙ — ΛΕΜΕΣΩ**
ΠΑΦΩ — ΚΥΡΗΝΕΙΑ — ΜΟΡΦΟΥ
Τηλ. 4444

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ε Δ Ρ Α :

ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ὑποκαταστήματα:

ΕΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ, ΛΑΡΝΑΚΙ, ΛΕΜΕΣΩ,
ΚΥΡΗΝΕΙΑ, ΠΑΦΩ, ΜΟΡΦΟΥ, ΛΕΥΚΑ.

καί κατά τήν θερινήν περίοδον

ΕΝ ΠΡΟΔΡΟΜΩ καί ΠΛΑΤΡΕΣ

— Πλήρες δίκτυον ἀνταποκριτῶν εἰς
ὅλας τὰς πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ.

— Ἀνταποκριτῆς ἐν Κύπρῳ τῶν
μεγαλυτέρων ξένων Τραπεζῶν.

**ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ
ΤΡΑΠΕΖΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ.**

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ (ΛΟΝΔΙΝΟΝ) ΛΤΔ.

23/24, Margaret Street, LONDON W. 1.

Tel. No. COVent Garden 1142.

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΑΙ ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΕΡΜΙΑ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ DOMINION

ΚΑΜΕΤΕ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΑΣ ΕΝΑ ΠΡΩΤΑΘΛΗΤΗ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

Πραγματική πηγή φυσικής ενέργειας, τό Γάλα Βλάχας Νεστέλ εύνει τήν πρόοδον του παιδιού σας εις έκαστον στάδιον τής ανάπτυξέως του. Βρέφος, έπωφελείται τών πλεονέκτημάτων τής αγνότητος και εύπεπτότητος του γάλακτος Βλάχας Νεστέλ.

Παιδί, τό λαιτρεύει ως μίαν λαιμαργίαν ή όποία του προσφέρει ύγειαν.

Και έφηβος, έν τέλει, τό απολαμβάνει ως πολύτιμον δυναμωτικό κατά τās σχολικές περιόδους και τās άθλητικās του προσπαθείας.

Χάρις εις τό Γάλα Βλάχας Νεστέλ προπαρασκευάζετε τό παιδί σας νά γίνη εις τό μέλλον ένας άνθρωπος δυνατός και ύγιής.

ΓΑΛΑ ΒΛΑΧΑΣ ΝΕΣΤΛΕ
ή ύγεία του παιδιού σας.

P. I. 1230 B2

Υπεύθυνος κατά τόν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στα Τυπογραφεία ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.